

NELJÄN SOSIAALIALAN OSAAMISKESKUKSEN SOSIAALIASIAMIESTEN KUNTAKYSELYN KOONTI VUODELTA 2012

20.12.2013

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	KUNTAKYSELYN TULOKSET	7
2.1	Toimeentulotuki	7
2.1.1	Asumismenoja kohtuullistetaan eri tavoin toimeentulotuessa	7
2.1.2	Sähkökulujen kohtuullistaminen	14
2.1.3	Arava-asuntotarjonta	15
2.2	Lastensuojelu	16
2.2.1	Dokumentointi	16
2.2.2	Tarkastusoikeuden käyttäminen	18
2.2.3	Sijaishuollon aikainen sosiaalityö	19
2.2.4	Jälkihuolto	23
2.2.5	Lastensuojelun edunvalvonta	25
2.3	Vammaispalvelut – Henkilökohtainen apu	27
2.3.1	Henkilökohtaisen avun järjestäminen	28
2.3.2	Henkilökohtaisen avun määrärahat	32
2.4	Omaishoidon tuki	34
2.4.1	Asiakasmäärät	35
2.4.2	Tukiluokat	36
2.4.3	Määrärahat	38
2.5	Muutoksenhaku	40
2.5.1	Itseoikaisu	41
2.5.2	Oikaisuvaatimusmenettely	41
2.5.3	Valitukset	44
3	YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	46
	LÄHTEET	51
	LIITTEET	54
	LIITE 1. Kyselyyn vastanneet kunnat, kuntayhtymät ja yhteistoiminta-alueet asukaslukuineen	54
	LIITE 2. Kuntakysely sosiaaliasiamiehen vuoden 2012 selvitystä varten	56
	LIITE 3. Talous- ja lämmityssähkön kohtuullisen kulutuksen enimmäismäärittelyt kunnissa ja kuntayhtymissä	61
	LIITE 4. Lastensuojelun dokumentoinnin kehittämistarpeet eri kunnissa ja kuntayhtymissä	63
	LIITE 5. Sijaishuollon aikainen sosiaalityö	65
	LIITE 6. Jälkihuollon kehittämiskohteet	68

LIITE 7. Lastensuojelun edunvalvonta	70
LIITE 8. Vammaispalvelut – Henkilökohtainen apu	72
LIITE 9. Omaishoidon tuki	76

KUVAT

Kuva 1. Kyselyyn osallistuneet osaamiskeskukset, niiden sosiaaliasiamiestoimintakunnat ja asukasluvut	5
Kuva 2. Toimeentulotuen kokonaisasumismenot yksinasuvalla ja kolmihenkisellä perheellä keskimäärin erikokoisissa kunnissa ja osaamiskeskusalueilla (€/kk)	8
Kuva 3. Toimeentulotuen kokonaisasumismenot yksinasuvalla ja kolmihenkisellä perheellä alle 10 000 asukkaan kunnissa	10
Kuva 4. Toimeentulotuen kokonaisasumismenot yksinasuvalla ja kolmihenkisellä perheellä 10 000–20 000 asukkaan kunnissa ja kuntayhtymissä	11
Kuva 5. Toimeentulotuen kokonaisasumismenot yksinasuvalla ja kolmihenkisellä perheellä 20 000–50 000 asukkaan kunnissa / kuntayhtymissä	12
Kuva 6. Toimeentulotuen kokonaisasumismenot yksinasuvalla ja kolmihenkisellä perheellä yli 50 000 asukkaan kunnissa ja kuntayhtymissä.	12
Kuva 7. Aravarahoitteisten vuokra-asuntojen riittävyys erikokoisissa kunnissa ja osaamiskeskusalueittain (% vastaajista, vastaajien lkm)	16
Kuva 8. Vuoden aikana kahden kesken tavattujen sijoitettujen lasten osuus lastensuojelun asiakkaista (%) ja sijoitettujen lasten vanhemmille tehtyjen asiakassuunnitelmien osuus (% sijoitettujen lasten vanhemmista) erikokoisissa kunnissa ja osaamiskeskusalueittain.....	21
Kuva 9. Huostassapidon lopettamisen arvioinnin kuvauksen teon tilanne eri kokoisissa kunnissa ja osaamiskeskusalueilla	21
Kuva 10. Jälkihuoltoprosessin mallintaminen nivelvaiheineen erikokoisissa kunnissa ja osaamiskeskusalueittain.....	24
Kuva 11. Edunvalvojan hakeminen lapselle lastensuojelulain 22 §:n nojalla vuonna 2012 eri kokoisissa kunnissa ja osaamiskeskusalueittain (kuntaa/kuntayhtymää, % ryhmän vastaajista).....	26
Kuva 12. Omaishoidon tukiluokat keskimäärin (€/kk) erikokoisissa kunnissa ja kuntayhtymissä vuonna 2013	37
Kuva 13. Omaishoidon tukiluokat keskimäärin (€/kk) neljän osaamiskeskuksen alueella	38

Kuva 14. Omaishoidon tukeen vuosina 2011 ja 2012 varatut ja käytetyt määrärahat sekä vuodelle 2013 varatut määrärahat yhteensä eri kokoluokkien kunnissa (€/vuosi).....	39
---	----

Kuva 15. Omaishoidon tukeen vuonna 2013 varattu määräraha (€/asukas) eri kokoluokan kunnissa ja kuntayhtymissä.....	40
---	----

TAULUKOT

Taulukko 1. Toimeentulotuen kokonaisasumismenojen vaihtelu yksinasuvilla ja kolmihenkisellä perheellä erikokoisissa kunnissa	9
--	---

Taulukko 2. Yksiöiden sekä kolmioiden ja tätä suurempien vuokra-asuntojen keskivuokrat arava- ja vapaarahoitteisissa asunnoissa eri kokoluokan kunnissa vuonna 2012 asumistuen enimmäisasumisneliöiden mukaan laskettuna yksinasuville ja kolmihenkisille perheille.....	9
--	---

Taulukko 3. Kohtuullisen asumiskulutason määrittelyn pääasialliset perusteet osaamiskeskusten sosiaaliasiamieskunnissa ja -kuntayhtymissä (% vastaajista)	13
---	----

Taulukko 4. Sähkölaskun hyväksymisessä toimeentulotuessa käytettyjä linjauksia eri määritelmien mukaan luokiteltuna	15
---	----

Taulukko 5. Lastensuojelun dokumentoinnin kehittämistarpeet eri kokoisissa kunnissa ja kuntayhtymissä (mainintaa).....	18
--	----

Taulukko 6. Miten huostassapidon lopettamisen arvioinnin prosessi on kuvattu sen tehneissä kunnissa ja kuntayhtymissä, avoimet vastaukset	22
---	----

Taulukko 7. Kehittämistarpeet sijoituksen aikaisessa sosiaalityössä erikokoisissa kunnissa ja kuntayhtymissä, avointen vastausten koonti (mainintaa)	23
--	----

Taulukko 8. Jälkihuollon kehittämiskohteet tavoittilaan verrattuna erikokoisissa kunnissa ja kuntayhtymissä, avointen vastausten koonti (mainintaa)	24
---	----

Taulukko 9. Lastensuojelulain 22 §:n nojalla tehdyt edunvalvontahakemukset eri prosesseihin sekä määrätyt edunvalvojat erikokoisissa kunnissa ja kuntayhtymissä vuonna 2012 (kpl)	26
---	----

Taulukko 10. Henkilökohtaisen avun saajat ja % -osuudet järjestämistavan mukaan erikokoisissa kunnissa ja kuntayhtymissä	29
--	----

Taulukko 11. Henkilökohtaisen avun saajien lukumäärien vaihtelu erikokoisissa kunnissa ja kuntayhtymissä	30
--	----

Taulukko 12. Henkilökohtaisen avun järjestämisessä koetut vaikeudet erikokoisissa kunnissa/kuntayhtymissä.....	30
--	----

Taulukko 13. Henkilökohtaisen avun järjestämisessä koettuja vaikeuksia erikokoisissa kunnissa/kuntayhtymissä ja ratkaisuja niihin	31
Taulukko 14. Kuntien kehittämistarpeita henkilökohtaisen avun järjestämisessä erikokoisissa kunnissa ja kuntayhtymissä.....	32
Taulukko 15. Vuodelle 2013 henkilökohtaiseen apuun varatun määrärahan vaihtelu asukasta kohden erikokoisissa kunnissa (€/asukas)	34
Taulukko 16. Omaishoidon tuen hakijat ja saajat vuosina 2011 ja 2012 (hlöä) sekä vapaita käyttäneet vuonna 2012 (hlöä, % saajista) erikokoisissa kunnissa ja kuntayhtymissä	36
Taulukko 17. Itseoikaisujen käsittelijät kunnissa.....	41
Taulukko 18. Oikaisuvaatimusten määrät sektoreittain sekä lautakuntien päätökset	42
Taulukko 19. Oikaisuvaatimusten käsittelyajat lautakunnissa/jaostoissa	43
Taulukko 20. Valitukset hallinto-oikeuteen sekä valitusten lopputulokset v. 2012	45
Taulukko 21. Valitukset korkeimpaan hallinto-oikeuteen sekä valitusten lopputulokset.....	45

1 JOHDANTO

Sosiaalialan osaamiskeskuksissa on tuotettu sosiaaliasiamiestoimintaa kymmenen vuoden ajan. Keväällä 2013 toteutettiin ensimmäistä kertaa osaamiskeskusten sosiaaliasiamiesten yhteinen kuntakysely samanlaisena neljän sosiaalialan osaamiskeskuksen alueella, pari muuta osaamiskeskusta päätti jättäytyä kyselyn ulkopuolelle. Kyselyyn osallistuivat Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Koske, Pirkanmaan, Kanta-Hämeen ja Satakunnan sosiaalialan osaamiskeskus Pikassos Oy, Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Socom Oy sekä Päijät-Hämeen ja itäisen Uudenmaan sosiaalialan osaamiskeskus Verso¹ (kuva 1).

Kuva 1. Kyselyyn osallistuneet osaamiskeskuksat, niiden sosiaaliasiamiestoimintakunnat ja asukasluvut (Asukasluvut: SVT, Väestörakenne 2012)

Tarkastelussa on yhteensä 40 Etelä-Karjalan, Keski-Suomen, Kymenlaakson, Kanta- ja Päijät-Hämeen sekä Uudenmaan kuntaa, peruspalvelukeskusta, kuntayhtymää ja yhteistoiminta-alueita, joiden asukaspohja on yhteensä yli 1 000 000 (Liite 1). Kyselyn aihealueet koskivat toimeentulotukea, lastensuojelua, lastensuojelun edunvalvontaa, vammaispalvelun henkilökohtaista apua sekä omaishoidontukea. Lisäksi kyselyssä tarkasteltiin joistakin sosiaalipalveluista tehtyjä muutoksenhakuja.

Kyselylomake on liitteenä (liite 2). Kysely toteutettiin sähköisenä. Raportissa tarkastellaan ja vertaillaan vastauksia osaamiskeskuksittain sekä kunta-

¹ Sosiaaliasiamiestoimintaa on lisäksi Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Vassossa sekä Länsi- ja Keski-Uusimaalla toimivassa Sosiaalitaidossa.

koon² mukaan luokiteltuna (liite 1). Numeerista aineistoa kuvaillaan pääasiassa frekvenssien, prosenttien, ristiintaulukoinnin, keskiarvojen ja min-max-vaihteluvälin avulla sekä tekstivastauksissa hyödynnetään sisällön luokittelua. Liitteisiin (liitteet 3–9) on koottu kuntakohtaisia vastauksia vertailun mahdollistamiseksi³. Aineistosta on tehty keväällä 2013 kunnittaiset ja alueittaiset koonnit kuntakyselyyn osallistuneissa osaamiskeskustoissa osana sosiaaliasiamiehen selvitystä kunnanhallituksille vuodelta 2012⁴.

Raportti on syntynyt kyselyyn osallistuneiden sosiaaliasiamiesten yhteistyönä. Raportissa on hyödynnetty kyselyn aihealueita taustoittavia, osaamiskeskusten sosiaaliasiamiesten laatimia tekstejä. Kuntakyselyn tulokset on analysoitu Kosken ja Socomin yhteistyönä siten, että toimeentulotuen, lastensuojelun ja omaishoidon tuen osiot työstä ja raportin kokonaisuudesta vastasi suunnittelija Sivi Talvensola Koskesta. Socomin kehittämissuunnittelija Kai Kortelainen on työstänyt tilastollisesti vammaispalvelujen henkilökohtaisen avun sekä muistutuksia ja muutoksenhakua koskevan aineiston. Sosiaali- ja potilasasiamies Tuomas Kumpula on analysoinut ja kirjoittanut muutoksenhakua ja muistutuksia koskevat tekstit, sosiaaliasiamies Sirkku Bilaletdin henkilökohtaisen avun osuuden. Raporttia sen eri vaiheissa ovat kommentoineet ja johtopäätösten kirkastamiseen osallistuneet sosiaaliasiamiehet Eija Hiekka Koskesta, Satu Loippo Pikassoksesta sekä Ritva Liukonen ja Aija-Riitta Saastamoinen Versosta.

Raportti koostuu kolmesta luvusta. Johdannossa kerrotaan kyselyn tausta, toteutus ja analysointitavat. Toinen luku käsittelee kuntakyselyn tuloksia, jotka esitellään aihealueittain toimeentulotuesta, lastensuojelusta, vammaispalvelujen henkilökohtaisesta avusta, omaishoidon tuesta sekä muutoksenhausta. Kolmannessa luvussa esitetään yhteenveto ja johtopäätökset aineistosta.

² Kuntakokoluokituksessa on hyödynnetty sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislain valmistelutyöryhmän väliraportin (STM 2013:15) mukaisia ehdotuksia alueiden asukasluvusta (20 000–50 000 ja yli 50 000 asukasta). Lisäksi on haluttu tarkastella erikseen pieniä kuntia jakamalla alle 20 000 asukkaan kunnat alle 10 000 asukkaan kuntiin ja 10 000–20 000 asukkaan kuntiin/kuntayhtymiin, vaikka järjestämislain valmisteluryhmän ehdotuksessa alle 20 000 asukkaan kunnilla ei jatkossa olisi oikeutta toimia sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestäjinä.

³ Vastauksista on korjattu ilmeiset kirjoitusvirheet ja lisätty isoja alkukirjaimia luettavuuden parantamiseksi. Muutoin vastaukset ovat siinä muodossa, kuin ne on annettu kyselyyn.

⁴ Bilaletdin 2013; Hiekka, Metsäranta & Talvensola 2013; Liukonen 2013a–g; Loippo 2013; Kumpula 2013; Saastamoinen 2013

2 KUNTAKYSELYN TULOKSET

2.1 Toimeentulotuki

Toimeentulotuen kysymykset koskivat kuntien määrittämiä hyväksyttäviä asumismenoja sekä kohtuuhintaisten, kunnan omistamien tai hallinnoimien vuokra-asuntojen riittävyyttä.

2.1.1 Asumismenoja kohtuullistetaan eri tavoin toimeentulotuessa

Asumiskustannukset ovat suurin yksittäinen kotitalouksien kuukausittain maksama menoerä. Se, mitä ja kuinka paljon näistä kuluista hyväksytään menoksi toimeentulotuessa, on varsin merkittävä asia tuen varassa eläville. Vuokran huomioimiseen ja muihin asumiskuluihin liittyvät palautteet sosiaaliasiamiehelle ovat hyvin tavallisia.

Toimeentulotuen hakijalle oli aiemmin huomioitu hänen koko vuokransa, koska henkilö tapasi säännöllisesti lapsiaan. Asiakkaan oli siis katsottu tarvitsevan yhdelle henkilölle kohtuulliseksi arvioitua asuntoa hieman suurempi ja kalliimpi asunto. Työntekijän vaihtuessa asiakkaan vuokra kuitenkin kohtuullistettiin yksinäiselle ihmiselle kohtuulliseksi pidettyyn tasoon, minkä vuoksi asiakkaalle oli puolen vuoden ajan kertynyt kuukausittain vuokravelkaa.

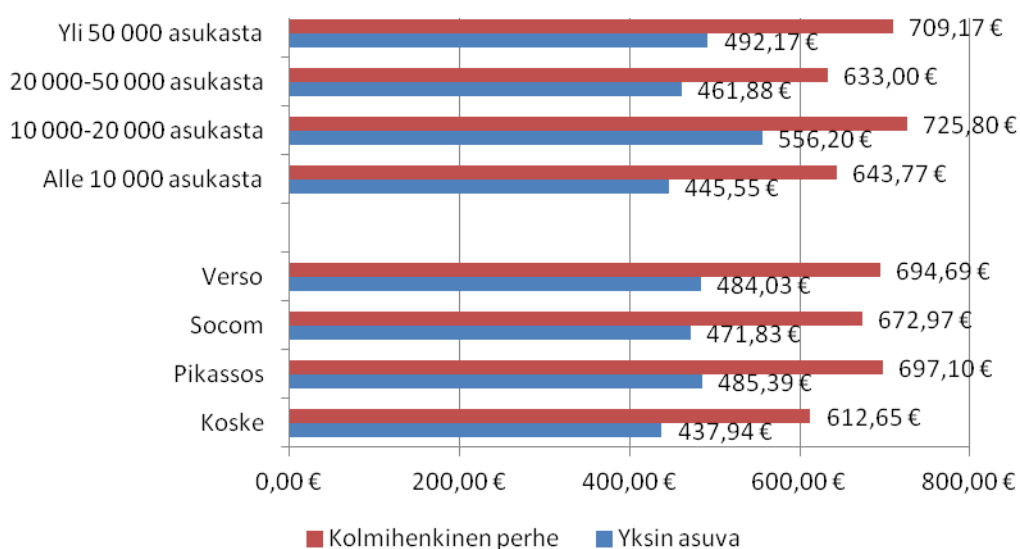
Sosiaali- ja terveysministeriö arvioi, että asumistason kohtuullisuutta arvioitaessa merkitystä voi olla sillä, että lastaan tapaavalla vanhemmalla on taapamisoikeuden toteuttamisesta johtuva suurempi tilantarve⁵. Hallinto-oikeudet ovat puolestaan yleensä edellyttäneet, että vuokraa ei voi alentaa heti, vaan sopeutumisajaksi on annettava vähintään kolme kuukautta. Lisäksi vuokran kohtuullistamiseen ei voi ryhtyä, jos henkilöllä tai perheellä on asumiseen liittyviä erityistarpeita, kuten lapsen liikuntavammasta johtuva tilantarve tai lapsen mahdollisuus jatkaa samassa koulussa.⁶

Toimeentulotuen asumismenojen kohtuullistaminen on kyselyyn vastanneissa kunnissa ja kuntayhtymissä varsin yleistä. Vain kolme kuntaa 40 vastaajasta ilmoitti, ettei kokonaisasumismenoille ole asetettu enimmäismääriä. Kohtuulliset kokonaisasumismenot myös vaihtelivat varsin paljon ja yksittäisten kuntien välillä oli erittäin suuria eroja: yksinasuvien kokonaisasumismenot vaihtelivat 350 eurosta 750 euroon ja kolmihenkisellä perheellä

⁵ STM julkaisuja 2013:4, 107.

⁶ STM raportteja 2011:15, 34.

490 eurosta 950 euroon (taulukko 1). Vaihtelu oli suurta myös erikokoisten kuntien kesken sekä osaamiskeskusalueittain vertailtuna (kuva 2). Erikokoisten kuntien välisessä vertailussa keskimääräiset kokonaisasumismenot vaihtelivat yksinasuvalla alle 10 000 asukkaan kuntien 445,55 eurosta 10 000–20 000 asukkaan kuntien 556,20 euroon ja kolmihenkisellä perheellä keskimäärin 20 000–50 000 asukkaan kuntien 633 eurosta 10 000–20 000 asukkaan kuntien 725,20 euroon. Keskimäärin korkeimpia asumismenoja hyväksyttiin 10 000–20 000 asukkaan kunnissa ja kuntayhtymissä niin yksinasuvalle kuin kolmihenkiselle perheellekin.

Kuva 2. Toimeentulotuen kokonaisasumismenot yksinasuvalla ja kolmihenkisellä perheellä keskimäärin erikokoisissa kunnissa ja osaamiskeskusalueilla (€/kk)⁷

Samaan kokoluokkaan kuuluvien kuntien välillä erot toimeentulotuessa hyväksyttävissä kokonaisasumismenoissa korostuivat entisestään (taulukko 1). Yksinasuvien kohdalla toimeentulotuessa hyväksyttävien kokonaisasumismenojen erotus pienimmän ja suurimman välillä oli korkein 10 000–20 000 asukkaan kunnissa (300 €). Alle 10 000 asukkaan kunnissa sekä 20 000–50 000 asukkaan kunnissa vastaava luku oli noin 250 €. Pienimmät keskinäiset erot samankokoisten kuntien välillä oli yli 50 000 asukkaan kunnissa sekä yksinasuvilla (100 €) että kolmihenkisessä perheessä (170 €). Alle 10 000 asukkaan kunnissa kolmihenkisen perheen hyväksyttävissä asumismenoissa ero pienimmän ja suurimman välillä oli lähes kaksinkertainen: noin 800 asukkaan Luhangassa 490 euroa ja lähes 9000 asukkaan Hausjärvellä 914,71

⁷ Mikäli vastauksessa on ilmoitettu hyväksyttäväksi vuokran lisäksi vesi tai sähkö erikseen ja ko. summat on myös ilmoitettu, ne on lisätty kokonaisasumismenoihin. Keskiarvosta puuttuvat seuraavien kuntien tiedot (vastaus): Akaa (ei määritelty), Konnevesi (vuokra todellisena), Riihimäki (todelliset asumiskulut).

€. Eroja erikokoisten kuntien kesken selittää paljolti kuntien välinen vuokratason vaihtelu, mutta myös aravarahoitteisten asuntojen riittävyys (ks. taulukko 2 ja kuva 7).

Taulukko 1. Toimeentulotuen kokonaisasumismenojen vaihtelu yksinasuvilla ja kolmihenkisellä perheellä erikokoisissa kunnissa

	Yksinasuva				3 henkeä			
	Pienin	Suurin	Erotus	Keski-arvo	Pienin	Suurin	Erotus	Keski-arvo
Alle 10 000 as.	350 €	605 €	255 €	445,55 €	490 €	914,71 €	424,71€	643,77 €
10 000–20 000 as	450 €	750 €	300 €	556,20 €	590 €	950 €	360 €	725,80 €
20 000–50 000 as	372 €	624 €	252 €	461,88 €	507 €	713 €	206 €	633 €
Yli 50 000 as.	450 €	550 €	100 €	492,17 €	610 €	780 €	170 €	709,17 €

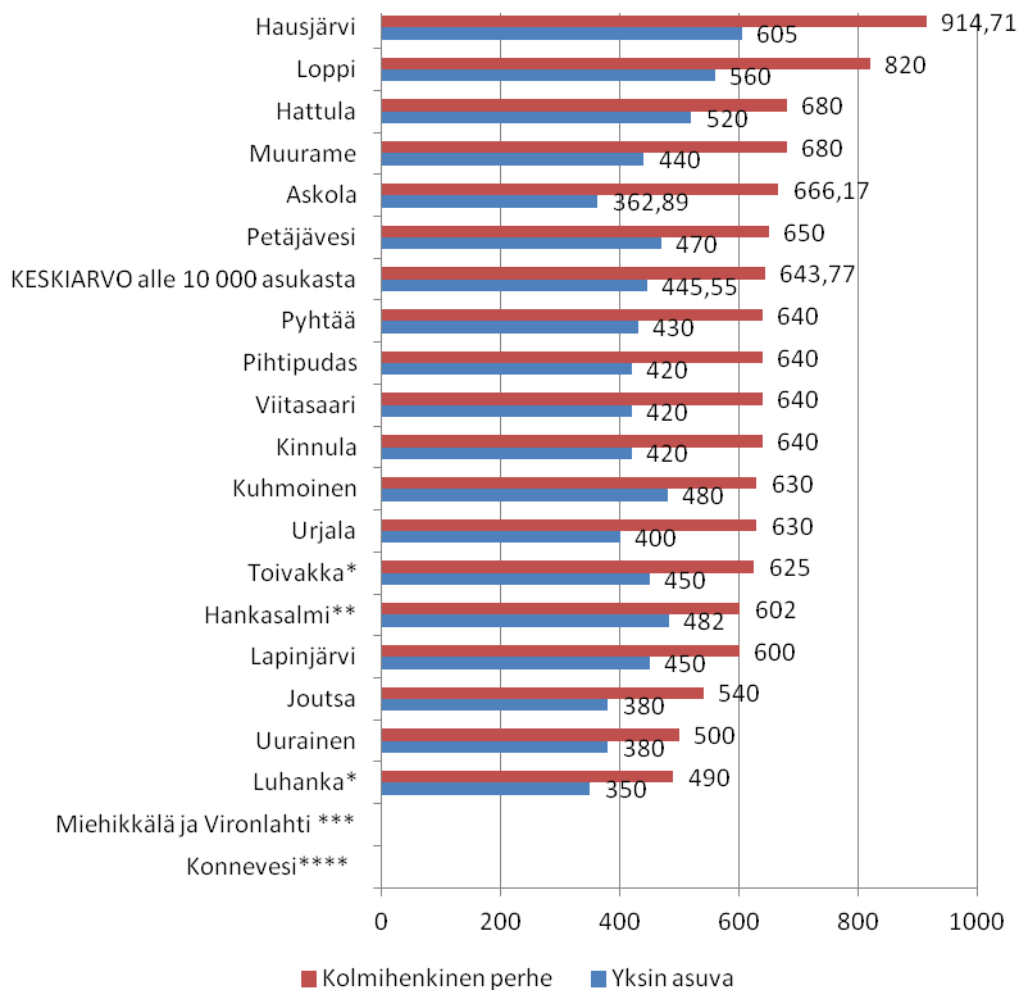
Taulukkoon 2 on tehty laskennallinen koonti Tilastokeskuksen vuoden 2012 vuokratilastojen (SVT, Asuntojen vuokrat) perusteella yksinasuvien ja kolmihenkisen perheen keskimääräisistä vuokratuluista arava- ja vapaarahoitteisissa asunnoissa eri kokoluokan kunnissa. Apuna laskelmassa on käytetty asumistuessa vuodelle 2013 määritettyjä kohtuullisia, henkilölukuun perustuvia enimmäisneliömetrimääriä, joka yksinasuvalla on 37 m² ja kolmihenkisellä perheellä 77 m² (VNA 29.11.2012/660). Kyseessä on siten pelkästään vuokratulu, joka ei sisällä muita toimeentulotuessa hyväksyttäviä asumismenoja. Tarkastelun avulla saa kuitenkin viitettä siitä, missä määrin toimeentulotuessa määritetyt enimmäisasumismenot voivat ylipäänsä kattaa tietynkokoisessa kunnassa syntyviä asumismenoja.

Taulukko 2. Yksiöiden sekä kolmioiden ja tätä suurempien vuokra-asuntojen keskivuokrat arava- ja vapaarahoitteisissa asunnoissa eri kokoluokan kunnissa vuonna 2012 asumistuen enimmäisasumisneliöiden mukaan laskettuna yksinasuville ja kolmihenkisille perheille (Lähde: SVT, Asuntojen vuokrat; VNA 29.11.2012/660)

	Yksiöt (37 m ²)			Kolmiot+ (77 m ²)		
	ARA	Vapaa-rahoitteinen	Yhteensä	ARA	Vapaa-rahoitteinen	Yhteensä
Yli 100 000 asukasta	442,52	582,38	545,75	781,55	838,53	806,19
60 000–100 000 asukasta	392,94	485,81	455,10	684,53	692,23	688,38
20 000–59 999 asukasta	391,46	444,74	425,13	718,41	668,36	692,23
Alle 20 000 asukasta	340,77	362,97	352,98	635,25	589,82	606,76

Kuviin 3–6 on koottu asukaslukuun perustuvan kuntaluokituksen mukaisesti eri kuntien ja kuntayhtymien ilmoittamat kohtuulliset asumismenot yksinasuvilla ja kolmen hengen perheissä. Alle 10 000 asukkaan kuntien keskinäiset erot ovat huomattavan suuria sekä yksinasuvien että kolmihenkisen

perheen asumismenojen määrittelyssä (taulukko 1 ja kuva 3). Asukasluvultaan suuremmat kunnat hyväksyvät toimeentulotuessa pääsääntöisesti isompia asumiskuluja Hausjärven ja Lopen ilmoittamat luvut ovat selkeästi muita kuntia suuremmat, etenkin kolmihenkisellä perheellä. Kuntien määrittämät kokonaisasumismenot ovat pääsääntöisesti korkeammat sekä yksinasuvilla että kolmihenkisellä perheellä kuin vastaava keskimääräinen vuokrataso alle 20 000 asukkaan kunnissa.

*Lisäksi sähkö

**Lisäksi muut kustannukset

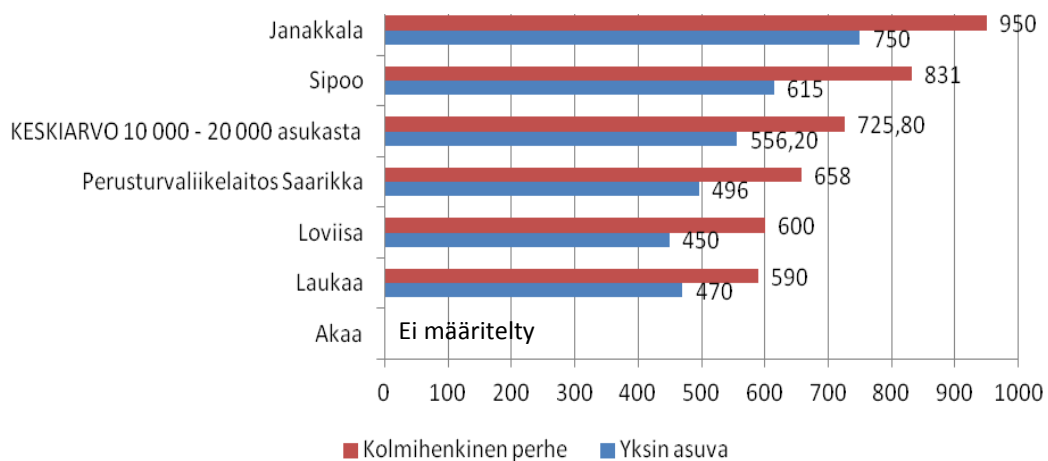
***Kelan asumistukinormien mukaisesti + laskujen mukaan

****Vuokra sellaisenaan, vesi 24,52 e/hlö

Kuva 3. Toimeentulotuen kokonaisasumismenot yksinasuvalla ja kolmihenkisellä perheellä alle 10 000 asukkaan kunnissa

10 000–20 000 asukkaan kunnissa ja kuntayhtymissä hyväksytään keskimäärin suurempia asumismenoja muihin kokoluokkiin verrattuna (taulukko 1 ja kuva 4). Keskiarvoa nostavat selvästi Janakkalan ja Sipoon asumis-

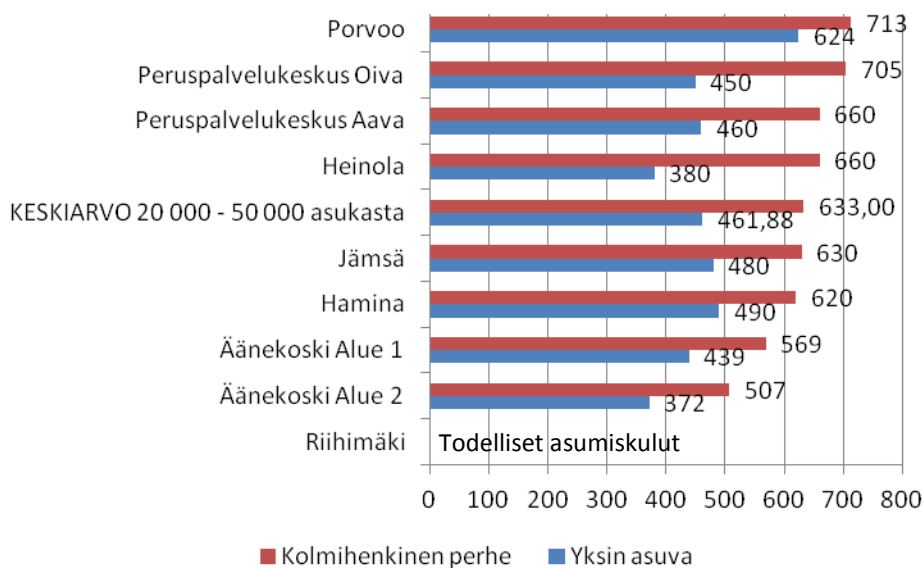
menomäärityt, jotka ovat huomattavasti tämän kokoluokan muita menot ilmoittaneita korkeammat sekä yksinasuvilla että kolmihenkisellä perheellä. Akaassa kokonaisasumismenoja ei ole määritetty. Toimeentulotuen yksinasuvan enimmäisasumismenot ylittävät kaikissa kunnissa ja kuntayhtymissä yksinasuvan keskimääräisen vuokratason alle 20 000 asukkaan kunnissa. Kolmihenkisen perheen osalta syntyy vähäistä hajontaa siten, että Loviisan ja Laukaan enimmäisasumismenot jäävät alle keskivuokratason.

Kuva 4. Toimeentulotuen kokonaisasumismenot yksinasuvalla ja kolmihenkisellä perheellä 10 000–20 000 asukkaan kunnissa ja kuntayhtymissä

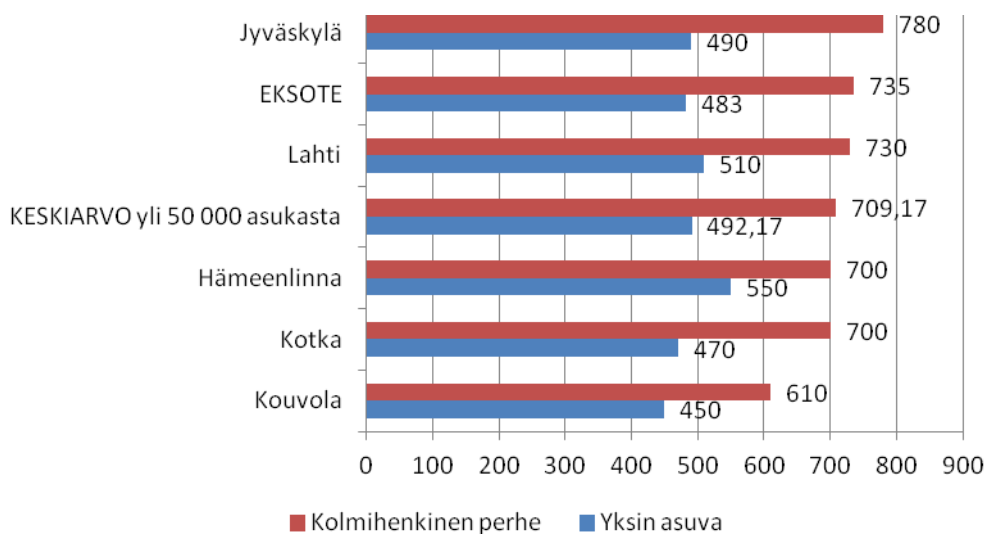
20 000–50 000 asukkaan kunnissa ja kuntayhtymissä erot korkeimman ja matalimman kokonaisasumismenomäärityn välillä olivat noin 200 euroa sekä yksinasuvilla että kolmihenkisillä perheillä (taulukko 1 ja kuva 5). Tässä kokoluokassa yksinasuvalle määritellyt toimeentulotuen enimmäisasumismenot ovat useimmilla sopimuskunnilla ja -kuntayhtymillä suurempia kuin keskimääräinen vuokrataso vastaavan kokoisissa kunnissa.

Kolmihenkisellä perheellä puolestaan toimeentulotuen enimmäisasumismenot jäävät kahta kuntaa ja kuntayhtymää lukuun ottamatta laskennallisen keskivuokratason alapuolelle. Mielenkiintoinen yksityiskohta on Äänekoski, jolla on käytössä kahdet asumismenomääritykset riippuen asuinalueesta. Käytäntö juontaa juurensa muutama vuosi sitten tehtyihin kuntaliitoksiin. Riihimäki ilmoitti ryhmän ainoana kuntana hyväksyvänsä toimeentulotuessa todelliset asumiskulut. Peruspalvelukeskus Aava ja Oiva koostuvat useammasta kunnasta, joissa asuu Hollolaa lukuun ottamatta alle 20 000 asukasta. Tältä osin sekä Aavan että Oivan määritetyt toimeentulotuen asumismenot vaikuttaisivat saman kokoluokan keskivuokratasoon verrattuna kohtuullisilta ja näin ollen kattanevat pääsääntöisesti hyvin alueen asumiskuluja.

Kuva 5. Toimeentulotuen kokonaisasumismenot yksinasuvalla ja kolmihenkisellä perheellä 20 000–50 000 asukkaan kunnissa / kuntayhtymissä

Yli 50 000 asukkaan kuntien ja kuntayhtymien kokonaisasumismenot olivat lähimpänä toisiaan, eikä vaihtelu ollut yhtä suurta kuin asukasluvultaan pienemmissä kokoluokissa (kuva 6). Suurimmissa kaupungeissa (Jyväskylä ja Lahti) sekä kuntayhtymä Eksotessa oli määritetty myös suurimmat toimeentulotuen enimmäisasumismenot kolmen henkilön perheille ja ne olivat suurimmat myös yksinasuvien kohdalla Hämeenlinnan jälkeen.

Kuva 6. Toimeentulotuen kokonaisasumismenot yksinasuvalla ja kolmihenkisellä perheellä yli 50 000 asukkaan kunnissa ja kuntayhtymissä

Näyttäisi kuitenkin siltä, etteivät Jyväskylän ja Lahden soveltamat kohtuulliset toimeentulotuen asumismenot välttämättä kata riittävässä määrin yksinasuvien ja kolmihenkisen perheen asumiskustannuksia verrattaessa niitä yli 100 000 asukkaan kaupunkien keskivuokratason. Eksotessa Lappeenranta, Hämeenlinna ja Kouvola sijoittuvat asukasluvultaan 60 000–100 000 asukkaan kuntien joukkoon. Eksoten ja Hämeenlinnan toimeentulotuen enimmäisasumismenot ovat sekä yksinasuvilla että kolmihenkisellä perheellä suurempia kuin vastaavan kokoisten kuntien keskivuokrataso. Kouvolan määrittämät enimmäisasumismenot ovat joukon pienimmät ja alle laskennallisen keskivuokratason. Kotkan asukasluku on alle 60 000 ja toimeentulotuen enimmäisasumismenot ovat siellä suuremmat vastaavan kokoluokan vuokratason verrattuna sekä yksinasuvilla että kolmihenkisillä perheillä.

Kokonaisasumismenojen vaihtelua erikokoisissa kunnissa selittää pääsääntöisesti kunnan vuokrataso, joka on suuremmissa ja kaupunkimaisissa kunnissa tyypillisesti pieniä kuntia korkeampi. Yli puolet vastanneista ilmoittikin toimeentulotuen kohtuullisten asumismenojen tason määrittävän kunnan omien vuokra-asuntojen vuokratason perusteella (taulukko 3). Tyypillisintä tämä oli yli 10 000 asukkaan kunnissa.

Hieman yli neljännes vastaajista ilmoitti asumismenojen perustuvan sosiaalitoimen itsensä määrittelemään tasoon tai Kelan yleisen asumistuen normeihin. Yleisimmin näitä määrittelyjä käytettiin toimeentulotuessa hyväksyttävien asumismenojen perusteluina alle 10 000 asukkaan kunnissa. Arava- ja vapaarahoitteisten vuokra-asuntojen keskimääräinen vuokrataso ei ollut tärkeimpänä perusteena kuin muutamissa vastauksissa, vaikka sinänsä tieto keskivuokrasta olisi Tilastokeskuksesta suhteellisen helposti saatavilla.

Taulukko 3. Kohtuullisen asumiskulutason määrittelyn pääasialliset perusteet osaamiskeskusten sosiaaliasiamieskunnissa ja -kuntayhtymissä (% vastaajista)

Kunnan omien vuokra-asuntojen vuokratason.	55 %
Sosiaalitoimen tai perusturvan itsensä määrittelemään tasoon	27,5 %
Kelan yleisen asumistuen asumistukinormistoon	27,5 %
Kunnassa vaikuttavan kiinteistö-osakeyhtiön vuokratason	20 %
Vapaarahoitteisten vuokra-asuntojen keskimääräisiin vuokriin kunnassa	12,5 %
Aravarahoitteisten vuokra-asuntojen keskimääräisiin vuokriin kunnassa	5 %
Tilastokeskuksen keskineliövuokratilastoihin	5 %
Jokin muu	2,5 %

2.1.2 Sähkökulujen kohtuullistaminen

Vuokralla asuvat joutuvat yleensä vuokran lisäksi maksamaan kulutukseen perustuvaa sähkölaskua. Sähkölaskusta osa on taloussähköä, joka tulee aina huomioida muuna perusmenona pääsääntöisesti kokonaan ja osa lämmitys-sähköä, joka sisältyy kohtuullisiin kokonaisasumiskuluihin. Sähkölämmittei-sissä asunnoissa kulut voivat erityisesti talviaikaan olla huomattavat. Myös omistusasunnoissa asuvilta voi leikkautua tuen ulkopuolelle isoimpia sähkö-laskuja, vaikka toimeentulotuen tarve olisi tilapäistä ja juuri lämmitystar-peesta johtuvaa. Menettely tuntuu kohtuuttomalta tilanteissa, joissa asumis-kulut ovat suurimman osan vuotta suorastaan matalat.

Kelan yleisen asumistuen määrittelyssä asumismenoina ei vuokra-asunnossa hyväksytä ns. taloussähkön osuutta ollenkaan ja lämmitykselle on määritelty enimmäismäärät.⁸ Sosiaali- ja terveysministeriö on arvioinut, että lämmitys-sähkön osuus voidaan arvioida sähkömenoista kohtuullisharkintaa noudat-taen ja määrittelyssä voidaan käyttää asumistuessa käytettäviä lämmitysnor-meja⁹. Hallinto-oikeudet ovat arvioineet, että asiakkaan tulee seurata kulu-tustaan ja pitää se maltillisena, minkä vuoksi kunnilla on oikeus määritellä kohtuullisuusrajoja¹⁰.

Kysymykseen vastanneissa¹¹ kunnissa käytetään varsin yleisesti lämmitys-sähkömenojen kohtuullisuusharkintaa kokonaisasumismenojen määrittelyyn sisältyvänä, jonka lisäksi taloussähköön liittyviä hyväksyttäviä menoja on tarkennettu useissa kunnissa tyypillisesti perhekoon perusteella tai niille on määritetty tietty prosenttiosuus sähkölaskusta. Sähkölaskun kohtuullisena pidetty suuruus voi perustua myös kilowattitunteihin tai siihen, onko asun-nossa saunaa. Vastauksista ilmeni, että sähkön kohtuullisena pidettyä kulu-tusta määritellään varsin eri tavoin eri kunnissa. Näitä määrittelyjä sähkölas-kusta on koottu taulukkoon 4 sekä vastaajittain liitteeseen 3.

Jos kunta nojautuu tiukasti kohtuullisten asumiskulujen määrittelyssä Kelan yleisen asumistuen asumistukinormistoon, toimeentulotukilaissa edellytetty

⁸ Asumistuessa lämmitysmenot on jaettu asunnon sijainnin perusteella kolmeen lämmitysryhmään, jotka vuonna 2013 ovat: I lämmitysryhmä 1,27 €/m²/kk, II lämmitysryhmä 1,40 €/m²/kk ja III lämmitysryhmä 1,55 €/m²/kk. Vuokra-asunnoissa lämmityksen enimmäismäärät määritellään kertomalla asunnon pinta-ala lämmitysryhmälle määritetyllä euromäärällä. Jos asunnon koko on esimerkiksi 50 m², hyväksytyt lämmityskulut ovat lämmitysryhmästä riippuen joko 63,50 €, 70 € tai 77,50 €/kk. Vesimaksuna hyväksytään enintään 27,15 euroa/henkilö/kk. (VNA 29.11.2012/660.)

⁹ STM julkaisuja 2013:4, 106.

¹⁰ STM raportteja 2011:15, 35–36.

¹¹ Kysymykseen vastasi 37/40 kuntaa tai kuntayhtymää.

oikeus tarpeellisen suuruisiin asumismenoihin on uhattuna¹². Vaikka kunnilla on oikeus harkita asumismenojen tarpeellista suuruutta, ministeriö korostaa, että toimeentulotuessa asumiskulujen kohtuullisuusharkinnan tulisi olla tuen luonteesta johtuen väljempi kuin asumismenojen kohtuullisuusnormit asumistuessa¹³.

Taulukko 4. Sähkölaskun hyväksymisessä toimeentulotuessa käytettyjä linjauksia eri määritelmien mukaan luokiteltuna

Perhekoko	80 € / yksinasuva, 150 € / perhe Enintään 50–100 € / kk, koskee taloussähköä Yksinasuva 85 €/kk, 2–3 hengen talous 128 € / kk, yli 4 hengen talous 150 € / kk Enintään 40 € / kk + 10 € / hlö taloudessa asuvat muut henkilöt 55–90 € riippuen perheen koosta 32–72 € / kk taloussähkö henkilölukumäärän mukaan
Prosenttiosuus	30% taloussähkö, 70 % lämmityssähkö 35 % taloussähkö, 65 % lämmityssähkö 40 % taloussähkö, 60 % lämmityssähkö
Muut määritelmät	Lämmityssähkö 1583 kWh/kk, kulutussähkö 554 kWh/kk 100 €, jos sauna, muuten 70 €

2.1.3 Arava-asuntotarjonta

Kyselyssä tiedusteltiin vastaajien näkemystä kuntien hallinnoimien tai osittain tai kokonaan omistamien aravarahoitteisten asuntojen riittävydestä kunnan tai kuntayhtymän alueella¹⁴. Yli puolessa kysymykseen vastanneista kunnista ja kuntayhtymistä näitä asuntoja oli riittävästi (kuva 7). Alle 10 000 asukkaan kunnissa aravarahoitteisia asuntoja oli saatavilla useammin tarvetta vastaavasti kuin tätä suuremmissa kunnissa tai kuntayhtymissä. Osaamiskeskusalueittain tarkasteltuna arava-asuntojen tarve korostuu Verson ja Pikassoksen alueen kunnissa kun taas Kosken ja Socomin alueella niitä on paremmin saatavilla.

Jos arava-asuntoja olisi tarvetta vastaavasti, aravarajoituslain säädösten nojalla¹⁵ kunnalla olisi mahdollisuus vaikuttaa muun muassa asunnottomien ja muiden kiireellisimmässä asunnon tarpeessa olevien, vähävaraisimpien ja pienituloisimpien hakijaruokakuntien joustavampaan asunnonsaantiin sekä vaikuttaa jossain määrin vuokratason kehitykseen. Jos taas kunnassa ei ole

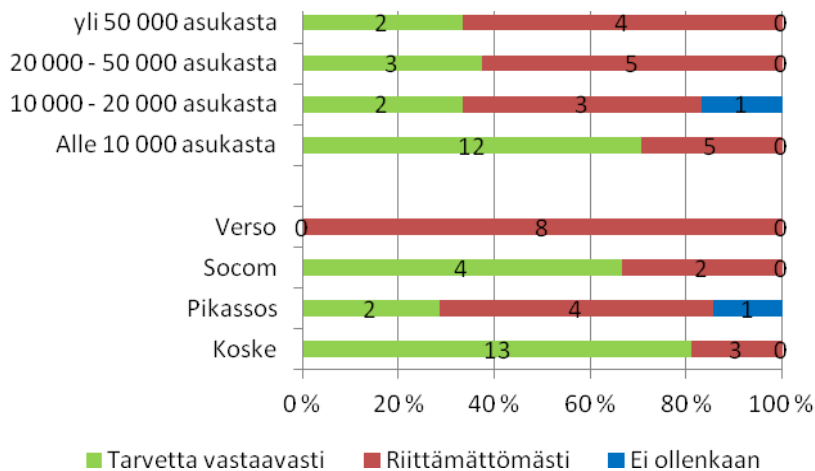
¹² Ks. Toimeentulotukilaki (30.12.1997/1412) 7 b §: Muut perusmenot. Perusosalla katettavien menojen lisäksi muina perusmenoina otetaan tarpeellisen suuruusina huomioon 1) asumistukilain (408/1975) 6 §:ssä tarkoitetut asumismenot; 2) taloussähköstä aiheutuvat menot; 3) kotivakuutusmaksu (...).

¹³ STM julkaisuja 2007:11, 66, kuten myös STM julkaisuja 2013:4, 107.

¹⁴ Kysymykseen vastasi 37/40 kuntaa tai kuntayhtymää.

¹⁵ Ks. Aravarajoituslaki 1993/1190, 4 a ja 4 b §:t.

tarjolla kohtuuhintaisia aravavuokra-asuntoja tarvetta vastaavasti, osa sosiaalitoimen asiakkaista todennäköisesti joutuu etsimään asuntoa kalliimmilta vapaarahoitteisilta vuokra-asuntomarkkinoilta, joissa asumiskulut eivät välttämättä pysy toimeentulotukeen määriteltyjen kohtuullisten enimmäisasumismenojen rajoissa.

Kuva 7. Aravarahoitteisten vuokra-asuntojen riittävyys erikokoisissa kunnissa ja osaamiskeskusalueittain (% vastaajista, vastaajien lkm)

2.2 Lastensuojelu

Lastensuojelun kysymykset koskivat lastensuojelun dokumentointia, sijais-
huollon aikaista sosiaalityötä, jälkihuoltoa sekä lastensuojelun edunvalvon-
taa¹⁶.

2.2.1 Dokumentointi

Lastensuojelulaki¹⁷ velvoittaa lastensuojelun työntekijöitä merkitsemään las-
ta tai nuorta koskeviin asiakasasiakirjoihin lastensuojeluasian vireille tulemi-
sesta lähtien kaikki lapsen tai nuoren tarvitsemien lastensuojelutoimenpitei-
den järjestämiseen vaikuttavat tiedot sekä toimenpiteiden suunnittelun, to-
teuttamisen ja seurannan kannalta tarpeelliset tiedot.

Asiakirjojen oikeellisuus ja ajantasaisuus on ensiarvoista kaikkien asianosais-
ten oikeusturvan kannalta, etenkin kun tietojen tarkistaminen voi jälkikäteen

¹⁶ Luhanka vastasi vain lastensuojelun edunvalvontaa koskeviin kysymyksiin. Lapinjärven vastaukset sisältyvät Loviisan vastauksiin.

¹⁷ Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

olla vaikeaa ja oikaisu lähes mahdotonta. Lapsen ja perheen osallisuuden parantaminen, mielipiteiden näkyväksi tekeminen sekä lapsen äänen kuuluviin saaminen ovat dokumentoinnin keskeisiä tavoitteita. Kirjattuina tiedot säilyvät. Dokumentoituna merkinnät lisäävät ymmärrystä lastensuojelutyöstä, edistävät työn jäsenystä ja tuovat työskentelyyn jatkuvuutta.¹⁸

Lastensuojelutyön tulee olla sekä juridisesti että eettisesti perusteltavissa, minkä vuoksi kirjallisella asiakirja-aineistolla on suuri merkitys. Kun viranomaisena kuvaa sanallisesti työnsä vaiheita, päätöksiä ja niiden perusteita, hänellä on paljon valtaa ja vastuuta. Asiakaskertomusten sananvalinnoilla voi olla kauaskantoisia seurauksia palveluja saavien henkilöiden identiteetin ja ihmissuhteiden kehitykselle sekä ratkaiseva merkitys oikeudenkäynneissä.¹⁹

Suurimmassa osassa vastanneista²⁰ (n. 60 %) kunnista ja kuntayhtymistä *ei ollut varattu erillistä aikaa asiakastapahtumien dokumentointiin lastensuojelun työntekijöiden työssä*. Erikokoisissa kunnissa ja kuntayhtymissä oli erillisen dokumentointiajan varaamisen osalta eroja: yli 50 000 asukkaan kunnissa työntekijöille oli varattu erillinen aika dokumentointiin yhtä poikkeusta lukuun ottamatta. Pienissä, alle 10 000 asukkaan kunnissa erillisen ajan varaaminen oli yleisempää 10 000–50 000 asukkaan kuntiin verrattuna. Osaamiskeskusalueittain tarkasteltuna jakauma dokumentointiin erillistä aikaa varanneiden ja varaamattomien kesken oli varsin tasainen, joskin Socomin alueella erillisen dokumentointiajan sisältyminen työhön oli hieman muita yleisempää.

Kolme neljästä vastaajasta ilmoitti, että *lastensuojelun dokumentoinnissa on kehitettävää suhteessa lain velvoitteisiin*. Vastauksista ilmeni, että suuremmissa kunnissa ja kuntayhtymissä kehitettävää koettiin olevan enemmän kuin pienissä alle 10 000 asukkaan kunnissa, joissa kehittämistarve koski tyypillisesti kirjaamisen ajantasaistamista sekä dokumentointiin käytettävissä olevan ajan lisäämistä. Ylipäätään tarve dokumentoinnin ajantasaistamiseen nousi esiin kaiken kokoisissa kunnissa. Kaikki yli 50 000 asukkaan kunnat ja kuntayhtymät näkivät kehittämistarpeita asiassa, vaikka dokumentointiin sinänsä oli niissä varattu pienempiä kuntia useammin erillinen aika. Dokumentoinnin kehittämistarpeet erikokoisissa kunnissa on tiivistetty taulukkoon 5. Kuntien vastaukset löytyvät liitteestä 4.

¹⁸ Dokumentointi lastensuojelussa.

¹⁹ Dokumentointi lastensuojelussa.

²⁰ Vastanneita 38/40

Taulukko 5. Lastensuojelun dokumentoinnin kehittämistarpeet eri kokoisissa kunnissa ja kuntayhtymissä (mainintaa)

Alle 10 000 asukasta	Dokumentoinnin ajantasaistaminen (7) Lisää aikaa kirjaamiseen (5) Dokumentointi yhdessä asiakkaan kanssa (1) Koulutusta lain mukaiseen dokumentointiin (1) Erihausten dokumenttien kirjaaminen (1)
10 000–20 000 asukasta	Dokumentoinnin ajantasaistaminen (3) Lisää aikaa kirjaamiseen (1) Kirjausten yhdenmukaistaminen (1) Koko dokumentointiprosessi (1) Kaikkien asiakastilanteiden kirjaaminen (1)
20 000–50 000 asukasta	Dokumentoinnin ajantasaistaminen (3) Kirjaamisen yhdenmukaistaminen, tarkentaminen (3) Riittävästi aikaa kirjaamiseen (2) Asiakkaan osallisuus ja tietoisuus dokumentoinnista (2) Kaikkien asiakastilanteiden kirjaaminen (1) Sijoitettujen lasten vanhempien asiakassuunnitelmat (1)
Yli 50 000 asukasta	Kirjaamisen sisällön laadun kehittäminen (5) Dokumentoinnin ajantasaistaminen (4) Tehokkaampi ajankäyttö kirjaamisessa (2) Lisää aikaa kirjaamiseen (1) Koulutusta lain mukaiseen dokumentointiin (1) Dokumentointiprosessin mallinnus (1)

2.2.2 Tarkastusoikeuden käyttäminen

Asiakkaalla on henkilötietolakiin²¹ perustuva oikeus saada pyynnöstä tarkastaa kaikki häntä itseään tai pääsääntöisesti myös alaikäistä huollettavaansa koskevat tiedot. Asiakkaalla on oikeus nähdä ja pyytää jäljennökset sekä tietokoneelle talletetuista että asiakaskansiossa olevista tiedoistaan. Tarkastusoikeuden toteuttaminen on maksutonta kerran vuodessa, useammin tapahtuvana siitä voidaan periä kohtuullinen korvaus. Lisäksi asiakkaalla on sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköistä käsittelyä koskevan lain²² perusteella oikeus saada asiakastietojensa käsittelyyn liittyvien oikeuksiensa selvittämistä tai toteuttamista varten sosiaalihuollon ja terveydenhuollon palvelujen antajalta kirjallisesta pyynnöstä viivytyksettä lokirekisterin perusteella maksutta tieto siitä, kuka on käyttänyt tai kenelle on luovutettu häntä koskevia tietoja sekä mikä on ollut käytön tai luovutuksen peruste.

Asiakkaat kertovat sosiaaliasiamiehelle tilanteista, joissa tarkastusoikeuden käyttäminen on tuottanut heille ikäviä yllätyksiä ja pettymyksiä. Joku ei ole tiennyt olleensa lastensuojeluasiakkaana tai millaista perhe-elämän kuvausta heistä on kerrytetty. Viranomaisen mielestä kuvaus voi noudattaa tavan-

²¹ Henkilötietolaki 22.4.1999/523.

²² Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä 9.2.2007/159.

omaista työkäytäntöä, mutta asiakas voi kokea kirjatut tiedot vääriksi tai tilanteet väärinymmärretyiksi ja asiayhteyksistään irrotettuna esimerkiksi sel-laisiksi, että niistä ei tunnista itseään eikä perhettään. Voimassa olevan lastensuojelulain aikana kenellekään ei enää saisi jäädä epäselväksi, onko hän lastensuojelun asiakas vai ei. Jokaisella on oikeus tulla arvioiduksi virheettömien tietojen perusteella. Henkilörekisteriin voidaan tallettaa vain henkilötietojen käsittelyn tarkoituksen kannalta tarpeellisia tietoja. Asiakkaalla on oikeus vaatia rekisterinpitäjää korjaamaan rekisterissä oleva virheellinen tieto. Tarpeettomia tietoja voidaan poistaa, virheellisiä korjata ja puutteellisia tietoja täydentää.

Tarkastusoikeuttaan lastensuojelun dokumentteihin käytti vastausten perustella yhteensä yli 300 lastensuojelun asiakasta tai vanhempaa. Määrää voi pitää varsin vaatimattomana yli miljoonan ihmisen asuinalueella, kun kysymyksessä on tarkoitettu sekä henkilötietolain²³ että julkisuuslain²⁴ nojalla tehtävää tietojen tarkastusta.

2.2.3 Sijaishuollon aikainen sosiaalityö

Huostaanotettua lasta koskevaan asiakassuunnitelmaan kirjataan lastensuojelulain 30 §:n mukaan

- sijaishuollon tarkoitus ja tavoitteet;
- erityisen tuen ja avun järjestäminen lapselle;
- erityisen tuen ja avun järjestäminen lapsen vanhemmille, huoltajille tai muille lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaaville henkilöille;
- miten toteutetaan lapsen yhteydenpito ja yhteistoiminta lapsen vanhempien ja muiden lapselle läheisten henkilöiden kanssa;
- miten lapselle järjestetään mahdollisuus tavata sosiaalityöntekijäänsä kahden kesken;
- miten tietojen antaminen lapselle toteutetaan;
- lapselle maksettavat käyttövarat;
- miten otetaan huomioon lapsen edun mukaisella tavalla tavoite perheen jälleenyhdistämisestä.

Asiakassuunnitelmanneuvotteluissa kaikkien osapuolten tulisi olla mukana ja saada sanoa mielipiteensä. Myös mahdolliset eriävät mielipiteet tulee kirjata. Suunnitelma tarkistetaan vähintään kerran vuodessa tai tarpeen mukaan. Laki muun muassa velvoittaa asiakassuunnitelman tarkistamiseen erityisen huolenpidon päättyessä.²⁵

²³ Henkilötietolaki 22.4.1999/523, 26 §.

²⁴ Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 21.5.1999/621, 11–12 §:t.

²⁵ Sijaishuollon asiakassuunnitelma.

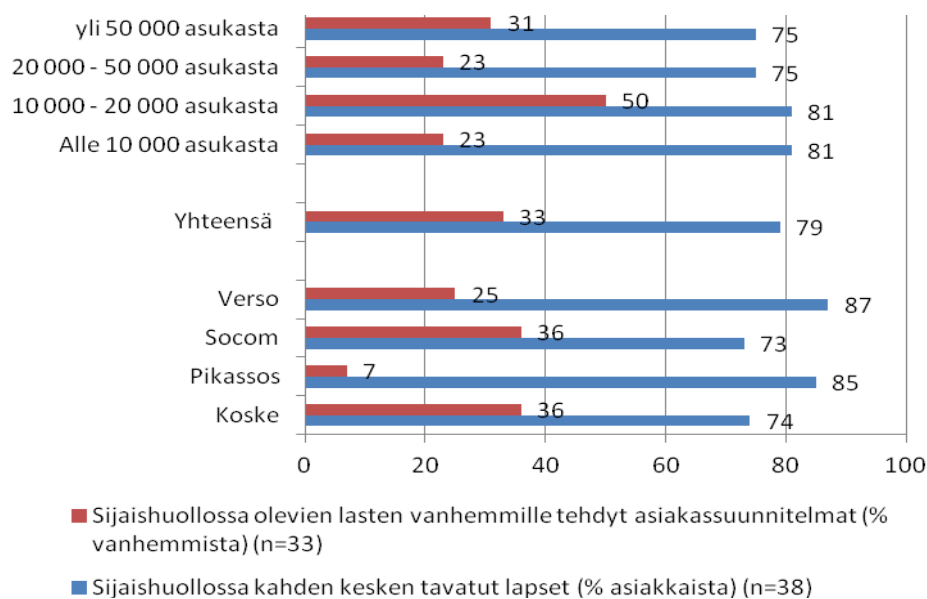
Huostaanotetun lapsen vanhempien kanssa on laadittava erillinen asiakassuunnitelma vanhemmuuden tukemiseksi, jollei sen laatimista ole pidettävä tarpeettomana. Tarvittaessa suunnitelma laaditaan yhteistyössä muun sosiaali- ja terveydenhuollon kanssa. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on arvioitava huostassapidon jatkamisen edellytykset asiakassuunnitelman tarkistamisen yhteydessä, lapsen tai huoltajan hakiessa huostassapidon lopettamista tai kun se muutoin osoittautuu tarpeelliseksi.²⁶

Kysymykseen vastanneissa kunnissa *tavattiin kahden kesken vuoden aikana keskimäärin*²⁷ 79 % *sijoitetuista lapsista* (kuva 8). Osaamiskeskusalueittain keskimääräiset osuudet vaihtelivat 73–87 % välillä. Keskimääräiset erot erikokoisten kuntien välillä olivat myös melko vähäiset, joskin pienissä alle 20 000 asukkaan kunnissa tavattujen lasten osuus oli keskimäärin korkeampi tätä suurempiin kuntiin verrattuna. Samaan kokoluokkaan kuuluvien kuntien kesken oli suuria eroja tavattujen lasten osuuksissa (liite 5).

Vain keskimäärin kolmasosalle *sijaishuollossa olevien lasten vanhemmista oli tehty oma asiakas-/ kuntoutussuunnitelma* (kuva 8). Erikokoisten kuntien kesken keskimääräinen osuus vaihteli 23–50 prosenttiin ja osaamiskeskusalueittain 7–36 prosenttiin. Seitsemässä kunnassa, jotka kaikki ovat alle 10 000 asukkaan kuntia, ei ollut tehty lainkaan vanhempien kuntoutussuunnitelmia. Kunnittaiset vastaukset ovat liitteessä 5.

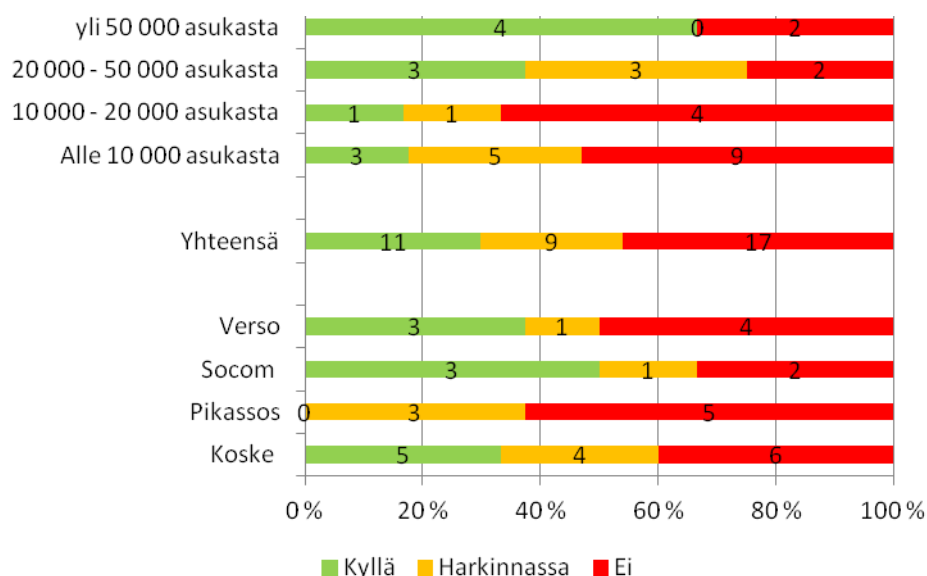
²⁶ Sijaishuollon asiakassuunnitelma.

²⁷ Keskiarvo on hyvin viitteellinen. Se kertoo tavattujen lasten osuuden sekä niiden vanhempien osuuden, joille asiakassuunnitelma on laadittu. Jos vastaus ilmoitettiin vaihteluna, esimerkiksi 5–60 %, se muunnettiin kokonaiskeskiarvolaskelmaan keskiarvoksi 32,5 %. Mikäli osuus ilmoitettiin yhden luvun arviona, esim. n. 70 %, luku muunnettiin kokonaisluvuksi 70 %. Osa kunnista ilmoitti vanhempien lukumäärän, jolloin lukua ei otettu laskelmassa huomioon. Keskiarvossa on huomioitu ainoastaan kirjallisten suunnitelmien osuus, mikäli vastauksessa ilmoitettiin osa suunnitelmista tehtävän suullisena. Joissain kunnissa lastensuojelu ei tee sijoitettujen lasten vanhempien asiakassuunnitelmia, vaan suunnitelman teko kuuluu jollekin muulle taholle. Toisissa kunnissa asiakassuunnitelman tekoa tarjotaan kaikille vanhemmille, mutta vain pieni osa heistä haluaa suunnitelman tekoon ryhtyä. Näissä tapauksissa keskiarvossa huomioitiin niiden vanhempien osuus, joille suunnitelma on tehty.

Kuva 8. Vuoden aikana kahden kesken tavattujen sijoitettujen lasten osuus lastensuojelun asiakkaista (%) ja sijoitettujen lasten vanhemmille tehtyjen asiakassuunnitelmien osuus (% sijoitettujen lasten vanhemmista) erikokoisissa kunnissa ja osaamiskeskusalueittain

Lähes puolessa vastanneista kunnista *huostassapidon lopettamisen arvioinnin prosessia* ei ollut kuvattu (kuva 9). Noin kolmasosa oli kuvauksen tehnyt ja neljäsosassa kuvaaminen oli harkinnassa. Asukasluvultaan isommissa kunnissa ja kuntayhtymissä prosessikuvauksen tehneitä oli suhteellisesti enemmän pienempiin verrattuna.

Kuva 9. Huostassapidon lopettamisen arvioinnin kuvauksen teon tilanne eri kokoisissa kunnissa ja osaamiskeskusalueilla

Huostassapidon lopettamisen arvioinnin prosessin kuvanneita pyydettiin kertomaan, miten he ovat mallintamisen tehneet. Vastauksissa ei kuitenkaan kuvattu itse prosessia. Niistä myös ilmeni, ettei prosessikuvausta ollut välttämättä tehty, mutta toimintamalli noudattelee samaa kaavaa tai sitä toteutetaan yhtenäisesti toisen asiaan läheisesti liittyvän prosessin mukaisesti. Yhteenvetona voi todeta, että vastaukset ovat varsin erilaisia ja eritasoisia eikä niistä saa kuvaa prosessien kulusta. Vastaukset on koottu taulukkoon 6.

Taulukko 6. Miten huostassapidon lopettamisen arvioinnin prosessi on kuvattu sen tehneissä kunnissa ja kuntayhtymissä, avoimet vastaukset

Alle 10 000 asukasta	
Muurame	Olemme käyttäneet Kosken työryhmässä laadittua prosessikuvausta, joka löytyy Sosiaaliporistista. Organisaatiouudistukseen liittyen kunnassa tehdään prosessikuvauksia eri tehtäväalueille kevään 2013 aikana.
Pihtipudas ja Viitasaari	Ei varsinaisesti kuvattu, mutta noudattaa usein samaa kaavaa: 1) Kotiin sijoittaminen 6 kk 2) arvioidaan sos.tt ja perhetyö 3) jos kaikki mennyt OK-> huostassapidon lopettamispäätös
10 000–20 000 asukasta	
Perusturvaliikelaitos Saarikka	Ei ole prosessikuvausta, mutta arviointi tapahtuu samalla tavalla kuin huostaanottotarpeen arviointi. On käytetty myös avoperhekuntoutusta ja ostettua perhekuntoutusta arvioimisessa
20 000–50 000 asukasta	
Hamina	Lapsikohtaisesti, (harkinnassa normaali prosessimalli)
Heinola	Kuvattu huostaanotto prosessikaaviossa
Peruspalvelukeskus Aava	Käytetty lastensuojelutarpeen selvityksen prosessia soveltuvin osin.
Yli 50 000 asukasta	
EKSOTE	Osa SAS-työskentelyä
Jyväskylä	Huostassapidon prosessia on kehitetty Jyväskylässä aina vuodesta 2007 lähtien. Kyseessä on monivaiheinen ja pitkäkestoinen prosessi.
Kouvola	Paperilla ja lms-prosessikuvaus
Lahti	Lapsen kotiuttamisprosessi on kuvattu ja aiheesta on tehty YAMK-opinnäytetyö

Yli 90 % vastanneista ilmoitti, että *sijoituksen aikaisessa sosiaalityössä on kehitettävää*. Keskeisiksi kehittämistarpeiksi nousivat vastausten perusteella lasten kanssa työskentelyyn käytettävän ajan lisääminen, sijoitettujen lasten vanhempien kanssa työskentelyyn liittyvät asiat, sijaisperheiden tuen ja perhoidon kehittäminen sekä asiakkaiden osallisuuden lisääminen. Kehittämistarpeet erikokoisissa kunnissa on tiivistetty taulukkoon 7. Kaikki vastaukset ovat liitteessä 5.

Taulukko 7. Kehittämistarpeet sijoituksen aikaisessa sosiaalityössä erikokoisissa kunnissa ja kuntayhtymissä, avointen vastausten koonti (mainintaa)

Alle 10 000 asukasta	Lasten kanssa työskentelyyn enemmän aikaa (5) Sijoitettujen lasten vanhempien kanssa työskentely (5) Perhehoidon kehittäminen ja tuki sijaisperheille (3) Toimintaprosessin mallintaminen (2) Verkostojen osallistaminen (2) Työskentely täysi-ikäisyyttä lähestyvän nuoren kanssa (1)
10 000–20 000 asukasta	Sijaisperheiden tuki (3) Lasten kanssa työskentelyyn enemmän aikaa (2) Asiakassuunnitelma / vanhempien kuntoutussuunnitelma (2) Riittävät resurssit (1)
20 000–50 000 asukasta	Lapsen ja perheen osallisuus (3) Henkilöstöresurssien lisääminen (3) Sijoitettujen lasten vanhempien kanssa työskentely (2) Työskentelyn tavoitteellisuus / suunnitelmallisuus (2) Verkostotyö (1) Lasten kanssa työskentelyyn enemmän aikaa (1) Täydennyskoulutus (1)
Yli 50 000 asukasta	Tapaamisten kehittäminen (3) Asiakkaan osallisuus (2) Lasten kanssa työskentelyyn enemmän aikaa (1) Lasten ja vanhempien asiakassuunnitelmien kehittäminen (2) Sijaishuolto (1) Vanhempien kuntouttavan työotteen kehittäminen (1) Perhehoitajien tuki (1) Lakituntemuksen vahvistaminen (1)

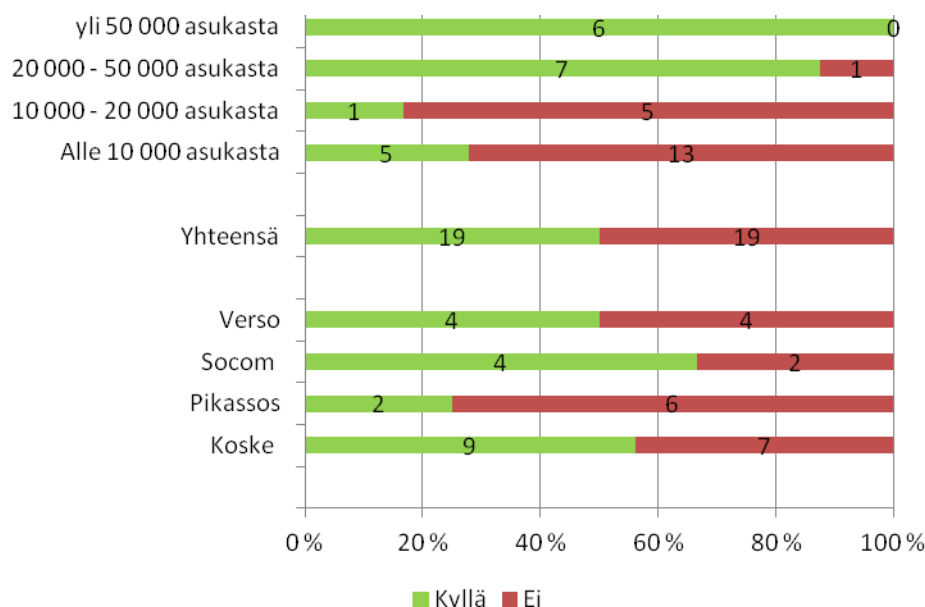
2.2.4 Jälkihuolto

Samalla kun Lastensuojelun käsikirja²⁸ kuvaa jälkihuollon tavoitetilaa, se tulee kertoneeksi jälkihuollon nykytilasta ja kehittämistarpeista. Tavoitteena on, että laadukasta, jatkuvaa ja riittävää jälkihuoltoa on tarjolla tasapuolisesti kaikille sijoitettuna olleille lapsille ja nuorille sijoitusmuodosta tai paikkakunnasta riippumatta. Jälkihuolto on – ja se tiedostetaan – lapsen tai nuoren elämän sekä lastensuojelun onnistumisen kannalta olennainen vaihe, johon kunnat sekä sijaishuollon toimijat varaavat sen mukaiset resurssit. Asiakasmäärä työntekijää kohden on sellainen, että yhteydenpitoon ja lasten, nuorten sekä heidän perheidensä tukemiseen on riittävästi aikaa.

Jälkihuoltoprosessin mallintaminen nivelvaiheineen oli tehty 19 kunnassa tai kuntayhtymässä (50 % kysymykseen vastanneista) (kuva 10). Prosessin olivat mallintaneet kaikki yli 50 000 asukkaan sekä yhtä lukuun ottamatta 20–50 000 asukkaan kunnat ja kuntayhtymät. Tätä pienemmissä kunnissa mallinnus oli tehty alle viidesosassa kuntia. Osaamiskeskusalueittain tarkasteltuna Socomissa kaksi kolmesta, Koskessa yli puolet ja Versossakin puolet

²⁸ Jälkihuollon tavoitetilä.

kunnista oli tehnyt mallinnuksen. Pikassoksen alueen kunnissa mallintaneiden osuus jäi neljännekseen.

Kuva 10. Jälkihuoltoprosessin mallintaminen nivelvaiheineen erikokoisissa kunnissa ja osaamiskeskusalueittain

Kolme neljästä vastaajasta toi esiin *kehittämistarpeita toiminnassaan jälkihuollon tavoitetilaa verrattuna*. Keskeisinä kehittämisen kohteina vastauksista nousivat asiakastyöhön käytettävän ajan lisääminen, henkilöstö- ja muiden jälkihuoltotyössä tarvittavien resurssien lisääminen, jälkihuoltoprosessin eri osa-alueiden kehittäminen sekä asiakassuunnitelmiin liittyvät tarpeet. Taulukkoon 8 on koottu erikokoisten kuntien ja kuntayhtymien jälkihuollon kehittämistarpeita. Kaikki vastaukset löytyvät liitteestä 6.

Taulukko 8. Jälkihuollon kehittämiskohteet tavoitetilaa verrattuna erikokoisissa kunnissa ja kuntayhtymissä, avointen vastausten koonti (mainintaa)

Alle 10 000 asukasta	Asiakkaan kanssa työskentelyyn/yhteydenpitoon lisää aikaa (4) Suunnitelmien laadinta ja päivitys (4) Henkilöstö- ja muiden resurssien lisääminen (3) Prosessin kuvaaminen (1) Uusia työ- ja koulutusmahdollisuuksia nuorille (1)
10 000–20 000 asukasta	Asiakkaan kanssa työskentelyyn/yhteydenpitoon lisää aikaa (2) Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa (1) Tukimuotojen lisääminen (1) Sosiaalityöntekijän vaikutusmahdollisuuksien lisääminen nuorten tarvitsemien tukimuotojen saamiseksi (1)
20 000–50 000 asukasta	Arjen tuki ja ohjaus (2) Henkilöstö- ja muiden resurssien lisääminen (2) Jälkihuollon siirtymävaiheet (2)

	Asiakkaan kanssa työskentelyyn/yhteydenpitoon lisää aikaa (1) Asiakkaan ja vanhempien sitouttaminen työskentelyyn (1) Nuoren osallisuus asiakassuunnitelman laadinnassa (1) Mallintaminen (1) Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa (1) Työnjaon selkeyttäminen (1) Dokumentointi (1)
Yli 50 000 asukasta	Asiakkaan kanssa työskentelyyn/yhteydenpitoon lisää aikaa (1) Koulutusjärjestelmän kehittäminen (1) Asiakasmäärän vähentäminen sosiaalityöntekijää kohden (1) Kokonaisuuden mallintaminen (1) Nuorten tukiasumisen lisääminen (1)

2.2.5 Lastensuojelun edunvalvonta

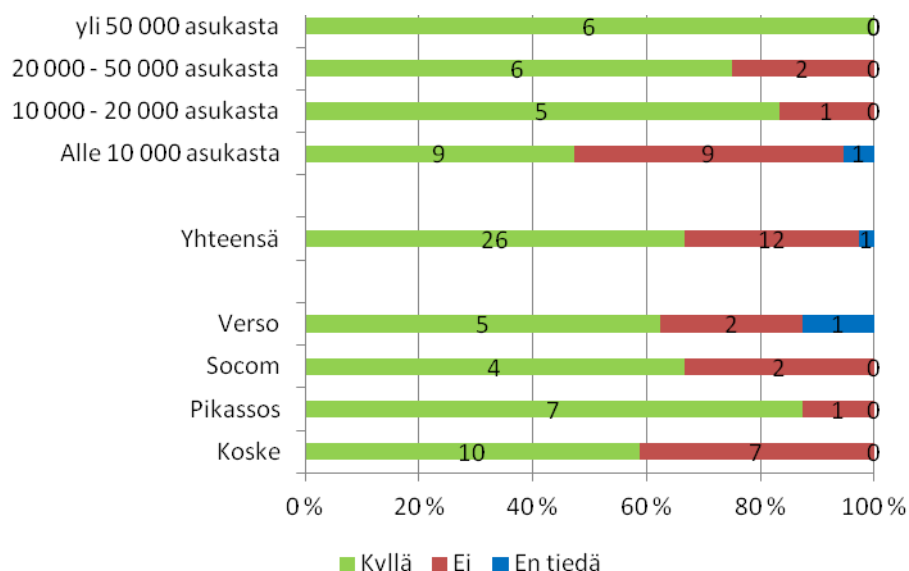
Huoltajan tehtävänä on valvoa lapsen etua ja käyttää puhevaltaa häntä koskeissa asioissa, jollei laissa ole toisin säädetty. Lastensuojelussa syntyy tilanteita, jolloin huoltaja ei voi valvoa puolueettomasti lapsen etua. Vuonna 2008 voimaan tulleessa lastensuojelulaissa vahvistettiin lapsen oikeuksia osallisuuteen, kuulluksi tulemiseen ja mielipiteensä ilmaisuun. Lastensuojelulain 22 §:n mukaan lapselle tulee lastensuojeluasiassa määrätä edunvalvoja käyttämään lapsen puhevaltaa huoltajan sijasta, jos on perusteltu syy olettaa, ettei huoltaja voi puolueettomasti valvoa lapsen etua asiassa ja edunvalvojan määrääminen on tarpeen asian selvittämiseksi tai muutoin lapsen edun turvaamiseksi.

Perusteltu syy on olemassa silloin, kun voidaan objektiivisesti arvioiden olettaa, että huoltaja joutuu lojaliteettiristiriitaan tai on ilmeinen eturistiriita niin, että hänen puolueettomuutensa vaarantuu. Edunvalvoja selvittää monipuolisesti lapsen toivomuksen ja mielipiteen sekä määrittää lapsen edun. Edunvalvojan tärkein tehtävä on edustaa lasta ja tuoda esille lapsen mielipidettä ja tämän kannalta paras ratkaisu. Edunvalvonnan tarpeen arviointi on perussosiaalityötä ja edunvalvojan hakeminen on lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän vastuulla, mutta myös maistraatti tai huoltaja voi hakea edunvalvojan määräystä. Tehtävän tarkka määrittely on tärkeää: haetaanko edunvalvojaa lastensuojeluprosessin vaiheisiin, rikosprosessiin vai sekä lastensuojeluprosessiin että rikosprosessiin.²⁹

Kaksi kolmesta vastaajasta ilmoitti, että sosiaalitoimi tai muu taho oli hakenut lapselle edunvalvojaa lastensuojelulain 22 §:n nojalla vuonna 2012 (kuva 11). Kaikissa yli 50 000 asukkaan kaupungeissa ja kuntayhtymissä oli haettu vuoden aikana edunvalvojaa ko. lain nojalla ja yli 10 000 asukkaan kunnissa ja kuntayhtymissäkin näin oli tehty lähes kaikissa. Pienimmän kokoluokan kunnista edunvalvojaa oli hakenut vain puolet vastaajista vuoden aikana.

²⁹ Lastensuojelun edunvalvonta.

Osaamiskeskusalueittain tarkasteltuna edunvalvojaa hakeneiden jakauma on melko tasainen Pikassosta lukuun ottamatta, jossa edunvalvojaa hakeneiden kuntien ja kuntayhtymien osuus oli muita suurempi.

Kuva 11. Edunvalvojan hakeminen lapselle lastensuojelulain 22 §:n nojalla vuonna 2012 eri kokoisissa kunnissa ja osaamiskeskusalueittain (kuntaa/kuntayhtymää, % ryhmän vastaajista)

Osaamiskeskusten sopimuskunnissa ja -kuntayhtymissä tehtiin vuoden 2012 aikana yli 120 edunvalvojahakemusta lastensuojelulain 22 §:n nojalla (taulukko 9). Näistä reilusti yli puolet (74 kpl) liittyi rikosprosessiin. Lastensuojeluprosessiin liittyneitä hakemuksia oli tehty 34 kappaletta (n. 28 %). Loput 13 hakemusta liittyivät sekä lastensuojelu- että rikosprosessiin. Edunvalvoja lastensuojelun asiakkaalle oli määrätty kaikkiaan 107 hakemuksen nojalla. Näyttääkin siltä, että edunvalvoja on hakemuksen perusteella pääsääntöisesti määrätty.

Taulukko 9. Lastensuojelulain 22 §:n nojalla tehdyt edunvalvontahakemukset eri prosesseihin sekä määrätty edunvalvojat erikokoisissa kunnissa ja kuntayhtymissä vuonna 2012 (kpl)

	Rikos- prosessiin (kpl)	Sekä lastensuojelu- että rikosprosessiin (kpl)	Lastensuojelu- prosessiin (kpl)	Haettu yhteensä	Edunvalvoja määrätty
Alle 10 000 asukasta	9	9	yli 7*	25	21
10 000–20 000 asukasta	15	2	0	17	21
20 000–50 000 asukasta	19	0	6	25	14
yli 50 000 asukasta	31	2	21	54	51
Yhteensä	74	13	34	121	107

*Yksi kunta ilmoitti vastauksenaan ”useampi”, ei tarkkaa lukua

Kunnissa, joissa edunvalvojaa ei ollut haettu vuoden aikana, oli tyypillisesti syynä, ettei sille koettu olleen tarvetta. Parissa tapauksessa poliisi oli huolehtinut edunvalvonnan hakemisesta rikosprosessin osana. Yhdessä kunnassa asiat ovat hoituneet huoltajan kanssa ilman edunvalvontaa. Edunvalvojan hakemattomuuden syynä on ollut yhdessä kunnassa käräjäoikeuden toive saada hakemukset holhoustoimilain mukaisena. Toisessa kunnassa ajateltiin, että lastensuojelun sosiaalityöntekijä on riittävä henkilö ajamaan lapsen asiaa lastensuojeluprosessissa eikä edunvalvontaa siksi haettu. Syynä on yhdessä kunnassa ollut myös asian uutuus: edunvalvonnan hakeminen ei ole vielä vakiintunut osaksi työtapoja.

2.3 Vammaispalvelut – Henkilökohtainen apu

Vammaispalvelulakiin (380/1987) 1.9.2009 lukien tulleista muutoksista yksi keskeisimmistä koski henkilökohtaista apua. Henkilökohtainen apu muuttui tuolloin subjektiiviseksi oikeudeksi (8 § 2 mom.). Mikäli henkilö katsotaan lain tarkoittamalla tavalla vaikeavammaiseksi, hänelle on myönnettävä henkilökohtaista apua määrärahoista riippumatta. Henkilökohtainen apu kohdistuu niihin toimiin, jotka henkilö tekisi itse, mutta ei niistä vamman tai sairauden vuoksi selviä. Henkilökohtainen apu kattaa avustamisen kaikilla elämän alueilla: päivittäisissä toimissa, työssä ja opiskelussa, harrastuksissa, yhteiskunnallisessa osallistumisessa ja sosiaalisen vuorovaikutuksen ylläpitämisessä.

Nykyinen vammaispalvelulaki (8 d §) antaa vaihtoehtoja henkilökohtaisen avun järjestämistapoihin:

1. Vaikeavammainen henkilö toimii henkilökohtaisen avustajan työnantajana.
2. Kunta antaa vaikeavammaiselle henkilölle palvelusetelin avustajapalvelun hankkimista varten.
3. Kunta hankkii avustajapalvelun ostopalveluna, järjestää palvelun itse tai yhteistyössä muiden kuntien kanssa.

Järjestämistapoja voidaan myös yhdistää toisiinsa. Ennen lainmuutosta henkilökohtainen avustajajärjestelmä perustui ainoastaan työnantajamalliin. Se on edelleen käytetyin tapa, mutta edellyttää vaikeavammaiselta henkilöltä kykyä ja halua toimia työnantajana. Hallituksen esityksen (HE 166/2008) perusteluissa todetaan, että vaihtoehtojen tarkoituksena on mm. tukea ja edistää vaikeavammaisen henkilön yhdenvertaista oikeutta elää yhteisössä ja edesauttaa häntä tekemään samanlaisia valintoja kuin muutkin ihmiset.

Laissa (8 d §) korostetaan, että henkilökohtaista apua järjestettäessä on otettava huomioon vaikeavammaisen henkilön oma mielipide ja toivomukset sekä palvelusuunnitelmassa määritelty yksilöllinen avuntarve ja elämäntilanne kokonaisuudessaan. Kunta päättää järjestämistavasta, mutta tarkoitus on, että kunnissa on käytössä tasapuolisesti kaikki vaihtoehtoiset mallit. Palvelusetelin käyttö on lähtenyt liikkeelle erityisen hitaasti. Sen on ajateltu soveltuvan etenkin pieniin viikottaisiin avustajatuntimääriin vastaamiseen tai esimerkiksi vakituisen avustajan sijaistamiseen. Vaikeavammaisen henkilö voi tosin kieltäytyä palvelusetelin vastaanottamisesta palvelusetelilain 6 §:n 1 momentin nojalla, jolloin palvelu on järjestettävä muulla tavalla.³⁰

Henkilökohtaisen avun asiakasmäärät nousivat merkittävästi vuoden 2009 lakimuutoksen jälkeen. Kun henkilökohtaista apua sai v. 2009 koko maassa 6 598 henkilöä, v. 2011 määrä oli 11 304 henkilöä ja v. 2012 henkilökohtaisen avun saajia oli 13 457.³¹

THL kerää kolmen vuoden välein tietoa vammaisten palveluista kunnissa. Henkilökohtaista apua koskevien kysymysten pohjana kuntakyselyssä käytettiin THL:n viimeisintä tilastoraporttia, Vammaisten palvelut 2010 – Kuntakyselyn osaraportti³²

2.3.1 Henkilökohtaisen avun järjestäminen

Työnantajamalli oli ylivoimaisesti eniten käytetty järjestämistapa kaikissa kuntakokoluokissa (taulukko 10). Alle 10 000 asukkaan vastanneista 18 kunnasta kuusi ilmoitti työnantajamallin ainoana käytössä olevana järjestämistapana. Pienimmissä ja suurimmissa kunnissa työnantajamallia käytettiin prosentuaalisesti vähemmän ja ostopalvelua vastaavasti enemmän kuin keskisuurissa, 10 000–50 000 asukkaan kunnissa.

Palveluseteli ei ollut käytössä yhdessäkään alle 10 000 asukkaan kunnassa. Muissakin kunnissa sen käyttö oli vähäistä. Kaikista vastanneista kunnista vain viisi ilmoitti järjestämistavaksi palvelusetelivaihtoehdon. Noin kolmasosa kunnista järjesti itse henkilökohtaisen avun palveluja ja alle puolet kunnista käytti yhdistettyjä järjestämistapoja.

³⁰ STM, Kuntainfo 4/2009.

³¹ THL, Tilasto- ja indikaattoripankki SOTKANet.

³² THL, Vammaisten palvelut 2010 – Kuntakyselyn osaraportti (35/2011).

Taulukko 10. Henkilökohtaisen avun saajat ja % -osuudet järjestämistavan mukaan erikokoisissa kunnissa ja kuntayhtymissä

Alle 10 000 asukasta	1*	2*	3*	4*	5*	Yht.
Askola	7	2	0	3	1	13
Hankasalmi	19	0	0	0	0	19
Hattula	16	0	0	0	0	16
Hausjärvi	2	4	0	7	0	13
Joutsa	10	0	0	0	0	10
Kinnula	3,5	0	0	0	0	3,5
Konnevesi	4	1	0	1	0	6
Kuhmoinen	5	3	0	2	0	10
Loppi	3	1	0	0	0	4
Luhanka	3	2	0	0	0	5
Miehikkälä ja Virolahti	3	1	0	0	1	5
Muurame	16	0	0	0	0	16
Petäjävesi	2	6	0	5	0	13
Pihtipudas	3	14	0	0	0	17
Pyhtää	10	0	0	0	0	10
Toivakka	0	0	0	3	0	3
Uurainen	4	0	0	2	0	6
Viitasaari	8	9	0	0	1	18
Ka.	6,6	2,4	0	1,3	0,2	10,4
% -osuus	63 %	23 %	0 %	12 %	2 %	100 %
Ei vastausta; Lapinjärvi, Urjala						
10 000–20 000 asukasta	1*	2*	3*	4*	5*	Yht.
Akaa	14	5	0	0	0	19
Laukaa	64	9	0	0	2	75
Loviisa	10	4	1	0	0	15
Perusturvaliikelaitos Saarikka	38	8	0	2	0	48
Sipoo	31	0	0	0	2	33
Ka.	31,4	5,2	0,2	0,4	0,8	38
% -osuus	84 %	12 %	1 %	1 %	2 %	100 %
Ei vastausta; Janakkala						
20 000–50 000 asukasta	1*	2*	3*	4*	5*	yht.
Hamina	7	9	2	0	10	28
Heinola	18	5	1	0	0	24
Jämsä	28	27	0	29	7	91
Peruspalvelukeskus Aava	78	0	0	0	2	80
Peruspalvelukeskus Oiva	87	0	0	0	0	87
Porvoo	85	1	0	0	0	86
Riihimäki	82	6	0	0	1	89
Äänekoski	17	3	0	6	3	29
Ka.	50,25	6,375	0,375	4,375	2,875	64,25
% -osuus	78 %	10 %	1 %	7 %	4 %	100 %
Yli 50 000 asukasta	1*	2*	3*	4*	5*	yht.
EKSOTE*	173	176	42	0	61	452

Hämeenlinna	57	37	0	0	3	97
Jyväskylä	310	21	0	6	9	346
Kotka	67	34	0	0	8	109
Kouvola	192	49	0	15	5	261
Lahti	186	33	4	6	4	233
Ka.	164,2	58,3	7,7	4,5	15	249,7
% -osuus	66 %	23 %	3 %	2 %	6 %	100 %

1* = Työnantajamalli

2* = Ostopalvelu

3* = Palveluseteli

4* = Kunta järjesti palvelun itse tai yhteistyössä muiden kuntien kanssa

5* = Useamman tavan yhdistelmä

Henkilökohtaisen avun saajien määrissä on kuntien välillä suuria eroja kuntakokoluokkien sisällä (taulukko 11). Kuhunkin luokkaan mahtuu hyvin erikokoisia kuntia. Se selittää eroja osaltaan etenkin pienimmissä, alle 10 000 asukkaan kunnissa, joissa erot ovat suhteellisesti suurimmat. Vammaispalvelujen ja henkilökohtaisen avun tarve ei ole välttämättä samansuuruissakaan kunnissa yhteismitallinen.

Taulukko 11. Henkilökohtaisen avun saajien lukumäärien vaihtelu erikokoisissa kunnissa ja kuntayhtymissä

	Vähiten saajia	Eniten saajia	Erotus	Saajia keskimäärin
Alle 10 000 asukasta	3	19	16	10
10 000-20 000 asukasta	15	75	60	38
20 000-50 000 asukasta	24	91	67	64
Yli 50 000 asukasta	97	452	355	250

Henkilökohtaisen avun järjestämisessä koettiin vaikeuksia kaikissa kuntakokoluokissa (taulukko 12). Yli 50 000 asukkaan kunnista kolmannes koki vaikeuksia henkilökohtaisen avun järjestämisessä. Pienemmissä kunnissa vaikeuksia koettiin noin kahdessa kolmasosassa kuntia.

Taulukko 12. Henkilökohtaisen avun järjestämisessä koetut vaikeudet erikokoisissa kunnissa/kuntayhtymissä

	Henkilökohtaisen avun järjestämisessä		yht.
	ei koettu vaikeuksia	koettiin vaikeuksia	
Alle 10 000 asukasta	5 (24%)	12 (76 %)	17 (100 %)
10 000–20 000 asukasta	2 (29%)	5 (71%)	7 (100 %)
20 000–50 000 asukasta	2 (25%)	6 (75%)	8 (100 %)
Yli 50 000 asukasta	4 (67 %)	2 (33 %)	6 (100 %)
Yhteensä	13 (34 %)	25 (66 %)	38 (100 %)

Eniten vaikeuksia henkilökohtaisen avun järjestämisessä kunnat ilmoittivat olevan avustajien rekrytoinnissa, sopivan avustajan löytymisessä ja työnantajamallin soveltumattomuudessa asiakkaille liian vaativana. Ratkaisuja on saatu mm. ottamalla käyttöön muita vammaispalvelulain mukaisia järjestämistapoja työnantajamallin lisäksi. Ostopalvelu ja palveluseteli toimivat hyvin etenkin sijaistuksissa ja pienissä viikottaisissa tuntimäärissä. Jotkut kunnat ovat ottaneet hoitaakseen palkanmaksun. Työnantajavelvoitteiden ja palkkahallinnon palveluja on hankittu ostopalveluna tai on perustettu henkilökohtaisen avun keskuksia. Taulukossa 13 on koostettu kuntien kokemia vaikeuksia henkilökohtaisen avun järjestämisessä ja miten niitä on ratkaistu. Kuntien vastaukset ovat liitteenä 8.

Taulukko 13. Henkilökohtaisen avun järjestämisessä koettuja vaikeuksia erikoisissa kunnissa/kuntayhtymissä ja ratkaisuja niihin

	Vaikeudet	Miten ratkaistu
Alle 10 000 as.	Uusien avustajien rekrytointi (myös sijaistukset, pienet tuntimäärät) (12) Työnantajamalli vaativa, haluttomuus toimia työnantajana (1) Avustajien vaihtuvuus (1) Miespuolisten avustajien löytyminen vaikeaa (1)	Käytetty muita järjestämistapoja työnantajamallin rinnalla (3) Kunta hoitaa palkanmaksun (2) Ostopalvelusopimus palveluntuottajan kanssa työnantajavelvoitteiden ja/tai palkkahallinnon hoitamisesta (3) Kehitetty palveluohjausta (1) Omia oppaita ja ohjeita työnantajille (1)
10 000–20 000 as.	Uusien avustajien rekrytointi (myös sijaistukset, pienet tuntimäärät) (2) Työnantajamalli vaativa, haluttomuus toimia työnantajana (2)	Kunta hoitaa palkanmaksun (1) Ostopalvelusopimus palveluntuottajan kanssa työnantajavelvoitteiden ja/tai palkkahallinnon hoitamisesta (1)
20 000–50 000 as.	Uusien avustajien rekrytointi (myös sijaistukset, pienet tuntimäärät) (4) Työnantajamalli vaativa, haluttomuus toimia työnantajana (3) Miespuolisten avustajien löytyminen vaikeaa (1) Vaativien asiakkaiden palvelu aikaa vievää (1)	Kunta hoitaa palkanmaksun (1) Ostopalvelusopimus palveluntuottajan kanssa työnantajavelvoitteiden ja/tai palkkahallinnon hoitamisesta (1) Henkilökohtaisen avun keskus (2) Kehitetty palveluohjausta (2) Omia oppaita ja ohjeita työnantajille (1)
Yli 50 000 as.	Uusien avustajien rekrytointi (myös sijaistukset, pienet tuntimäärät) (2) Avustajien vaihtuvuus (2)	Käytetty muita järjestämistapoja työnantajamallin rinnalla (2) Ostopalvelusopimus palveluntuottajan kanssa työnantajavelvoitteiden ja/tai palkkahallinnon hoitamisesta (1) Henkilökohtaisen avun keskus (2)

Noin puolet kunnista vastasi kysymykseen kehittämistarpeista henkilökohtaisen avun järjestämisessä. Eniten mainittuja kehittämiskohteita olivat edelleen työnantajamallin lisäksi muiden järjestämistapojen käyttöönotto ja henkilökohtaisen avun keskuksen tai muun keskitetyn järjestelmän kehittäminen. Henkilökohtaisen avun keskuksat etsivät ja välittävät avustajia työsuhteisiin sekä ohjaavat ja perehdyttävät työnantajana tai avustajana toimimiseen. Kehittämistarpeina nostettiin lisäksi avustajien tapaturmavakuuttami-

sen ja työterveyshuollon järjestäminen sekä sijaisten rekrytointi. Vastaukset on koostettu taulukkoon 14. Kuntien vastaukset löytyvät liitteestä 8.

Taulukko 14. Kuntien kehittämistarpeita henkilökohtaisen avun järjestämisessä erikokoisissa kunnissa ja kuntayhtymissä

Alle 10 000 asukasta	Keskitetty järjestelmä/henkilökohtaisen avun keskus, luominen/kehittäminen (1) Työterveyshuollon ja/tai tapaturmavakuutuksen varmistaminen avustajille (1) Sijaisrekisterin ylläpito ja sijaisten rekrytointi (2) Muiden järjestämistapojen kehittäminen työnantajamallin rinnalle (2)
10 000–20 000 asukasta	Palkkahallinnon kehittäminen (1)
20 000–50 000 asukasta	Keskitetty järjestelmä/henkilökohtaisen avun keskus, luominen/kehittäminen (2) Työterveyshuollon ja/tai tapaturmavakuutuksen varmistaminen avustajille (2) Sijaisrekisterin ylläpito ja sijaisten rekrytointi (1) Muiden järjestämistapojen kehittäminen työnantajamallin rinnalle (3) Palkkahallinnon kehittäminen (1) Koulutus/ohjaus työnantajille ja avustajille (1)
Yli 50 000 asukasta	Keskitetty järjestelmä/henkilökohtaisen avun keskus, luominen/kehittäminen (1) Työterveyshuollon ja/tai tapaturmavakuutuksen varmistaminen avustajille (1) Muiden järjestämistapojen kehittäminen työnantajamallin rinnalle (2) Palkkahallinnon kehittäminen (1) Koulutus/ohjaus työnantajille ja avustajille (1) Laadunvalvonta (1) Sähköisen asioinnin kehittäminen (1)

2.3.2 Henkilökohtaisen avun määrärahat

Kunnilta kysyttiin henkilökohtaiseen apuun käytettyjä kokonaismenoja vuosina 2011 ja 2012 sekä vuodelle 2013 henkilökohtaiseen apuun varattuja määrärahoja. Etenkin pienimmissä kunnissa vastauksissa oli katoa. Jotkut kunnat olivat vastanneet kysymyksiin osittain. Määrärahoista ei ole sen vuoksi laadittu taulukkomuotoista koostetta. Kuntien vastaukset ovat liitteessä 8.

Alle 10 000 asukkaan vastanneista kunnista henkilökohtaisen avun kokonaismenot vuodelle 2012 olivat yhdessätoista kunnassa suuremmat kuin vuonna 2011. Vain kolmessa kunnassa henkilökohtaisen avun menoihin käytettiin vähemmän kuin edellisenä vuonna. Muutokset olivat maltillisia kumpaankin suuntaan. Vain Uraisilla ja Toivakassa kokonaismenojen nou-

su oli suhteellisen suuri. Vuodelle 2013 budjetoitiin yhdessätoista kunnassa lisää vuoden 2012 menoihin verrattuna. Kolmessa kunnassa varattiin määrärahoja edellisen vuoden menoja vähemmän.

10 000–20 000 asukkaan kunnista viidessä kokonaismenot lisääntyivät vuonna 2012 edelliseen vuoteen verrattuna. Janakkalassa, Laukaassa, perusturvaliikelaitos Saarikassa ja Sipoossa menojen lisäys oli tuntuva. Näin tarkastellen yhdessä kunnassa menot alenivat vuonna 2012. Ainoastaan Saarikassa määrärahat vuodelle 2013 olivat edellisen vuoden menoja korkeammat. Muissa kunnissa budjetoitiin jonkin verran vähemmän vuoden 2012 menoihin nähden.

20 000–50 000 asukkaan kunnista viidessä menot lisääntyivät vuonna 2012 vuoteen 2011 verrattuna. Erityisen suuri menojen lisäys oli Äänekoskella. Riihimäen vastauksesta puuttui vuoden 2011 tieto, joten se jäi pois vertailusta. Kahdessa kunnassa menot alenivat jonkin verran vuonna 2012. Vain kahden kunnan budjettiin lisättiin määrärahoja edellisen vuoden menoihin verrattuna. Tarkastelussa oli kahdeksan kuntaa.

Yli 50 000 asukkaan kuudesta kunnasta henkilökohtaisen avun kokonaismenot lisääntyivät vuodesta 2011 vuoteen 2012. Eksotessa ja Kouvolassa menot nousivat suhteessa eniten. Menojen lisäyksestä huolimatta kaikissa kunnissa Jyväskylää lukuun ottamatta budjetoitiin henkilökohtaiseen apuun vähemmän edellisen vuoden menoihin nähden. Siihen voi löytyä kunnissa erilaisia syitä. Yleisesti voi kuitenkin todeta, että kuntien kiristynyt talous johtaa helposti liian optimistiseen budjetointiin sosiaalipalveluissa.

Taulukosta 15 ilmenee, että henkilökohtaisen avun määrärahassa vuodelle 2013 asukasta kohti laskettuna on erittäin suuret vaihtelut kuntien kesken. Myös saman kuntakokoluokan sisällä vaihtelut ovat suuria kuten henkilökohtaisen avun määrissä. Yhtenä selittävänä tekijänä on, että erityisesti pienissä kunnissa vähäinenkin vaihtelu vaikeavammaisten asukkaiden määrässä ja avuntarpeessa saa aikaan suuria kustannuseroja. Vastausten perusteella suurimmissa kunnissa kuntakohtaiset erot asukasta kohti varatuissa määrärahoissa ovat kaikkein pienimmät. Yli 50 000 asukkaan kunnissa vuodelle 2013 budjetoitiin keskimäärin enemmän henkilökohtaiseen apuun asukasta kohden kuin muissa kunnissa.

Taulukko 15. Vuodelle 2013 henkilökohtaiseen apuun varatun määrärahan vaihtelu asukasta kohden erikokoisissa kunnissa (€/asukas)

	Pienin (€)	Suurin (€)	Erotus (€)	Keskiarvo (€)
alle 10 000 asukasta*	1,68	67,80	66,12	31,88
10 000-20 000 asukasta	8,97	44,86	35,89	22,36
20 000-50 000 asukasta	16,53	39,28	22,75	24,36
yli 50 000 asukasta**	33,24	40,20	6,96	36,93

Ei vastausta: *Askola, Hattula, Lapinjärvi, Michikkälä ja Virolahti, Urjala

** Hämeenlinna

2.4 Omaishoidon tuki

Omaishoidolla tarkoitetaan vanhuksen, vammaisen tai sairaan henkilön hoidon ja huolenpidon järjestämistä kotiloissa omaisen tai muun hoidettavalle läheisen henkilön avulla. Omaishoidon tuki puolestaan on kokonaisuus, joka sisältää hoidettavalle annettavat tarvittavat palvelut sekä omaishoitajalle annettavan hoitopalkkion, vapaan ja omaishoitoa tukevat palvelut.

Omaishoidon tuesta tuli vuonna 2006 lakisääteinen³³ sosiaalipalvelu, jonka järjestämisestä kunnan tulee huolehtia määrärahojensa puitteissa. Lain tarkoituksena on edistää hoidettavan edun mukaisen omaishoidon toteuttamista turvaamalla riittävät sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut, hoidon jatkuvuus ja omaishoitajan työn tukeminen.

Sosiaali- ja terveysministeriö laati oppaan³⁴ omaishoidon tuen sisällöstä ja myöntämisedellytyksistä, hoidettavan palvelutarpeen arvioinnista sekä hoito- ja palvelusuunnitelman ja omaishoitosopimuksen laatimisesta. Oppaassa selvitetään hoitopalkkioiden määräytymisperusteita, hoitajan oikeuksia vapaisiin sekä hoidettavalle ja hoitajalle annettavia palveluja ja niistä perittäviä asiakasmaksuja. Tavoitteena oli myös selkiyttää ja yhtenäistää omaishoidon tuen myöntämiskäytäntöjä.

Hallitus päätti vuonna 2012 kansallisen omaishoidon kehittämisohjelman laatimisesta (KOHO) ja sosiaali- ja terveysministeriö asetti tehtävään työryhmän ajalle 1.2.2012–31.12.2013³⁵. Omaishoidon kehittämisohjelmaan sisällytetään tällä ja seuraavalla hallituskaudella toteutettavat omaishoitoa koskevat tavoitteet ja toimenpiteet, toimenpiteiden kustannusten ja muiden vaikutusten arviointi sekä toimeenpanosuunnitelma. KOHO-työryhmä koordinoi eri hallinnonalojen, kuntien, järjestöjen ja muiden toimijoiden

³³ Laki omaishoidon tuesta 2.12.2005/937.

³⁴ STM oppaita 2005:30.

³⁵ Kansallista omaishoidon kehittämisohjelmaa valmisteleva työryhmä.

toimenpiteitä, yhteistyötä ja työnjakoa omaishoidon kehittämisessä sekä selvittää tarpeelliset säädösmuutokset. Kehittämishjelmaluonnoksesta järjestettiin lausuntokierros keväällä 2013 ja ohjelma sekä Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen toteuttama kuntakysely omaishoidon tuen nykytilasta valmistuvat vuoden 2013 loppuun mennessä.

Valtion vuoden 2013 talousarvioon lisättiin 10 miljoonaa euroa pysyvää valtionosuutta omaishoidon tukipalvelujen kehittämiseen kunnissa. Valtionosuus on noin 31 prosenttia palvelun kokonaiskustannuksista ja tarkoituksena on, että valtionosuuden lisäyksen johdosta kunnat lisäävät omaishoitoa tukevia palveluja noin 32 miljoonalla eurolla (valtionosuus on 10 miljoonaa ja kuntien osuus noin 22 miljoonaa).

Kunnille suositellaan, että valtionosuuden lisäys käytettäisiin nykyisten omaishoidon tuen piirissä olevien omaishoitajien ja hoidettavien palveluihin, ensisijaisesti omaishoitoperheiden toiveet huomioon ottaviin kotiin annettaviin palveluihin ja omaishoitajien jaksamista tukeviin palveluihin. Näitä ovat esimerkiksi kotipalvelu tukipalveluineen sekä omaishoitajan vapaan aikaiset hoidettavan palvelut. Omaishoitajan vapaan aikaisia palveluja on tarpeen monipuolistaa painottamalla toimeksiantosopimukseen perustuvaa sijaishoitoa hoidettavan kotona, perhehoitolain mukaista perhehoitoa ja lisäämällä palvelusetelin käyttöä.

Omaishoidon tukea koskeneisiin kysymyksiin vastasi joko kokonaan tai osittain 39 kuntaa tai kuntayhtymää³⁶, joissa asukkaita on yhteensä noin 900 000. Tiedot ovat suuntaa-antavia eivätkä täysin kerro omaishoidon tuen todellista käyttöä, sillä osa kunnista antoi ainoastaan alle 65-vuotiaita koskevat tiedot³⁷ ja osa pelkästään vammaispalvelujen tiedot³⁸. Vaikka raportissa käsitellään eniten omaishoidon palkkioita, kannattaa muistaa, että se on vain yksi omaishoidon tuen osatekijä.

2.4.1 Asiakasmäärät

Omaishoito mielletään yleensä vanhusten palveluksi, mutta se on yhtä lailla vammaisia lapsia, eri-ikäisiä pitkäaikaissairaita, kehitysvammaisia ja muuten vammautuneita henkilöitä ja heidän läheisiään koskeva asia. Sekä *omaishoidontukea hakeneita että saaneita* oli vastanneissa kunnissa ja kuntayhtymissä

³⁶ Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystyöpiiri Eksote ei vastannut lainkaan omaishoidon tuen kysymyksiin.

³⁷ Vain alle 65-vuotiaiden tiedot: Jämsä ja Kuhmoinen, Peruspalvelukeskus Aava.

³⁸ Hämeenlinna, joskin ”tukea saaneet 2012” sekä omaishoidon tukeen ”käytetyt määrärahat 2012” sisältävät myös ikäihmisten osuuden; Janakkalasta tiedot vain vammaispalveluista tukea hakeneiden ja saaneiden sekä vapaita käyttäneiden osalta sekä käytetyistä määrärahoista 2011 ja 2012 (varattu määräraha 2011–2013 sisältää myös ikääntyneiden palvelut).

vuonna 2012 mitä ilmeisimmin hieman vähemmän kuin vuonna 2011 (taulukko 16). Kun kyselyssä kysyttiin tukea vuosina 2011 ja 2012 hakeneiden ja saaneiden määriä, jotkut kunnat vastasivat, moniko ko. vuonna hakeneista sai tukea ja toiset kunnat ilmoittivat omaishoidon piirissä olevien kokonaismäärän ko. vuonna. Osa ilmoitti ainoastaan alle 65-vuotiaiden tai antoi osittain vain vammaispalveluja koskevat asiakasmäärät, joten tiedot ovat suuntaa-antavia. Jotkin kunnat ilmoittivat huomattavasti suurempia omaishoidon vapaita käyttäneiden määriä kuin mitä tuen saajia ilmoitettiin olleen. Annettujen tietojen perusteella voi kuitenkin arvioida, että yhteensä noin puolet omaishoitajista käytti vuonna 2012 lakisääteiset kolme vapaapäiväänsä kuukaudessa. Osuudet vaihtelivat erikokoisissa kuntaluokissa 36–69 prosenttiin. Kuntien vastaukset ovat liitteenä 9.

Taulukko 16. Omaishoidon tuen hakijat ja saajat vuosina 2011 ja 2012 (hlöä) sekä vapaita käyttäneet vuonna 2012 (hlöä, % saajista) erikokoisissa kunnissa ja kuntayhtymissä

	2011		2012			
	hakeneet	saaneet*	hakeneet	saaneet*	omais-hoidon vapaita käyttäneet	vapaita käyttäneiden osuus tuen saajista
Alle 10 000 asukasta	330	564	379	572	206	36 %
10 000–20 000 asukasta	247	574	235	531	264	50 %
20 000–50 000 asukasta	391	744	348	705	484	69 %
Yli 50 000 asukasta	976	3106	907	3450	1745	51 %
Yhteensä	1944	4988	1869	5258	2699	51 %

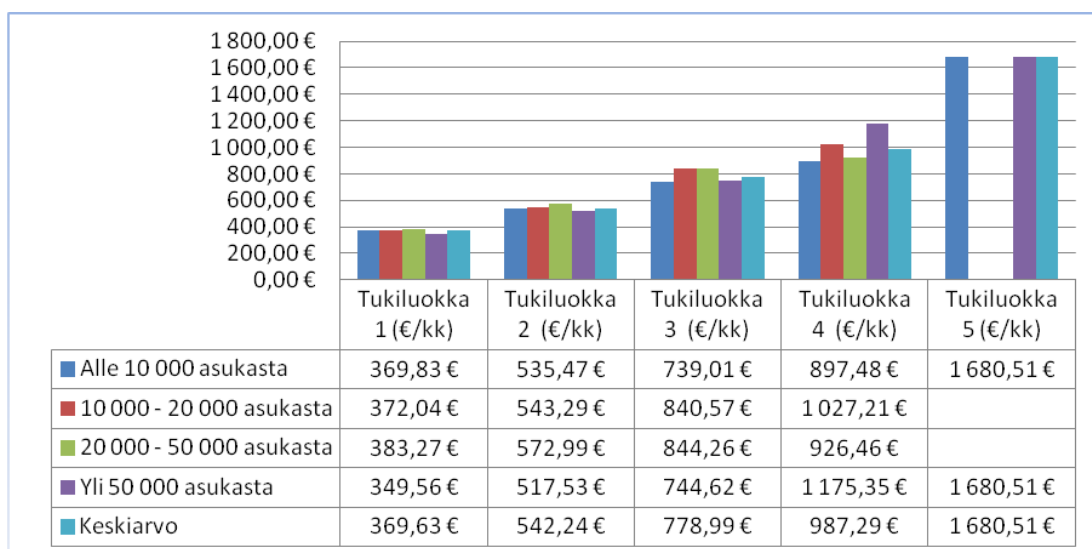
*Kun kyselyssä kysyttiin tukea vuosina 2011 ja 2012 hakeneiden ja saaneiden määriä, jotkut kunnat vastasivat moniko ko. vuonna hakeneista sai tukea ja toiset kunnat ilmoittivat omaishoidon piirissä olevien kokonaismäärän ko. vuonna. Siksi tukea saaneiden määrä on hakijoita suurempi.

2.4.2 Tukiluokat

Omaishoidon tuessa vuonna 2013 on vastaajilla käytössä tyypillisesti joko 3 tai 4 eri tukiluokkaa. Osa kunnista antoi vuoden 2012 tietoja. Luokkien määrä vaihtelee kahdesta viiteen, mutta vain kolme vastaajaa ilmoitti käyttävänsä ainoastaan kahta luokkaa ja kolme viittä tukiluokkaa.

Kuvaan 12 on koottu erikokoisten kuntien ja kuntayhtymien *keskimääräiset omaishoidon tuen palkkiot tukiluokittain*. Keskimäärin tukiluokkien euromäärät olivat: 1. tukiluokka 369,63 €, 2. tukiluokka 542,24 €, 3. tukiluokka 778,99 €, 4. tukiluokka 987,29 € ja 5. tukiluokka 1680,51 € (kuva 11). Pienin tukiluokka on euromäärältään vähemmän kuin omaishoidon tuen hoitopalkkioksi

vuodelle 2013 on lakisääteisesti määritetty³⁹. Vaikka osa ilmoitti vuoden 2012 lukuja, muutamissa kunnissa on käytössä vähimmäismäärän alittavia palkkioita. Vastauksista ei ilmene tarkemmin, miksi ko. tukiluokkaa on päädytty käyttämään⁴⁰. Hoidollisesti raskaan siirtymävaiheen tuen raja (vähintään 749,01 € vuonna 2013 ?) näyttää keskiarvolukujen perusteella olevan 3. tukiluokassa.

Kuva 12. Omaishoidon tukiluokat keskimäärin (€/kk) erikokoisissa kunnissa ja kuntayhtymissä vuonna 2013

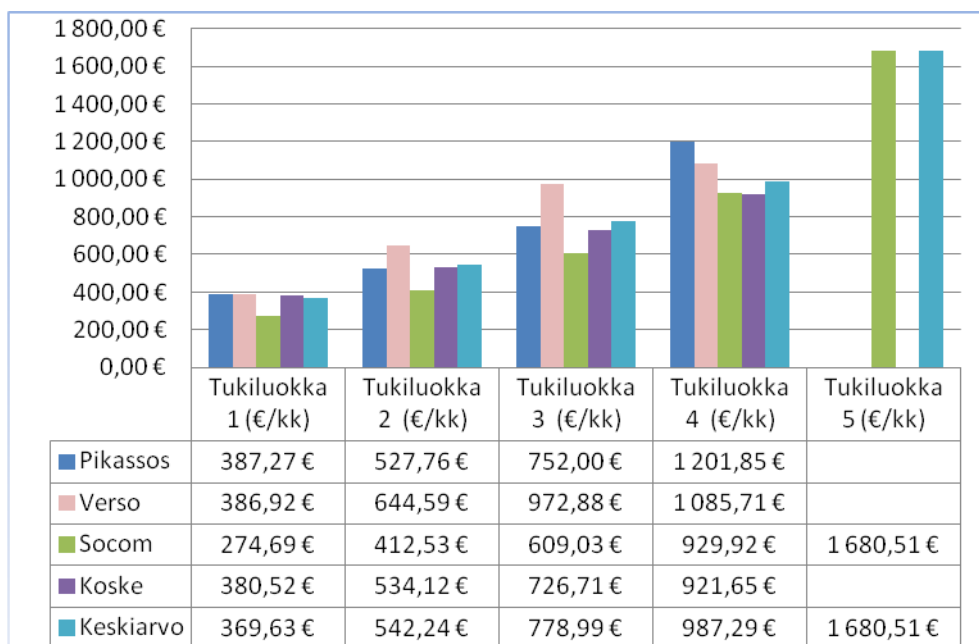
Ensimmäisessä ja toisessa tukiluokassa keskimääräinen tuki on varsin samalla tasolla erikokoisten kuntien kesken tarkasteltuna. Pienimmän ja suurimman keskimääräisen tuen ero on molemmissa tukiluokissa noin 30 euroa. Suurempia eroja tuen määrässä on löydettävissä kolmannessa ja neljännessä tukiluokassa. Niissä kolmannessa pienimmän ja suurimman keskimääräisen tuen ero kasvaa noin sataan euroon ja neljännessä lähes 200 euroon. Samankokoisten kuntien kesken on huomattavia eroja, etenkin suurimpien tukien luokissa 3 ja 4. Tukiluokkien kunnittaiset luvut löytyvät liitteestä 8.

Kuvan 13 perusteella eri osaamiskeskusten alueista Verson eli Päijät-Hämeen ja itäisen Uusimaan kunnat näyttävät varautuneen omaishoidon tarpeisiin suuremmilla tukimäärillä kuin vaikkapa Socomin eli kaakkoisen

³⁹ Omaishoidon tuen hoitopalkkion vähimmäismäärä on 1.1.2013 lukien 374,51 euroa kuukaudessa. Hoidollisesti raskaan siirtymävaiheen aikana maksettava hoitopalkkio on vähintään 749,01 euroa kuukaudessa. (STM Kuntainfo 6/2012.)

⁴⁰ Jämsä ja Kuhmoinen ilmoittavat alimman tuen olevan ns. naapuriaputukiluokka, joka on käytössä silloin kun naapuriavulla vältetään esim. syrjässä asuvien asiakkaiden tai muuten vaikeasti toteutettavien hoitokäyntien tarve (Jämsän SoTe-tilaajalautakunta § 71 1799/05, 12/2011).

Suomen kunnat, joskin siellä on käytössä myös viides tukiluokka suurimpi-
ne tukisummineen. Pikassoksen Hämeenlinnan seudun ja Kosken alueiden
tuet ovat samaa kokoluokkaa lukuun ottamatta Pikassoksen korkeinta nel-
jännän luokan tukea. Osaamiskeskusalueittaisessa tarkastelussa vaihtelua
kaikissa tukiluokissa on enemmän kuin kuntakokotarkastelussa. Mitä suu-
rempi tukiluokka ja tuki, sitä suurempia ovat myös erot palkkioissa eri kun-
tien ja kuntayhtymien kesken.

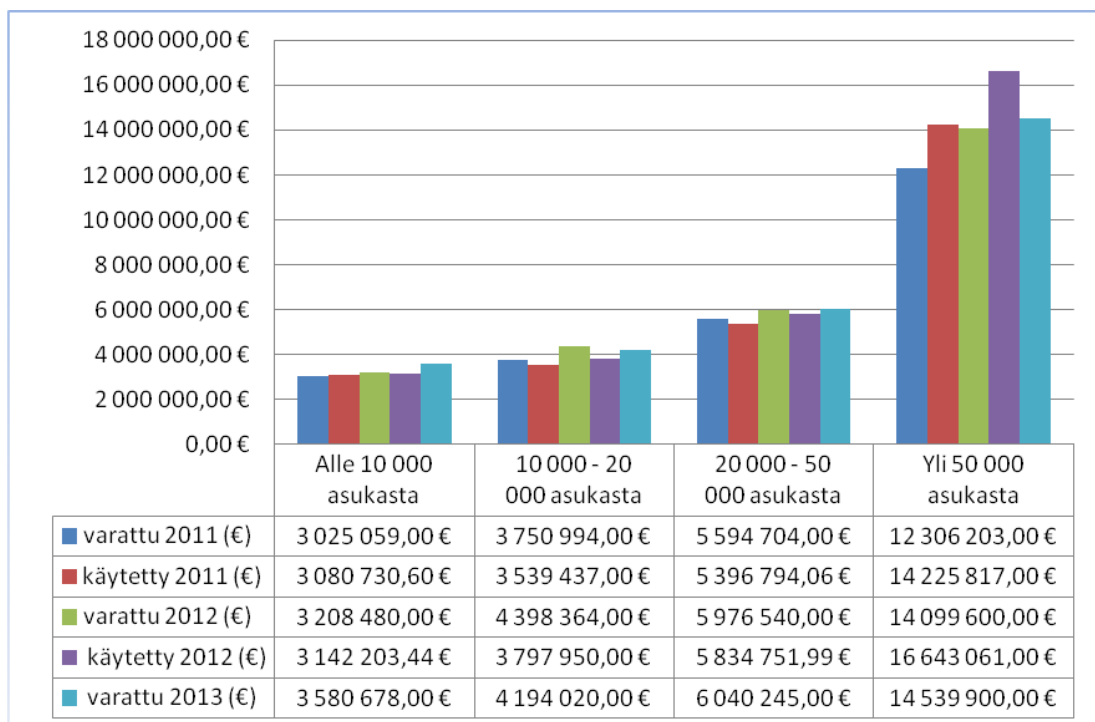
Kuva 13. Omaishoidon tukiluokat keskimäärin (€/kk) neljän osaamiskeskuksen alueella

2.4.3 Määrärahat

Kuvaan 14 on koottu *omaisoidon tukeen varatut määrärahat vuosina 2011–2013 ja käytetyt määrärahat vuosina 2011–2012* yhteensä erikokoisissa kuntaluokissa. Tiedoissa oli jonkin verran puutteita, joten kokonaiskuva on suuntaa-antava⁴¹ eikä kerro täysin määrärahan varaamisen ja käytön todellista suuruutta. Kaikissa kuntaluokissa määrärahaa on varattu seuraavalle vuodelle edellisvuotta enemmän. Yli 50 000 asukkaan kunnissa määrärahat ovat ylitt-

⁴¹ **Alle 10 000 as.:** Kuhmoisen ”varattu 2011” tieto puuttuu, joten todellinen määräraha on ilmoitettua suurempi. Urjalan tiedot sisältyvät Akaan tietoihin. **10 000–20 000 as.:** ”Käytetty 2011–2012” sisältää Janakkalan osalta vain vammaispalvelun tiedot, kun ”varattu 2011–2013” tiedot sisältävät myös ikääntyvien palvelut. Todellisuudessa ”Käytetty 2011–2012” ovat taulukossa esitettyä suurempia. **Yli 50 000 as.:** Hämeenlinna: ”käytetty 2012” sisältää ikäihmiset ja vammaispalvelun tiedot, muuten tiedot pelkästään vammaispalveluista; Kouvola ”varattu 2011” sisältää myös sijaisten palkkiot, ”varattu 2012” sisältää myös sijaisten palkkiot ja perhehoidon. Todellisuudessa ”varattu 2011–2013” ja ”käytetty 2011” luvut ovat siten taulukossa esitettyä suurempia.

tyneet selkeästi sekä 2011 että erityisesti 2012. Tässä valossa vuodelle 2013 varatut määrärahat näyttäivät alimitoitetulta, vaikkakin puutteellisilla tiedoilla on jonkin verran vaikutusta vuoden 2013 määrärahan kokonaisuuteen. Muissa kuntaluokissa määrärahat näyttivät alittuneen, joskin puutteelliset tiedot vaikuttavat jokin verran 10 000–20 000 asukkaan kuntaluokkaan yhteissummaa vähentävästi. Kuntien ja kuntayhtymien ilmoittamat määräraha-tiedot ovat liitteessä 9.

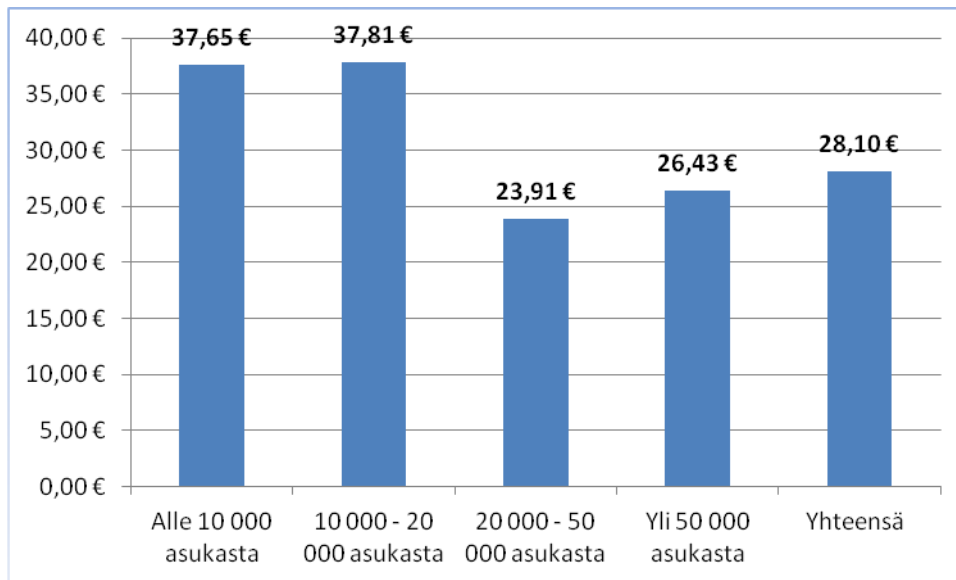

Kuva 14. Omaishoidon tukeen vuosina 2011 ja 2012 varatut ja käytetyt määrärahat sekä vuodelle 2013 varatut määrärahat yhteensä eri kokoluokkien kunnissa (€/vuosi)⁴²

Vuodelle 2013 omaishoidon tukeen varattu määräraha asukasmäärään suhteutettuna ilmenee kuvasta 15. Sen perusteella pienimmissä kunnissa ja kuntayhtymissä on varauduttu omaishoidon tukeen suurempia kuntia isommal-la euromäärällä asukasta kohden. Huomioitava on, että 20 000–50 000 asukkaan kuntien joukossa Jämsä ja Peruspalvelukeskus Aava ilmoittivat

⁴² Alle 10 000 as.: Kuhmoisen ”varattu 2011” tieto puuttuu, Urjalan tiedot sisältyvät Akaan tietoihin. 10 000–20 000 as.: ”Käytetty 2011–2012” sisältää Janakkalan osalta vain vammaispalvelun tiedot, kun ”varattu 2011–2013” tiedot sisältävät myös ikääntyvien palvelut. Todellisuudessa ”Käytetty 2011–2012” ovat taulukossa esitettyä suurempia. Yli 50 000 as.: Hämeenlinna: ”käytetty 2012” sisältää ikäihmiset ja vammaispalvelun tiedot, muuten tiedot pelkästään vammaispalveluista. Todellisuudessa ”varattu 2011–2013” ja ”käytetty 2011” luvut ovat siten taulukossa esitettyä suurempia.

ainoastaan alle 65-vuotiaiden määrärahat. Ikääntyneiden osuuden puuttuessa määrärahan kokonaisuus jääkin tämän vuoksi huomattavasti todellista pienemmäksi.

Kuva 15. Omaishoidon tukeen vuonna 2013 varattu määräraha (€/asukas) eri kokoluokan kunnissa ja kuntayhtymissä

2.5 Muutoksenhaku

Muutoksenhaun lähtökohta sosiaalihuollossa on asiakkaan oikeusturvan takaaminen tilanteissa, joissa asiakas on jostain syystä tyytymätön viranomaisen päätökseen. Oikeus hakea muutosta on keskeinen asiakkaan ja asianomaisen oikeus. Kunnan velvollisuus on turvata asiakkaalle tosiasiallisesti mahdollisuus saattaa asiansa uudelleen käsitellyksi. Juridisesti oikeusturva voidaan jakaa ennakolliseen ja jälkikäteiseen oikeusturvaan. Raja voidaan asettaa hallintopäätöksen tekohetkeen. Edelleen muutoksenhaun käsittely viranomaisessa voidaan jakaa hallintotoimintaan ja lainkäyttöön. Asiallisesti lainkäyttöä on vain tuomioistuimessa tapahtuva toiminta ja täten vasta valitus hallinto-oikeuteen on lainkäyttöä. Muutoksenhaun käsittely esimerkiksi oikaisuvaatimuksena on hallintotoimintaa, joka tosin luonteeltaan on lainkäytön kaltaista.⁴³

Kuntakyselyn viimeinen osuus käsitteli muutoksenhakua sosiaalihuollossa. Muutoksenhakua käsiteltiin yhtäältä eri sosiaalihuollon muutoksenhakukeinojen määrien kautta ja toisaalta muutoksenhakuun liittyvien kuntien käy-

⁴³ Esim. Tuori 2000, 159.

täntöjen kautta. Kysymyksillä pyrittiin saamaan vastauksia määriin ja toimintatapoihin. Kaikki kysymykset kohdistuivat toimintayksiköiden tilastointiin vuodelle 2012.

2.5.1 Itseoikaisu

Itseoikaisun⁴⁴ tilastointi ja käyttö kyselykunnissa vaihtelee selvästi. Useat kunnat ovat vastanneet, ettei itseoikaisuja ole tehty lainkaan. Osissa kunnissa itseoikaisuja on puolestaan runsaammin, mutta kaiken kaikkiaan itseoikaisujen määrät suhteessa kunnissa tehtäviin hallintopäätösten määrään näyttävät jäävän tässä aineistossa varsin vähäisiksi. Syynä on joko puuttuva tilastointi, itseoikaisujen tosiasiallisen tarpeen vähäisyys tai itseoikaisun käsitteen epäselvyys.

Suosituin tapa käsitellä itseoikaisuja oli tehdä itseoikaisu vain päätöksen tehneen viranomaisen toimesta (taulukko 17). Toinen yleisesti käytetty tapa oli itseoikaisun käsittely yhdessä jonkun toisen saman organisaation viranomaisen kanssa, joka oli kaikissa vastauksissa päätöksentekijän esimies. Neljässä kunnassa itseoikaisu käsitellään niin, ettei päätöksen tehnyt viranomainen ole käsittelyssä mukana. Itseoikaisujen käsittelytavan suhteen vastauksista kävi ilmi käsittelytavan koordinoinnin puute. Joissain vastauksissa ilmeni, ettei itseoikaisun käsitettä oltu aivan ymmärretty vaan se saatettiin sekoittaa esimerkiksi oikaisuvaatimukseen.

Taulukko 17. Itseoikaisujen käsittelijät kunnissa

	Päätöksentekijä itse	Päätöksentekijä yhdessä toisen viranomaisen kanssa	Joku muu kuin päätöksentekijä
alle 10 000 asukasta	9	8	3
10 000-20 000 as.	4	2	
20 000-50 000 as.	5	1	1
yli 50 000 asukasta	2	2	
Yht.	20	13	4

2.5.2 Oikaisuvaatimusmenettely

Oikaisuvaatimusmenettelyn osalta kyselyssä kysyttiin tehtyjen oikaisuvaatimusten määriä sosiaalihuollon lohkoittain jaoteltuna (taulukko 18). Oikaisuvaatimusten käyttö on suhteessa tehtyjen hallintopäätösten määrään. Toimeentulotuen osalta pienimmässä kuntakokoluokassa oikaisuvaatimus-

⁴⁴ Hallintolaki 50 ja 51 §.

ten määrä oli keskimäärin 3,5 tehtyä oikaisuvaatimusta vuonna 2012. 10–20 000 asukkaan kunnissa tehtyjen oikaisuvaatimusten määrä oli noin 14. 20–50 000 asukkaan kunnissa keskiarvo oli 25 oikaisuvaatimusta. Yli 50 000 asukkaan kunnissa toimeentulotukea koskevia oikaisuvaatimuksia oli tehty keskimäärin 90 kappaletta vuoden aikana.

Taulukko 18. Oikaisuvaatimusten määrät sektoreittain sekä lautakuntien päätökset

	Toimeen- tulotuki	Vammais- palvelu	Lasten- suojaus	Muu sosiaali- huolto	Yht.	Lautakunta palautti kpl	%-osuus
Alle 10 000	71	38	2	51	162	5	3 %
10 000-20 000	83	44	8	12	147	9	6 %
20 000-50 000	203	80	5	57	345	42	12 %
yli 50 000	543	330	19	56	948	24	3 %
Yht.	900	492	34	176	1611	80	

Vammaispalvelujen osalta keskiarvot olivat pienimmän kuntaluokan 2, 10–20 000 kuntaluokan 7, 20–50 000 kuntaluokan 10 ja suurimman kuntaluokan 55 oikaisuvaatimusta vuodessa.

Lastensuojelun osalta oikaisuvaatimusten määrät jäivät hyvin pieniksi jopa suurimmassa kuntaluokassa. Lastensuojelun osalta määrän vähyys selittynee pitkälti lastensuojelulain muutoksenhakumenettelyn keskittämisestä suoraan hallinto-oikeuteen⁴⁵.

Muun sosiaalihuollon osalta⁴⁶ oikaisuvaatimusten määrä jakaantuu siten, että pienten kuntien keskiarvo on 2,5 oikaisuvaatimusta, 10–20 000 asukkaan kuntien 2 oikaisuvaatimusta, 20–50 000 asukkaan kuntien 7 ja yli 50 000 asukkaan kuntien noin 14 oikaisuvaatimusta vuonna 2012.

Pienimmässä kuntaluokassa asiakkaan tekemä oikaisuvaatimus menestyi keskimäärin 3 % kaikista tapauksista. 10–20 000 asukkaan kuntaluokassa lautakunta tai jaos muutti tai palautti päätöksen uudestaan käsiteltäväksi keskimäärin 6 % kaikista tehdyistä oikaisuvaatimuksista. 20–50 000 asukkaan kuntaluokassa oikaisuvaatimukset menestyivät keskimäärin 12 % kaikista oikaisuopyynnöistä, mikä oli selvästi suurin osuus kaikkiin muihin kuntakokoluokkiin verrattuna. Varsinkin peruspalvelukeskus Aavan ja Oivan alueella lautakunta/jaos muutti selvästi ahkerimmin päätöksiä oikaisuvaatimusten perusteella. Suurimmassa kuntakokoluokassa vain noin 3 % lauta-

⁴⁵ Lastensuojelulaki 90 §.

⁴⁶ Muu sosiaalihuolto käsittää mm. asiakasmaksut.

kuntiin tai jaostoihin tehdyistä oikaisuvaatimuksista menestyi asianosaisen kannalta.

Kuntakokoluokkien sisällä on syytä nostaa esille muutamia huomioita koskien samankokoisten kuntien eroja tehtyjen oikaisuvaatimusten määrissä. Isoimman kuntaluokan osalta esimerkiksi Lahdessa tehtiin toimeentulotuesta 190 ja Jyväskylässä 223 oikaisuvaatimusta vuoden 2012 aikana. Saman kokoluokan Eksotessa oikaisuvaatimusten määrä oli yli puolta pienempi jäaden 79:ään. Kuitenkaan Lahti ei näiden oikaisuvaatimusten perusteella muuttanut yhtään viranhaltijan päätöstä.

Huomio kiinnittyy erityisesti vammaispalveluja koskevien oikaisuvaatimusten poikkeuksellisen suureen määrään joissain kunnissa. Jyväskylässä vammaispalveluita koskien tehtiin 203 oikaisuvaatimusta vuonna 2012. Muista kuntaluokista nousee esille peruspalvelukeskus Aava 24 vammaispalveluita koskevan oikaisuvaatimuksen johdosta, kuten myös Laukaa 20 oikaisuvaatimuksellaan.

Oikaisuvaatimusten käsittelyaikojen suhteen vastaukset vaihtelivat 13 vuorokaudesta aina 60 vuorokauteen saakka (taulukko 19). Käsittelyajat ovat oikeusturvan kannalta keskeisessä asemassa sosiaalihuollossa. Vaatimus asioiden viivytyksettömästä käsittelystä on kirjattu perustuslain tasolle. Jokaisella on oikeus saada asiansa käsiteltyksi ilman aiheetonta viivytystä.⁴⁷ Kun otetaan huomioon esimerkiksi toimeentulotuen luonne viime sijaisena etuutena, viivytyksetön oikaisuvaatimuksen käsittely on keskeisimpiä hyvän hallinnon velvoitteita.

Keskimääräinen oikaisuvaatimusten käsittelyaika on noin 30 vuorokautta, lukuun ottamatta 20–50 000 asukkaan kuntaluokkaa (taulukko 19). Mainitussa kokoluokassa keskimääräinen käsittelyaika on 40 vuorokautta. Tämä johtuu pitkälti Riihimäen (60 vrk) sekä Peruspalvelukeskus Oivan (55 vrk) pitkistä käsittelyajoista. Huomioitavaa on, ettei keskimääräistä käsittelyaikaa lasketa kaikissa vastaajakunnissa tarkasti, vaan vastaukset perustuvat arvioon.

Taulukko 19. Oikaisuvaatimusten käsittelyajat lautakunnissa/jaostoissa

	Min (vrk)	Max (vrk)	Ka. (vrk)
alle 10 000 asukasta	14	45	30
10 000-20 000 as.	13	45	29
20 000-50 000 as.	28	60	41
yli 50 000 asukasta	20	45	33

⁴⁷ Suomen perustuslaki 21 §.

Lautakunnan ja jaoston kokoontumistiheyteen vastattiin melko yhteneväisesti. Kokoontuminen tapahtuu pääasiassa kerran kuukaudessa lukuun ottamatta kesäkuukausia. Useissa pienimmän kuntaluokan kunnissa kokoonnutaan tarpeen mukaan. Oikaisuvaatimusten käsittelyajat ovat siis pitkälti riippuvaisia lautakunnan kokoontumistiheydestä. Kuitenkaan reilusti yli kuukauden käsittelyaikojen pituus ei selity suoraan sillä, että lautakunnat tai jaostot eivät kokoonnu riittävän usein.

2.5.3 Valitukset

Valitusten osalta haluttiin tietää tuomioistuimissa, eli alueellisissa hallinto-oikeuksissa sekä korkeimmassa hallinto-oikeudessa vireillä olleiden valitusasioiden määrää sekä valitusten lopputuloksia. Käsittelyaikaa pyrittiin arviomaan asiakkaan oikeusturvan kannalta. Jos asiakas käyttää kaikkia valitusteitä, voi mukana olla kolme eri käsittelypaikkaa (lautakunta/jaos, hallinto-oikeus ja korkein hallinto-oikeus). Kokonaiskäsittelyaikaa ei aina voi sanoa kohtuulliseksi. Usein asiakkaat jättävätkin valituksen tekemättä siitä syystä, että käsittely kestää niin kauan, ettei esimerkiksi toimeentulotukiasiakas saa toivomaansa oikeussuojaa tuen luonteen kannalta kohtuullisessa ajassa.

Pienimmässä kuntakokoluokassa vuoden aikana tehtyjen valitusten määrä oli keskimäärin alle kaksi (taulukko 20). Muutamassa kunnassa valitusten määrä on kohtuullisen iso verrattuna oikaisuvaatimusten määrään. Valitusten määrä suhteessa oikaisuvaatimusten määrään voi kertoa joko lautakunnan/jaoston oikaisuvaatimusten käsittelyn laadusta tai valittajan omasta intressistä saattaa asia eteenpäin.

10–20 000 asukaan kunnissa valituksia tehtiin keskimäärin kuusi vuodessa. Näistä keskimäärin vain yksi valitus palautettiin kuntaan uudelleen käsiteltäväksi. Luokan sisällä on jonkin verran eroja sekä valitusten määrässä, että valitusten määrässä suhteessa oikaisuvaatimusten määrään. Valitusten menestyminen näyttää 20–50 000 asukkaan kunnissa olevan hieman suurempi kuin pienemmissä kuntaluokissa. Tässäkin kokoluokassa on kuntia, joiden kohdalla hallinto-oikeus ei ole palauttanut tai muuttanut yhtään viranhaltijan tekemää päätöstä valituksen johdosta. Joidenkin kuntien kohdalla hallinto-oikeus on kumonnut tai palauttanut päätöksiä jopa yli kolmanneksen tehtyjen valitusten määrästä. Suurimmassa kuntakokoluokassa valitukset menestyivät keskimäärin kohtuullisen hyvin, vaikka kuntien kesken oli suuria eroja: Eksotea koskevista valituksista vain joka kuudes palautettiin uudelleen käsiteltäväksi, kun taas Jyväskylää koskien selvästi yli kolmannes lautakun-

nan/jaoston alaisten viranhaltijoiden tekemistä päätöksistä kumottiin hallinto-oikeudessa.

Taulukko 20. Valitukset hallinto-oikeuteen sekä valitusten lopputulokset v. 2012

	Valituksia (kpl.)	HaO palautti (kpl)	Valituksia (ka.)	HaO palautti (ka.)	HaO palautti (%-osuus)
Alle 10 000 asukasta	33	5	1,65	0,25	15 %
10 000-20 000 as.	36	6	6	1	17 %
20 000-50 000 as.	58	13	7,25	1,63	22 %
yli 50 000 asukasta	144	52	8,66	3,83	44 %
ka.	67,75	19	5,89	1,68	25 %

Korkein hallinto-oikeus (KHO) on viimeinen valitusaste Suomen rajojen sisällä. Valituksen voi tehdä kunnan sosiaalihuollon viranomaisen tekemästä hallintopäätöksestä koskien sosiaalihuollon saamista. Sosiaalihuollon asiakkaalla on käytettävissään koko valitusketju oikaisuvaatimuksesta aina korkeimpaan hallinto-oikeuteen saakka⁴⁸.

Kyselyaineiston perusteella korkein hallinto-oikeus ei ole ainakaan kunnan sosiaalihuollon perusteella kovin työllistetty (taulukko 21). Valitukset KHO:ssa ovat menestyneet keskimäärin parhaiten toiseksi suurimmassa kuntakokoluokassa.

Taulukko 21. Valitukset korkeimpaan hallinto-oikeuteen sekä valitusten lopputulokset

	Valituksia KHO (kpl)	KHO palautti (kpl)	Valituksia (ka.)	KHO palautti (ka.)	KHO palautti (%-osuus)
alle 10 000 asukasta	7	0	0,35	0	0 %
10 000-20 000 as.	7	1	1,16	0,16	14 %
20 000-50 000 as.	16	5	2	0,62	31 %
yli 50 000 asukasta	23	2	3,83	0,33	9 %
yht. (keskiarvo)	13,25	2	1,84	0,28	13 %

⁴⁸ Hallinto-oikeuden päätöksestä ei saa valittaa KHO:een mm. sosiaalipalvelujen antamista, sosiaalisen luoton myöntämistä ja asiakasmaksuja koskien. Valituslupa tarvitaan mm. toimeentulotuen määrää ja antamista, laitoshuollon antamista ja laitoshuollon kustannusten korvausta ja vammaispalvelulain mukaisten määrärahasidonnaisten palvelujen myöntämistä koskien.

3 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Raportissa on tarkasteltu osaamiskeskusten sosiaaliasiamiesten ensimmäisen yhteisesti toteutetun kuntakyselyn tuloksia. Vastauksista saa aiempaa laajempia läpileikkauksia sosiaalihuollon asiakkaiden asemasta. Kysely kattoi yli miljoonan asukkaan alueen ja 40 kuntaa, kuntayhtymää tai yhteistoimintaluetta Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Kosken, Pirkanmaan, Kanta-Hämeen ja Satakunnan sosiaalialan osaamiskeskus Pikassos Oy:n, Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Socom Oy:n sekä Päijät-Hämeen ja itäisen Uusimaan Verson toiminta-alueilla.

Kyselyn aihealueet koskivat toimeentulotukea, lastensuojelua, lastensuojelun edunvalvontaa, vammaispalvelun henkilökohtaista apua sekä omaishoidontukea. Lisäksi kyselyssä tarkasteltiin joistakin sosiaalipalveluista tehtyjä muutoksenhakuja.

Toimeentulotuen asumismenojen kohtuullistaminen on kyselyyn vastanneissa kunnissa ja kuntayhtymissä varsin yleistä. Vain kolme kuntaa 40 vastaajasta ilmoitti, ettei kokonaisasumismenoille ole asetettu enimmäismääriä. Kohtuulliset kokonaisasumismenot myös vaihtelivat varsin paljon ja yksittäisten kuntien välillä oli erittäin suuria eroja niin kuntakokoluokkien kesken kuin niiden sisällä. Suuremmissa kunnissa hyväksyttiin pääsääntöisesti pieniä kuntia suurempia enimmäisasumismenoja toimeentulotuessa. Eroja selittää paljolti kuntien vuokratason vaihtelu, mutta myös halvempien aravarahoitteisten asuntojen riittävyys. Olisi kiinnostava tietää minkä verran ja monellako toimeentulotukitaloudella asumismenoja jää katettavaksi toimeentulotuen perusosalla. Mahtavatko kunnat seurata asukkaiden asemaa ja päivittää asumismenojen määrää, jotta ne pysyvät kohtuullisella tasolla? Voiko asumisen hinnan määrittely peräti olla yksi kunnan asukasrakenteen suunnittelutapa?

Sähkön kulutuksessa kunnissa käytetään varsin yleisesti lämmityssähkömenojen kohtuullisuusharkintaa kokonaisasumismenojen määrittelyyn sisältyvänä. Tämän lisäksi taloussähköön liittyviä hyväksyttäviä menoja on tarkennettu useissa kunnissa perhekoon perusteella tai niille on määritetty tietty prosenttiosuus sähkölaskusta. Sähkön kohtuullisena pidettyä kulutusta määritellään näin ollen monin eri tavoin eri kunnissa. Kyselyn tulokset vahvistavat ennalta tiedettyä: kuntien toimeentulotukikäytännöt vaihtelevat jo pelkästään asumismenoja tarkastelemalla monin tavoin eikä kansalaisten yhdenvertaisuus toimeentulotuessa Suomessa toteudu⁴⁹.

⁴⁹ Vrt. Suoninen-Erhiö 2013.

Lastensuojelun työntekijöiden työhön asiakastapahtumien dokumentointiin ei ollut varattu erillistä aikaa suurimmassa osassa kyselyn kunnista ja kuntayhtymistä. Lastensuojelun dokumentoinnin kehittäminen oli ajankohtaista ja kirjaamista haluttiin ajantasaistaa. Tarkastusoikeuttaan lastensuojelun dokumentteihin käyttäneiden määrä oli varsin vähäinen ja vastauksissa oli puutteita. Vastaukset, tai pikemminkin niiden puute, herättävät kysymyksen, tilastoidaanko kunnissa tarkastusoikeudenkäyttöä asian edellyttämällä tarkkuudella. Tarkastusoikeuden käyttö on kerran vuodessa asiakkaalle maksutonta, jonka seuraaminen helpottuisi tilastoinnin avulla. Toivottavasti tieto tarkastusoikeuden käyttämisestä löytyy kuitenkin asiakkaan rekisteritiedoista.

Lastensuojelussa kahden kesken vuoden aikana tavattiin keskimäärin 79 % sijoitetuista lapsista. Noin viidennes sijoitetuista lapsista ei siten ole tavannut työntekijäänsä edes kerran vuodessa. Tässä on tärkeä kehittämisen kohde, johon sosiaali- ja terveystieteiden ministeriökin on vastikään tarttunut⁵⁰. Vastausten perusteella nousee esiin kysymys sijoitettujen lasten vanhempien kanssa työskentelyn suunnitelmallisuuden tasosta, sillä vain noin kolmasosalle sijaishuollossa olevien lasten vanhemmista oli tehty oma asiakas-/kuntoutussuunnitelma. Vastuu suunnitelman laatimisesta on aina lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä. Myös apulaisoikeusasiamies on kiinnittänyt huomiota huostaanotetun lasten vanhempien oikeuteen saada viranomaisilta ohjeita, neuvoja ja tietoja mm. vanhemmuutta tukevista palveluista ja perheenyhdistämisestä edistävistä menettelyistä.⁵¹ Jos sijoitettujen lasten vanhempien asiakassuunnitelmavastuu on aikuissosiaalityössä, siellä pitäisi olla tieto kyseistä suunnitelmaa tarvitsevista asiakkaista. Lastensuojelutyön suunnitelmallisuuden kannalta voi pohtia myös sitä, että noin puolet vastanneista kunnista ei ollut kuvannut huostassapidon lopettamisen arvioinnin prosessia tai jälkihuollon prosessia nivelvaiheineen. Sekä sijaishuollossa että jälkihuollossa keskeiseksi kehittämistarpeeksi nousi lasten kanssa työskentelyyn käytettävän ajan lisääminen. Aika- ja henkilöstöresurssipula näyttää siten vaivaavan lastensuojelutyötä kyseisiin vastanneissa kunnissa ja kuntayhtymissä.

Kaksi kolmesta vastaajasta ilmoitti, että sosiaalitoimi tai muu taho oli hakenut lapselle edunvalvojaa lastensuojelulain 22 §:n nojalla vuonna 2012. Useimmiten edunvalvojaa oli haettu rikosprosessiin. Pääsääntönä myös oli, että edunvalvoja on hakemuksen perusteella määrätty. Niissä kunnissa ja kuntayhtymissä, jossa edunvalvontahakemuksia ei ollut tehty, koettiin, ettei sille ollut ollut tarvetta. Valvira julkaisi 27.3.2013 kuntien lastensuojelupalvelujen valvontaa koskevan valvontaohjelman⁵². Ohjelmassa linjataan myös lasten-

⁵⁰ STM Tiedote 262/2013.

⁵¹ Rätty 2012, 248.

⁵² Kunnalliset lastensuojelupalvelut valtakunnallinen valvontaohjelma 2013–2014.

suojelun edunvalvojan määräämisestä kunnassa. Aina, kun on syytä epäillä, että huoltaja on esteellinen käyttämään lapsen puhevaltaa, lastensuojelussa on arvioitava tarvetta hakea lapselle edunvalvoja. Kunnassa on oltava toimintamalli edunvalvonnan tarpeen arviointiin ja asiantuntijalista edunvalvojana käytettävissä olevista henkilöistä. Ohjelmassa linjataan myös, minkälaisista osaamista lastensuojelun edunvalvojalla tulisi olla.

Vammaispalvelulain henkilökohtaisen avun saajien määrissä on saman kokoluokan kuntien välillä suuria eroja. Toisaalta vammaispalvelujen ja henkilökohtaisen avun tarve ei ole välttämättä samansuuruisissakaan kunnissa yhteismittainen. Henkilökohtaisen avun järjestämisessä työnantajamalli oli ylivoimaisesti eniten käytetty tapa muihin järjestämistapoihin verrattuna. Henkilökohtaisen avun järjestämisessä koettiin vaikeuksia kaiken kokoisissa kunnissa, joskin enemmän pienemmissä kuin kaikkein suurimmissa kunnissa. Eniten vaikeuksia kunnat ilmoittivat olevan avustajien rekrytoinnissa, sopivan avustajan löytymisessä ja työnantajamallin soveltumattomuudessa asiakkaille liian vaativana. Kunnilla oli myös esittää keinoja, kuinka vaikeuksista selvitään. Tyypillisiä kehittämiskohteita henkilökohtaisessa avussa olivat työnantajamallin lisäksi muiden järjestämistapojen käyttöönotto ja henkilökohtaisen avun keskuksen tai muun keskitetyn järjestelmän kehittäminen.

Henkilökohtaisen avun määrärahoja koskevissa vastauksissa oli varsin paljon puuttuvia tietoja. Suurin osa vastanneista kunnista oli korottanut määrärahaa vuodesta 2011 vuodelle 2012. Vuodelle 2013 varatussa määrärahassa oli erittäin suuret vaihtelut kuntien kesken, myös saman kuntakokoluokan sisällä. Suurimmissa kunnissa näyttäisi vuodelle 2013 olleen budjetoitu keskimäärin enemmän henkilökohtaiseen apuun asukasta kohden kuin muissa kunnissa.

Omaishoidon tukea hakeneita ja saaneita yhteensä oli vastanneissa kunnissa ja kuntayhtymissä vuonna 2012 mitä ilmeisimmin hieman vähemmän kuin vuonna 2011. Noin puolet omaishoitajista käytti vuonna 2012 lakisääteiset kolme vapaapäiväänsä kuukaudessa. Omaishoidon tuessa vuonna 2013 on vastaajilla käytössä tyypillisesti joko 3 tai 4 eri tukiluokkaa. Luokkien määrä vaihtelee kahdesta viiteen. Myös tukisummat vaihtelevat: mitä suurempi tukiluokka ja tuki, sitä suurempia ovat myös erot palkkioissa eri kuntien ja kuntayhtymien kesken. Kaikissa kuntakokoluokissa omaishoidon tuen määrärahaa oli varattu seuraavalle vuodelle edellisvuotta enemmän, vaikka pääsääntöisesti määrärahat näyttivät aineiston perusteella alittuneen.

Kuten edellä on tullut esiin, omaishoito on jakautunut kunnissa eri tahojen vastuulle – usein osaksi sekä ikääntyneiden palveluja että vammaispalveluja. Tämän vuoksi joistakin kunnista jäi puuttumaan joko kokonaan tai osittain

tietoja omaishoidon tuen määrärahoista tai asiakasmääristä: todellisuudessa luvut olisivat jossain määrin isompia. Tulokset eivät siten kerro täysin todellista tilannetta, mutta antavat viitettä siitä suuruusluokasta, joka omaishoidon tuessa vastanneissa kunnissa on.

Omaishoidon tukilaista⁵³ huolimatta tarkasteltujen kuntien ja kuntayhtymien käytännöt ovat erilaisia eikä asiakkaiden välinen yhdenvertaisuus toteudu. Valtakunnallinen ongelma näkyy siten myös tässä aineistossa: Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea on katsonut rikkomuksena, että Suomen nykyinen lainsäädäntö sallii omaishoitajien asettamisen eriarvoiseen asemaan erilaisten toimintatapojen kautta. Kuntien käytäntöjä omaishoidossa on ryhdytty yhtenäistämään. Kansallisen omaishoidon kehittämisohjelman odotetaan valmistuvan vuoden 2013 loppuun mennessä.⁵⁴

Muutoksenhakuun liittyvä itseoikaisun tilastointi ja käyttö kyselykunnissa vaihteli runsaasti. Useissa kunnissa itseoikaisuja ei tehty lainkaan. Kaiken kaikkiaan itseoikaisujen määrät suhteessa kunnissa tehtäviin hallintopäätösten määrään jäivät aineistossa varsin vähäisiksi. Useimmiten itseoikaisu tapahtuu vain päätöksen tehneen viranomaisen toimesta. Vastauksista kävi ilmi myös käsittelytavan koordinoinnin puute. Itseoikaisun käyttöä on syytä korostaa ja siihen kannustaa. Se voi parhaimmillaan toimia joustavana keinona korjata selkeitä asia- ja kirjoitusvirheitä hallintopäätöksistä ilman aikaa vievää varsinaista muutoksenhakua.

Oikaisuvaatimukset kyselykunnissa ja kuntayhtymissä koskivat useimmiten toimeentulotukea ja vammaispalveluja. Yllättävää ei ole, että tehtyjen oikaisuvaatimusten lopputulos asiakkaan kannalta on lähes aina kielteinen. Lautakunta tai jaos muuttaa vain harvoin alaisensa viranhaltijan päätöstä tehdyn oikaisuvaatimuksen johdosta. Vain 6 % kaikista tehdyistä oikaisuvaatimuksista johti siihen, että lautakunnan alaisen viranhaltijan päätös kumottiin tai palautettiin uudelleen käsiteltäväksi. Tulos on varsin alhainen verrattaessa esimerkiksi hallinto-oikeuksiin tehtyjen valitusten lopputuloksia. Tulos voi kertoa joko siitä, että oikaisuvaatimuksia tehdään paljon aivan turhaan tai siitä, ettei lautakunta/jaosto tosiasiaa juurikaan tuo lisäarvoa asiakkaan oikeusturvaa ajatellen tehokkaana muutoksenhakuinstanssina. Oli tulkinta kumpi tahansa, on siihen syytä suhtautua vakavasti.

Oikaisuvaatimusten käsittelyajat vaihtelivat kahdesta viikosta kahteen kuukauteen. Näin ollen viivytyksettömän käsittelyn vaatimusta tulkitaan kunnissa varsin eri tavoin. Pääpaino sosiaalihuollon asiakkaiden oikeusturvan to-

⁵³ Laki omaishoidon tuesta 2.12.2005/937.

⁵⁴ STM tiedote 70/2013.

teutumisessa on edelleen kunnilla. Ennakollinen oikeusturva ja sitä toteuttava hallintotoiminta ovat ennen muuta asioiden viivytyksettömän käsittelyn näkökulmasta avainasemassa. Suurin osa sosiaalihuollon asiakkaista tyytyy viranhaltijan tekemään päätökseen ja viimeistään lautakunnan/jaoston tekemä päätös oikaisuvaatimuksen johdosta riittää useimmille kuntalaisille kuntakoosta riippumatta.

Hallinto-oikeuteen ja korkeimpaan hallinto-oikeuteen (KHO) tehtyjen valitusten määrässä oli vaihtelua eri kuntakokoluokkien välillä ja sisällä. Yleisenä havaintona aineiston pohjalta voi todeta, että mitä suurempi kunta sitä useampi valitus vuoden aikana tehtiin. Toinen havainto on se, että verrattaessa hallinto-oikeuksiin tehtyjen valitusten määrää ja näiden valitusten menestymistä suhteessa kuntakokoon, on todettava valitusten menestyneen sitä paremmin mitä suuremmasta kunnasta on kysymys. Samaan aikaan on kuitenkin todettava, että kaikissa kuntakokoluokissa on kuntien välillä eroja.

LÄHTEET

- AOA Dnro 1863/4/09. Kunnan yleinen järjestämisvastuu ja omaishoidon tukeen varattavat määrärahat.
- AOA Dnro 3944/4/10. Päätöksenteon viivytyksettömyys ja jonoon asettaminen.
- Aravarajoituslaki 17.12.1993/1190.
- Bilaletdin, Sirkku 2013. Sosiaaliasiamiehen selvitys kunnanhallituksille vuodelta 2012. Hamina, Kaakon kaksikko, Kotka, Kouvola, Pyhtää. Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Socom Oy. 2.4.2013.
- Dokumentointi lastensuojelussa. Lastensuojelun käsikirja. Sosiaaliportti.fi. Saatavana <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/dokumentointi/> [Viitattu: 17.12.2013].
- Hallintolaki 6.6.2003/434
- HE 166/2008. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain sekä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 4 §:n muuttamisesta.
- Henkilötietolaki 22.4.1999/523.
- Hiekka, Eija, Metsäranta, Hannele & Talvensola, Sivi 2013. Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen sosiaaliasiamiehen selvitys vuodelta 2012. Hankasalmi, Joutsa, Jyväskylä Jämsä, Kannonkoski, Karstula, Kinnula, Kivijärvi, Konnevesi, Kuhmonen, Kyyjärvi, Laukaa, Luhanka, Muurame, Petäjävesi, Pihtipudas, Saarijärvi, Toivakka, Uurainen, Viitasaari ja Äänekoski. Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen raportteja 37.
- Jälkihuollon tavoitetilä. Lastensuojelun käsikirja. Sosiaaliportti.fi. Saatavana <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/jalkihuolto/tavoitela/> [Viitattu: 17.12.2013].
- Jämsän SoTe-tilaajalautakunta § 71 1799/05, 12/2011. Omaishoidon tuki/Vanhusten palvelut 1.1.2013 alkaen. Päätös. Saatavana http://www.jamsa.fi/images/asukkaille/Sosiaali_ja_terveys/SoTe-tilaajalautakunta_13.12.2012__71.pdf [Viitattu: 11.12.2013].
- Kansallista omaishoidon kehittämisohjelmaa valmisteleva työryhmä. Sosiaali- ja terveysministeriö. Saatavana [www-sivuilla: http://www.stm.fi/vireilla/tyoryhmat/omaishoito](http://www.stm.fi/vireilla/tyoryhmat/omaishoito) [viitattu: 10.12.2013].
- Kumpula, Tuomas 2013. Sosiaali- ja potilasasiamiehen selvitys vuodelta 2012. Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveyspiirin kuntayhtymä. Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Socom Oy. 4.4.2013.
- Kunnalliset lastensuojelupalvelut. Valtakunnallinen valvontaohjelma 2013–2014. Valvontaohjelma 1:2013. Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto (Valvira).
- Laki omaishoidon tuesta 2.12.2005/937.
- Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä 9.2.2007/159.
- Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 21.5.1999/621.
- Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.
- Lastensuojelun edunvalvonta. Sosiaaliportti.fi. Saatavana [www-muodossa: http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/Lastensuojelunedunvalvonta/](http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/Lastensuojelunedunvalvonta/) [viitattu: 28.11.2013].

- Liukonen, Ritva 2013a. Sosiaaliasiamiehen selvitys vuodelta 2012. Peruspalvelukeskus Aava. Hartola, Iitti, Myrskylä, Nastola, Orimattila, Pukkila, Sysmä. Sosiaalialan osaamiskeskus Verso. 28.3.2013.
- Liukonen, Ritva 2013b. Sosiaaliasiamiehen selvitys vuodelta 2012. Askola. Sosiaalialan osaamiskeskus Verso. 28.3.2013.
- Liukonen, Ritva 2013c. Sosiaaliasiamiehen selvitys vuodelta 2012. Heinola. Sosiaalialan osaamiskeskus Verso. 28.3.2013.
- Liukonen, Ritva 2013d. Sosiaaliasiamiehen selvitys vuodelta 2012. Peruspalvelukeskus Oiva. Asikkala, Hollola, Hämeenkoski, Kärkölä, Padasjoki. Sosiaalialan osaamiskeskus Verso. 28.3.2013.
- Liukonen, Ritva 2013e. Sosiaaliasiamiehen selvitys vuodelta 2012. Loviisa ja Lapinjärvi. Sosiaalialan osaamiskeskus Verso. 28.3.2013.
- Liukonen, Ritva 2013f. Sosiaaliasiamiehen selvitys vuodelta 2012. Sipoo. Sosiaalialan osaamiskeskus Verso. 28.3.2013.
- Liukonen, Ritva 2013g. Sosiaaliasiamiehen selvitys vuodelta 2012. Porvoo. Sosiaalialan osaamiskeskus Verso. 28.3.2013.
- Loippo, Satu 2013. Sosiaaliasiamiehen selvitys vuodelta 2012. Asiakkaiden aseman ja oikeuksien tarkastelua Akaan, Hämeenlinnan ja Riihimäen kaupungeissa sekä Hatulan, Hausjärven, Janakkalan, Lopen ja Urjalan kunnissa. Pikassos Oy Sosiaalialan osaamiskeskus Kanta-Hämeessä, Pirkanmaalla ja Satakunnassa. 5.4.2013.
- Räty, Tapio 2012. Lastensuojelulaki – käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita.
- Saastamoinen, Aija-Riitta 2013. Sosiaaliasiamiehen selvitys vuodelta 2012. Lahti. Sosiaalialan osaamiskeskus Verso. 27.3.2013.
- Sijaishuollon asiakassuunnitelma. Lastensuojelun käsikirja. Sosiaaliportti.fi. Saatavana <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/hoitojakasvatus/asiakassuunnitelma/> [Viitattu: 17.12.2013.]
- SOTKANet. Tilasto- ja indikaattoripankki. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos THL.
- STM julkaisuja 2007:11. Toimeentulotuki. Opas toimeentulotukilain soveltajille. 6. korj. p. Helsinki, 2007. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2007:11.
- STM julkaisuja 2013:4. Toimeentulotuki. Opas toimeentulotukilain soveltajille. Helsinki 2013. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2013:4.
- STM Kuntainfo 4/2009. Vammaispalvelulain muutokset 1.9.2009 lukien. Saatavana <http://www.stm.fi/tiedotteet/kuntainfot/kuntainfo/-/view/1418362> [viitattu: 8.4.2013].
- STM oppaita 2005:30. Omaishoidontuki. Opas kuntien päättäjille. Helsinki, 2005. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2005:30.
- STM raportteja 2011:15. Selvitys hallinto-oikeuksien toimeentulotukea koskevista päätöksistä vuosilta 2008–2010. Helsinki 2011. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2011:15.
- STM raportteja 2012:28. Toimiva lastensuojelu. Helsinki 2012. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2012:28.
- STM raportteja 2013:15. Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislain valmisteluryhmän väliraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:15. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

- STM tiedote 262/2013. Lapsen ja sosiaalityöntekijän tapaamiset kirjattava asiakassuunnitelmaan. Saatavana www-muodossa: <http://www.stm.fi/tiedotteet/tiedote/-/view/1870494#fi> [viitattu: 13.12.2013].
- STM tiedote 70/2013. Kuntien käytäntöjä omaishoidossa ja palveluasumisen maksuissa yhtenäistetään. Saatavana www-muodossa: <http://www.stm.fi/tiedotteet/tiedote/-/view/1854561> [viitattu: 10.12.2013].
- Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Asuntojen vuokrat [verkkojulkaisu]. ISSN=1798-100X. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavana www-muodossa: <http://tilastokeskus.fi/til/asvu/meta.html> [viitattu: 12.12.2013].
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestörakenne [verkkojulkaisu]. ISSN=1797-5379. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavana www-muodossa: <http://tilastokeskus.fi/til/vaerak/index.html> [viitattu: 27.11.2013].
- Suoninen-Erhiö, Lea 2013. Noste selvitti: kuntien toimeentulotukimenoissa valtavia eroja. Noste 5/2013. s. 10–13.
- Toimeentulotukilaki 30.12.1997/1412.
- Tuori, Kaarlo 2000. Kriittinen oikeuspositivismi. Helsinki: Werner Söderström lakitieto.
- Vammaispalvelulaki 380/1987. Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 3.4.1987/380.
- VNA 29.11.2012/660. Valtioneuvoston asetus asumistuen määräytymisperusteista vuodelle 2013.

LIITTEET

LIITE 1. Kyselyyn vastanneet kunnat, kuntayhtymät ja yhteistoiminta-alueet asukaslukuineen

Taulukko 1. Osaamiskeskusten sopimuskunnat ja kuntayhtymät asukaslukuineen (Lähde: SVT, Väestörakenne 2012)

Koske (kuntia 21)	
Kunta / kuntayhtymä	Asukasluku
Hankasalmi	5453
Joutsa	4898
Jyväskylä	133482
Jämsä	22354
Kinnula	1764
Konnevesi	2904
Kuhmoinen	2438
Laukaa	18481
Luhanka	773
Muurame	9569
Petäjävesi	4095
Pihtipudas	4441
Saarikka perusturvaliikelaitos (Kannonkoski, Karstula, Kivijärvi, Kyyjärvi ja Saarijärvi)	18959
Toivakka	2455
Uurainen	3569
Viitasaari	6957
Äänekoski	20265
Yhteensä	262857
Pikassos (kuntia 8)	
Kunta	Asukasluku
Akaa	17134
Hattula	9720
Hausjärvi	8866
Hämeenlinna	67497
Janakkala	16921
Loppi	8336
Riihimäki	29215
Urjala	5174
Yhteensä	162863
Socom (kuntia 13)	
Kunta / kuntayhtymä	Asukasluku
Hamina	21256
Kotka	54873
Kouvola	87296
Miehikkälä ja Virolahti	5664
Pyhtää	5377
EKSOTE (Lappeenranta, Lemi, Luumäki, Parikkala, Rautjärvi, Ruokolahti, Savitaipale, Taipalsaari)	104061
Yhteensä	278527

Verso (kuntia 19)	
Kunta / kuntayhtymä	Asukasluku
Askola	4988
Heinola	20051
Lahti	103016
Lapinjärvi	2829
Loviisa	15519
Peruspalvelukeskus Aava (Hartola, Iitti, Myrskylä, Nastola, Pukkila, Orimattila, Sysmä)	49759
Peruspalvelukeskus Oiva (Asikkala, Hollola, Hämeenkoski, Kärkölä, Padasjoki)	40716
Porvoo	49028
Sipoo	18739
Yhteensä	304645

Liite 1, taulukko 2. Kyselyyn vastanneet kunnat, kuntayhtymät ja yhteistoiminta-alueet asukasluvun mukaan luokiteltuna

Alle 10 000 asukasta 21 kuntaa	10 000–20 000 asukasta 6 kuntaa / kuntayhtymää	20 000–50 000 asukasta 9 kuntaa / kuntayhtymää	Yli 50 000 asukasta 6 kuntaa / kuntayhtymää
Askola	Akaa	Hamina	EKSOTE****
Hankasalmi	Janakkala	Heinola	Hämeenlinna
Hattula	Laukaa	Jämsä	Jyväskylä
Hausjärvi	Loviisa	Peruspalvelukeskus Aava**	Kotka
Joutsa	Perusturvaliikelaitos Saarikka*	Peruspalvelukeskus Oiva***	Kouvola
Kinnula	Sipoo	Porvoo	Lahti
Konnevesi		Riihimäki	
Kuhmoinen		Äänekoski	
Lapinjärvi			
Loppi			
Luhanka			
Miehikkälä			
Muurame			
Petäjävesi			
Pihtipudas			
Pyhtää			
Toivakka			
Urjala			
Uurainen			
Viitasaari			
Virolahti			
*Kannonkoski, Karstula, Kivijärvi, Kyyjärvi, Saarijärvi			
** Hartola, Iitti, Myrskylä, Nastola, Pukkila, Orimattila, Sysmä			
*** Asikkala, Hollola, Hämeenkoski, Kärkölä, Padasjoki			
**** Lappeenranta, Lemi, Luumäki, Parikkala, Rautjärvi, Ruokolahti, Savitaipale, Taipalsaari			

LIITE 2. Kuntakysely sosiaaliasiamiehen vuoden 2012 selvitystä varten

Vastaukset koskevat seuraavaa kuntaa/ kuntayhtymää/ liikelaitosta/ yhteistoiminta-aluetta:

_____ Vastaukset antoi: _____

TOIMEENTULOTUKI

1.

- a. Mitkä ovat yksin asuvan henkilön hyväksyttävät kokonaisasumismenot kuukaudessa? €
- b. Mitkä ovat 3-henkisen perheen hyväksyttävät kokonaisasumismenot kuukaudessa? €
- c. Onko sähkön (talous- ja lämmityssähkön) kulutukselle asetettu talouskohtainen enimmäismäärä kuukautta kohden?
 - i. Kyllä, enintään ____euroa/kk
 - ii. Ei

2. Mihin kohtuullisen asumiskulutason määrittely pääasiallisesti perustuu? Valitse parhaiten tilannetta vastaavat vaihtoehdot (max 2).

- a. Kunnan omien vuokra-asuntojen vuokratasoon.
- b. Kunnassa vaikuttavan kiinteistöosakeyhtiön vuokratasoon.
- c. Vaparaahoitteisten vuokra-asuntojen keskimääräisiin vuokriin kunnassa.
- d. Aravarahoitteisten vuokra-asuntojen keskimääräisiin vuokriin kunnassa.
- e. Sosiaalitoimen tai perusturvan itsensä määrittelemään tasoon.
- f. Kelan yleisen asumistuen asumistukinormistoon.
- g. Tilastokeskuksen keskineliövuokratilastoihin.
- h. Johonkin muuhun. Mihin?

3. Onko kunnassanne kunnan itsensä hallinnoimia aravarahoitteisia vuokra-asuntoja tai kokonaan/ osittain kuntaomisteisten aravarahoitteisten kiinteistöosakeyhtiöiden vuokra-asuntoja? (vain yksi)

- a. Tarvetta vastaavasti.
- b. Riittämättömästi.
- c. Ei ollenkaan.

LASTENSUOJELU

1. Dokumentointi

- a. Onko lastensuojelun työntekijöiden työssä varattu erillinen aika asiakastapahtumien dokumentointiin? Kyllä/Ei
- b. Onko kuntanne lastensuojelun dokumentoinnissa kehitettävää suhteessa lain velvoitteisiin?

- I. Kyllä, mitä?
- II. Ei.

2. Sijaishuollon aikainen sosiaalityö

- a. Miten suurta osaa (%) sijoitetuista lapsista on tavattu kahden kesken vuoden aikana?
- b. Miten suurelle osalle (%) sijoitettujen lasten vanhemmista on tehty oma erillinen asiakassuunnitelma ns. kuntoutussuunnitelma?
- c. Onko huostassapidon lopettamisen arvioinnin prosessi kuvattu kunnassanne?
 - I. Kyllä, miten?
 - II. Harkinnassa
 - III. Ei
- d. Onko sijoituksen aikaisessa sosiaalityössä kehitettävää kunnassanne?
 - I. Kyllä, mitä?
 - II. Ei

3. Jälkihuolto

Jälkihuollon tavoitetila (Lähde: Sosiaaliportti, Lastensuojelun käsikirja)

Laadukasta jälkihuoltoa on tarjolla tasapuolisesti kaikille sijoitettuna olleille lapsille ja nuorille, riippumatta sijoitusmuodosta tai paikkakunnasta. Jälkihuollollinen tuki on jatkuvaa ja riittävää. Jälkihuolto tiedostetaan lapsen tai nuoren elämän sekä lastensuojelun onnistumisen kannalta olennaiseksi vaiheeksi, ja kunnat sekä sijaishuollon toimijat varaavat työhön resursseja sen mukaisesti. Tämä tarkoittaa konkreettisesti sitä, että työntekijällä on vain sen verran asiakkaita, että yhteydenpitoon ja lasten, nuorten sekä heidän perheidensä tukemiseen on riittävästi aikaa.

Jälkihuoltosuunnitelma, jossa on konkreettisia ja sopivan kokoisia tavoitteita, kirjataan kaikille jo sijaishuollon aikana, jolloin myös rakennetaan tietoisesti itsenäisen elämän alussa tarvittavia tietoja ja taitoja sekä harjoitellaan kotiutumista. Työntekijä rakentaa yhdessä kotiutuvan, toiseen sijaishuoltopaikkaan siirtyvän tai itsenäistyvän lapsen/nuoren kanssa kokonaisuuden, jossa kaikki häntä tukevat tahot voivat toimia yhteistyössä kohti yhteistä päämäärää. Nuori ja hänen lähiverkostonsa kohdataan arvostavasti ja voimavaroja etsien. Tarvitaan pitkäjänteistä kanssakulkemisen taitoa – työntekijä, johon nuori on saanut tutustua hyvissä ajoin ennen jälkihuollon alkamista. Olemassa olevat tukimuodot tunnetaan ja niitä käytetään laajasti, tilanteeseen soveltaen. Nuorille kehitetään uusia mahdollisuuksia koulutuksen suorittamiseen ja monimuotoiseen työtoimintaan.

- a. Onko jälkihuoltoprosessia nivelvaiheineen mallinnettu kunnassanne?
 - I. Kyllä, miten?
 - II. Ei.
- b. Onko kuntanne jälkihuollossa kehittämiskohteita verrattuna ylläesitettyyn tavoitettiin?
 - I. Kyllä, mitä (enintään 3)
 - II. Ei.

4. Tarkastusoikeuden käyttäminen

Kuinka moni lastensuojelun asiakas tai vanhempi on käyttänyt tarkastusoikeuttaan vuoden aikana omiin tai huollettavan lastensuojelun dokumentteihin? _____ henkilöä

LASTENSUOJELUN EDUNVALVONTA

Lastensuojelulain 22 §:n mukaan lapselle tulee lastensuojeluasiassa määrätä edunvalvoja käyttämään huoltajan sijasta lapsen puhevaltaa, jos: 1) on perusteltu syy olettaa, ettei huoltaja voi puolueettomasti valvoa lapsen etua asiassa; ja 2) edunvalvojan määrääminen on tarpeen asian selvittämiseksi tai muutoin lapsen edun turvaamiseksi.

1. Onko sosiaalitoimi tai muu taho (maistraatti tai huoltaja) hakenut lapselle edunvalvojaa lastensuojelulain 22 §:n nojalla.
 - Kyllä
 - Ei
 - Ei tiedossa
2. Jos lapselle on haettu edunvalvoja vuonna 2012, mihin tarkoitukseen?
 - Edustamaan lasta rikosprosessissa ____ kertaa
 - Edustamaan lasta sekä lastensuojelu että rikosprosessissa ____ kertaa
 - Edustamaan lasta lastensuojeluprosessissa ____ kertaa.
3. Kuinka monelle lastensuojelun asiakkaalle on määrätty hakemuksen nojalla edunvalvoja?
4. Mikäli kunnassanne ei ole haettu lastensuojelulain 22 §:n nojalla edunvalvojaa, mistä arvelette sen johtuvan? (Avoin vastaus).

VAMMAISPALVELUT

Henkilökohtaisen avun järjestämistapa

1. Kuinka moni henkilö sai vammaispalvelulain 8 c §:n mukaista henkilökohtaista apua v. 2012 ja mikä oli henkilökohtaisen avun järjestämistapa?

	henkilöä yht.
Työnantajamalli	_____
Ostopalvelu	_____
Palveluseteli	_____
Kunnan itsensä järjestämä	_____
Useamman järjestämistavan yhdistelmä	_____

2. a. Onko kunnassanne koettu vaikeuksia henkilökohtaisen avun järjestämisessä?

- I. Ei
- II. Kyllä, millaisia vaikeuksia?
- III. Miten niitä on ratkaistu?

b. Jos kunnassanne on henkilökohtaisen avun järjestämisessä kehittämistarpeita, millaisia ne ovat?, (esim. henkilökohtaisen avun keskus, palkkahallinnon järjestäminen tilitoimiston kautta ym.)

3. Minkä verran olivat vammaispalvelulain mukaisen henkilökohtaisen avun kokonaismenot (€) kunnassanne

- a. vuonna 2011 €
- b. vuonna 2012 €
- c. vuotta 2013 varten on budjetoitu €

OMAISHOIDONTUKI

1. Minkä verran kunnassanne/kuntayhtymässä/liikelaitoksessa varattiin määrärahaa omaishoidontukeen

- a.vuonna 2011 €
- b.vuonna 2012 €
- c.vuonna 2013 €

2. Minkä verran määrärahaa käytettiin omaishoidontukeen

- a.vuonna 2011 €
- b.vuonna 2012 €

3. Kuinka moni haki omaishoidontukea

- a.vuonna 2011 hakijaa
- b.vuonna 2012 hakijaa

4. Kuinka moni sai omaishoidontukea vuonna

- a.2011 hakijaa
- b.2012 hakijaa

5. Kuinka moni omaishoitaja käytti omaishoidon vapaita vuonna 2012? omaishoitajaa

6. Omaishoidon tukiluokkien määrä kunnassanne vuonna 2013 on

- a. 1
- b. 2
- c. 3
- d. 4 tai enemmän

7. Omaishoidon tukimäärät (€) luokittain pienimmästä suurimpaan vuonna 2013

- a. €
- b.
- c.
- d.

MUISTUTUKSET

Sosiaalihuollon asiakaslain mukaisten muistutusten määrä kunnassanne vuoden 2012 aikana? _____

Pyydän toimittamaan kopiot muistutuksista vastineineen sosiaaliasiamiehelle. Mikäli asiakas ei ole antanut suostumusta tietojen luovutukseen, kopiot toimitetaan ilman henkilötietoja (henkilötiedot peitetty/poistettu).

MUUTOKSENHAKU

1. Itseoikaisu

- a. Kuinka monta kertaa (kpl) viranhaltija on muuttanut hallintopäätöstä viranhaltijan itseoikaisuina sosiaalihuollossa vuoden 2012 aikana?
- b. Kuka käsittelee itseoikaisut kunnassanne?
 - I. Vain se viranomainen, jonka tekemää päätöstä itseoikaisu koskee
 - II. Päätöksen tehnyt viranomainen jonkun muun viranomaisen kanssa, kenen?
 - III. Joku muu kuin päätöksen tehnyt viranomainen, kuka?

2. Oikaisuvaatimusmenettely

- a. Kuinka monta oikaisuvaatimuspyyntöä (kpl) lautakunta/jaosto käsittelee vuoden 2012 aikana?
 - I. Toimeentulotuesta
 - II. Vammaispalveluista
 - III. Lastensuojelusta
 - IV. Muusta sosiaalihuollosta
- b. Monessako tapauksessa näistä lautakunta/jaosto muutti tai palautti sen uudelleen käsiteltäväksi?
- c. Mikä on keskimääräinen oikaisuvaatimuksen käsittelyaika vaatimuksen jättämisestä päätöksentekoon? _____
- d. Kuinka monta kertaa vuodessa ltk/jaosto kokoontuu? _____ kertaa

3. Valitukset

- a. Kuinka monesta lautakunnan päätöksestä valitettiin hallinto-oikeuteen v. 2012? _____ kpl
- b. Kuinka monta lautakunnan päätöstä hallinto-oikeus muutti/palautti v. 2012? _____ kpl
- c. Kuinka monta kuntanne sosiaalihuollon asiakkaan tekemää valitusta korkein hallinto-oikeus ratkaisi v. 2012? _____ kpl, joista asiakkaan eduksi _____ kpl

Palautetta ja toiveita sosiaaliasiamiehelle:

LIITE 3. Talous- ja lämmityssähkön kohtuullisen kulutuksen enimmäismäärittelyt kunnissa ja kuntayhtymissä

Taulukko 1. Alle 10 000 asukkaan kunnissa

Kunta	Talouskohtainen enimmäismäärä
Hankasalmi	Lämmityssähkö 1583 kWh/kk, kulutussähkö 554 kWh/kk
Hattula	80 e/yksinasuva, 150 e/perhe
Hausjärvi	Kyllä, riippuu kuinka monta henkeä taloudessa asuu
Konnevesi	100 e, jos sauna, muuten 70 e
Kuhmoinen	Kyllä, enintään 50–100 euroa/kk, talouden koosta riippuen, koskee taloussähköä
Loppi	Riippuu talouden koosta
Petäjävesi	Sähkölämmitys, as. sähkölaskusta taloussähkön osuus 40 % (huomioidaan kokonaisasumismenoissa muu sähkölasku)
Pihtipudas	Enimmäisasumismenot sisältää lämmityksen ja veden
Viitasaari	Ei. Enimmäisasumismenot sisältävät lämmityksen ja veden
Askola	Ei ole
Lapinjärvi	Ei
Luhanka	Ei
Miehikkälä ja Virolahti	Ei ole
Muurame	Ei yleensä, kohtuuttoman suurissa sähkölaskuissa harkintaa, Kelan asumistuen ohjeistuksen mukaisesti.
Pyhtää	Ei
Toivakka	Ei
Uusikaupunki	Ei
Uurainen	Ei
Ei vastausta:	
Joutsa, Kinnula	

Taulukko 2. 10 000–20 000 asukkaan kunnissa ja kuntayhtymissä

Kunta / kuntayhtymä	Talouskohtainen enimmäismäärä
Janakkala	Sähkölaskusta katsotaan 70% olevan lämmityssähkön osuutta ja loput 30% taloussähköä.
Laukaa	Yksinasuva 85 €/kk, 2-3 hengen talous 128 € / kk, yli 4 hengen talous 150 € / kk, lisäksi huomioidaan kaikki kohtuulliset toimeentulotukilain mukaiset asumismenot
Perusturvaliikelaitos Saarikka	Ei talouskohtaista vaan henkilöluvun mukaan
Sipoo	Kyllä, enintään 40 e/kk + 10e/hlö taloudessa asuvat muut henkilöt. Kohta c on ongelmallinen kysymyksen asettelultaan, koska enimmäismäärä koskee vain taloussähköä, sillä lämmityssähköhän on asumiskuluja eikä sille voida asettaa mitään omaa enimmäissummaa koska lasketaan yhteen muiden asumismenojen kanssa ja siinä on kunnan asettama enimmäismäärä.
Loviisa	Ei
Akaa	Ei määriteltä

Taulukko 3. 20 000–50 000 asukkaan kunnissa ja kuntayhtymissä

Kunta / kuntayhtymä	Talouскоhtainen enimmäismäärä
Heinola	55-90e riippuen perheen koosta
Jämsä	Kyllä, enintään 50–100 euroa/kk, talouden koosta riippuen, koskee taloussähköä
Peruspalvelukeskus Aava	Lämmityssähkö sisältyy kokonaiskustannuksiin, ei ole, mutta lämmityssähkö sisältyy asumisen kokonaismenoihin. sähkölämmityksen kustannukset vaihtelevat merkittävästi eri vuodenaikoina ja siksi kohtuullisia
Äänekoski	Taloussähkö henkilölukumäärän mukaan 32–72 e/kk
Peruspalvelukeskus Oiva	Ei
Porvoo	Ei
Riihimäki	Todellisen suuruisena
Ei vastausta	
Hamina	

Taulukko 4. Yli 50 000 asukkaan kunnissa ja kuntayhtymissä

Kunta / kuntayhtymä	Talouскоhtainen enimmäismäärä
Hämeenlinna	Sähkölaskusta 30 % kirjataan taloussähköksi. Hyväksyttäviin enimmäisasumismenoihin vuokra-asunnossa sisältyvät esim. vesi- ja jätevesi ja lämmityskulut (70% laskusta), nuohous ja aurausmaksut, jätehuoltokulut jne.
Jyväskylä	Sähkölämmitystalossa, laskusta 35 % on taloussähköä, loppuosa lämmityssähkö, muuta euromäärää ei ole
Kotka	Ei, mutta sisältyy kokonaisasumismenoihin, jolloin voi leikkautua.
EKSOTE	Ei
Kouvola	Ei, tarvittaessa tarkistetaan energialaitokselta
Lahti	Ei ole. Yksittäistapauksissa, jos sähkön kulutus on kohtuutonta, eikä tilanne muutu, vaikka asiakkaalle on annettu aikaa kohtuullistaa kulutustaan, voidaan kulut kohtuullistaa Lahti Energian keskimääräisten kulutuskulujen tasolle.

LIITE 4. Lastensuojelun dokumentoinnin kehittämistarpeet eri kunnissa ja kuntayhtymissä

Taulukko 1. Alle 10 000 asukkaan kunnat

Hankasalmi	Dokumentointi ei ole kaikin ajoin reaaliajassa.
Hattula	Aika ei kuitenkaan riitä ajantasaiseen dokumentointiin
Hausjärvi	Miten dokumentoidaan päätökset, miten eroavat
Kinnula	Kirjaaminen viivästyy ja osa jää kokonaan, kun ei ehdi tekemään
Loppi	Muistiinpanot viivästyvät joskus
Muurame	Jokainen työntekijä suunnittelee itse ajankäyttönsä eli on mahdollista varata kalenteriin dokumentointiaikaa. Työmäärästä johtuen dokumentointia tehdään viiveellä. Lisäresursseja esitetty lapsiperheiden toimeentulotukihakemusten käsittelyyn, eivät ole menneet kunnan päätöksenteossa läpi. Dokumentointi yhdessä asiakkaan kanssa olisi kehittämiskohde, mikäli lisäresursssia olisi saatavilla.
Pihtipudas	Dokumentointiin pitäisi varata enemmän aikaa ja pitää kirjaukset enemmän ajantasaisina
Pyhtää	Sosiaalityöntekijän ajan resursoiminen dokumentointiin ja koulutus lain mukaiseen dokumentointiin
Uurainen	Osattava varata aikaa dokumentoinnille
Viitasaari	Dokumentointiin pitäisi varata enemmän aikaa ja pitää kirjaukset enemmän ajan tasalla

Ei kehittämistarpeita:

Askola, Joutsa, Konnevesi, Kuhmoinen, Miehikkälä ja Vironlahti, Petäjävesi, Toivakka, Urjala

Ei vastausta:

Luhanka

Taulukko 2. 10 000–20 000 asukkaan kunnissa ja kuntayhtymissä

Akaa	Koko prosessiin
Laukaa	Dokumentointiin aika ei aina riitä, vaateet koetaan velvoittaviksi
Loviisa / Lapinjärvi	Saada dokumentointi ajan tasalle
Perusturvaliikelaitos Saarikka	Kirjaukset mahdollisimman yhdenmukaisiksi muodoiltaan ja kirjaukset ajantasaisiksi
Sipoo	Suunnitelmia ja yhteenvedoja ei aina ehditä kirjoittaa kaikista asiakkaista tai ajoissa.

Ei kehittämistarpeita:

Janakkala

Taulukko 3. 20 000–50 000 asukkaan kunnissa ja kuntayhtymissä

Heinola	Kaksoiskirjaus (käsin vihkoon ja myöhemmin koneelle), kirjaamisajan järjestäminen/ajantasainen kirjaaminen
Peruspalvelukeskus Aava	(Ed. kysymykseen: työntekijöitä on ohjeistettu varaamaan dokumentointiin aikaa viikoittain. kehitettävää: asiakaskertomusten ajantasaisuus, asiakassuunnitelmien nopeampi lähettäminen asianosaisille, lastensuojelutarpeen selvityksen yhteenvedon muoto ja nopeampi lähettäminen.
Peruspalvelukeskus Oiva	Sisällöllistä tarkentamista, suunnitelmien kirjaus 100%:ksi avo- huollossa
Porvoo	Aina löytyy kehitettävää ettei kirjoita liian pitkiä mutta tarpeeksi informoivia tekstejä

Riihimäki	Huostaanotettujen lasten vanhemmilta puuttuu asiakassuunnitelmia. Osa lasten asiakassuunnitelmista saatu kirjoitettua viiveellä.
Äänekoski	Riittävän ajan varaaminen dokumentointiin, selvitysten yhteenve-tojen valmistuminen, suunnitelmien kirjaamiskäytännöt, suunnitelmien konkreettisuus, tavoitteiden tarkistaminen ja asiakkaan tietoisuus asetetuista tavoitteista

Ei kehittämistarpeita:

Hamina, Jämsä

Taulukko 4. Yli 50 000 asukkaan kunnissa ja kuntayhtymissä

EKSOTE	Tasalaatuisuuden aikaansaaminen, reaaliaikainen dokumentointi
Hämeenlinna	Kirjaukset laahaavat jäljessä, joten sen suhteen on paljonkin parannettavaa
Jyväskylä	Asiakassuunnitelmien kirjaaminen ja kirjausten ajantasaisuus on edelleen kehittämiskohde
Kotka	Enemmän aikaa, dokumentoinnin koulutusta, työprosessin mallinnus dokumentoinnissa, suunnitelmallisuutta
Kouvola	Tehostaminen ja tiivistäminen sekä ajan tasalla pysyminen
Lahti	Lapsen osallisuus näkyviin, perustelujen kirjaukset, lakipykälät oikein, asiakaskertomuksen kirjaamiselle varatun ajan käyttäminen ao. asiaan.

LIITE 5. Sijaishuollon aikainen sosiaalityö

Taulukko 1. Sijaishuollossa vuoden aikana kahden kesken tavattujen lasten osuus lastensuojelun asiakkaista (%) ja sijaishuollossa olevien lasten vanhemmille tehtyjen asiakassuunnitelmien osuus (% sijoitettujen lasten vanhemmista) kunnittain

	Sijaishuollossa kahden kesken tavatut lapset (% asiakkaista) (n=38)	Sijaishuollossa olevien lasten vanhemmille tehtyt asiakassuunnitelmat (% vanhemmista) (n=33)
Alle 10 000 asukasta	81 %	23 %
Askola	100 %	0 %
Hankasalmi	90 %	0 %
Hattula	100%	0%
Hausjärvi	100 %	0 %
Joutsa	23 %	15.4 %
Kinnula	70 %	0 %
Konnevesi	25 %	12 %
Kuhmoinen	90 %	50 %
Loppi	100 %	0 %
Miehikkälä ja Vironlahti	100 %	50 %
Muurame	n. 70 %	n. 10 %
Petäjävesi	60 %	40 %
Pihtipudas	99 %	50 %
Pyhtää	50 %	20 %
Toivakka	100 %	100 %
Urjala	90 %	
Uurainen	100%	0 %
Viitasaari	99 %	50 %
Ei vastausta: Luhanka		
10 000–20 000 asukasta	81 %	50 %
Akaa	n. 80 %	-
Janakkala	80 %	30 %
Laukaa	90–100 %	Suullisia 70–80%, kirjallisia 20–30 %
Loviisa / Lapinjärvi	100 %	30 %
Perusturvaliikelaitos Saarikka	n. 50 %	100 % niistä vanhemmista, jotka sitä ovat halunneet
Sipoo	83 %	58 %
20 000–50 000 asukasta	75 %	23 %
Hamina	80 % (aivan pienten lasten suhteen yhdessä aikuisten kanssa alle 80%)	Sis. asiakassuunnitelmiin sekä Väylä, A-klinikan ja kotoutumissuunnitelmiin
Heinola	50 %	5 %
Jämsä	90 %	50 %
Peruspalvelukeskus Aava	80%	50% - kaikille joilla on erityinen tarve ja jotka ovat halukkaita yhteistyöhön
Peruspalvelukeskus Oiva	100 %	10 %
Porvoo	85%	10%
Riihimäki	37 %	alle 10 %

Äänekoski	75 %	Tehdään harvoin erillinen suunnitelma, mutta kirjataan asiakastyöskentelyyn ja työskentely vanhempien kanssa suunnitelmallista
Yli 50 000 asukasta	75 %	31 %
EKSOTE	75 %	30 %
Hämeenlinna	Kaikille sijoitetuille lapsille on tarjottu mahdollisuus kahdenkeskiseen tapaamiseen. Noin 90–95 % lapsista/nuorista on halunnut keskustella oman työntekijänsä kanssa. Tapaamiset on toteutettu joko sijoituspaikassa tai sijaishuoltoyksikön toimitiloissa.	Kaikille sijoitettujen lasten vanhemmille on kerrottu mahdollisuudesta laatia yhdessä kuntoutussuunnitelma, mutta vain muutama (2–3%) on halunnut siihen ryhtyä.
Jyväskylä	50 %, sijaishuollossa 256 lasta, näistä tavattu kahden kesken 129, eli 50 %. 10 lasta syntynyt vuonna 2009 ja myöhemmin: tavattu asiakassuunnitelman yhteydessä, ei kahden kesken, tapaaminen leikkiä ja havainnointia	Viidelle aikuiselle tehty asiakassuunnitelma sijaishuollossa. Jyväskylän huostaanotettujen lasten vanhempien asiakassuunnitelmat tehdään aikuissosiaalityössä.
Kotka	5-60 %	max 20 %
Kouvola	100 %	60 %
Lahti	100 %	40%

Taulukko 2. Kehittämistarpeet sijoituksen aikaisessa sosiaalityössä eri kunnissa ja kuntayhtymissä

Alle 10 000 asukasta	
Askola	Tarvittaisiin enemmän aikaa suunnitelmalliseen työhön, jolloin kotiuttamista voisi aktiivisesti suunnitella ja toteuttaa
Hankasalmi	Työskentely rajoittuu paljolti asiakassuunnitelmaneuvotteluihin, varsinaiseen työskentelyyn esim. perheen/lapsen kanssa aikaa jää niukasti
Hattula	Kanerva perhepankin toimivuus
Hausjärvi	Biologisten vanhempien kanssa työskentely
Joutsa	Vanhempien asiakassuunnitelmat ja lasten kahdenkeskinen tapaaminen
Kinnula	Sijaisperheiden tukeminen
Konnevesi	Lapsia pitäisi tavata useammin
Kuhmoinen	Tarvittaisiin ensisijaisesti enemmän aikaa paneutua kuhunkin tapaukseen
Miehikkälä ja Vironlahti	Vanhojen perhehoitosopimusten päivittäminen
Muurame	Täysi-ikäisyyttä lähestyvän nuoren kanssa "menneisyyden muistelu"-työskentely, lapsen tapaamiset ja työskentely lapsen kanssa eri menetelmin.
Pihtipudas	Yhteistyö huoltajien kanssa jää vähäiseksi, verkoston mukaan ottaminen enempi
Pyhtää	Toiminnan mallintaminen

Toivakka	Aina tulee pitää kehittyminen mielessä
Urjala	PROSESSIKUVAUS
Uurainen	Vanhempien asiakassuunnitelma
Viitasaari	Yhteistyö huoltajien kanssa jää vähäiseksi, verkoston mukaan ottaminen enempi
10 000–20 000 asukasta	
Akaa	Asiakassuunnitelma, riittävien resurssien järjestäminen
Laukaa	Sijaisperheiden tarvitseman tuki on välillä biologisen perheen tarvitseman tuen luokkaa, jotkut perheet tarvitsevat runsaasti tukea.
Loviisa / Lapinjärvi	Vanhempien kuntoutussuunnitelman laatiminen
Perusturvaliikelaitos Saarikka	Sijaisperheelle annettava tuki ja riittävä aika lapsen tapaamiseen
Sipoo	Joitakin lapsia voisi tavata useammin ja joitakin sijaisperheitä tukea enemmän. Kaikkia tavataan säännöllisesti mutta enemmänkin voisi tehdä muutaman osalta.
20 000–50 000 asukasta	
Hamina	Resursseja lisää, täydennyskoulutus
Heinola	Tarvitsemme lisäresursseja (asiakasmäärät/sosiaalityöntekijä)
Jämsä	Tarvittaisiin ensisijaisesti enemmän aikaa paneutua kuhunkin tapaukseen
Peruspalvelukeskus Aava	Tiiviimpi työskentely biologisen perheen kanssa, verkostotyöskentely, perheen osallisuus.
Peruspalvelukeskus Oiva	Tavoitteiden asettaminen ja tarkistaminen, vanhempien kanssa työskentelyn vahvistaminen
Porvoo	Lapsen / nuoren osallisuutta on kehitettävä
Riihimäki	Sijaishuollon henkilöstöresurssit liian vähäiset; 1 sostt/ noin 90 lasta; asiakkuusprosessit
Äänekoski	Sosiaalityössä on aina kehitettävää. Erityisesti kiinnitetään huomiota asiakaskohtaiseen suunnitelmalliseen työskentelyyn ja asiakkaan osallisuuteen.
Yli 50 000 asukasta	
EKSOTE	Lisää yhteydenpitoa lapsiin ja nuoriin
Hämeenlinna	Tällä hetkellä kehittämistyössä painottuu asiakkaan osallisuuden lisääminen.
Jyväskylä	Aina on kehitettävää, emme usko siihen, että mikään on koskaan aivan saumatonta ja valmista. Erityisiä kehittämiskohteita ovat lasten tapaamisten sekä lasten syntymävanhempien tapaamisten strukturointi ja yhdenmukaistaminen sekä asiakassuunnitelmien kehittäminen palvelumaan kaikkia osapuolia.
Kotka	Sijaishuollon muutokset, yhteistyö sijaishuollon kanssa, lasten tapaamiset
Kouvola	Vanhempien suunnitelmien ja kuntouttavan työotteen kehittäminen, lasten tapaamisten tehostaminen, perhehoitajien tukimuotojen vahvistaminen
Lahti	Lapsen osallisuus kirjauksissa näkyvämmäksi, lakituntemuksen vahvistaminen

LIITE 6. Jälkihuollon kehittämiskohteet

Alle 10 000 asukasta	
Askola	Kehittämis- ja suunnittelutyöhön tarvittaisiin enemmän aikaa, jolloin mm. jälkihuollon aloittamiseen pystyisi resursoimaan enemmän tukea
Hankasalmi	Ongelmana on henkilöstöressurssien niukkuus
Hattula	-
Hausjärvi	Suunnitelmat; paljon ostetaan jälkihuoltoa mm. ostopalveluna
Joutsa	Erillisten suunnitelmien laadinta ja kirjaaminen
Kinnula	-
Konnevesi	Nuorten tapaamiset, yhteydenpito
Kuhmoinen	Projekti asiasta meneillään, ei vielä valmis
Lapinjärvi	-
Loppi	Työvoimaresursseja tulisi olla enemmän
Luhanka	-
Miehikkälä ja Vironlahti	Uusien koulutus- ja työmahdollisuuksien kehittäminen nuorille (seudullisesti)
Muurame	Muuramessa työntekijä ei vaihdu, kun nuori siirtyy jälkihuoltoon, mikä hyvä asia. Jälkihuoltosuunnitelmien kirjaus ja päivitys ei riittävällä tasolla. Kauas Muuramesta muuttaneille nuorille, joilla ei halua jälkihuollon tukeen, on hankala tarjota riittävä tukea.
Petäjävesi	Vaikka kuinka hyvät suunnitelmat olisi olemassa asiat ei kuitenkaan mene suunnitelmien mukaan
Pihtipudas	-
Pyhtää	Resurssien ohjaaminen jälkihuollon työhön
Toivakka	Jälkihuoltonuoria voisi tavata vielä enemmän
Ujala	PROSESSIKUVAUS
Uurainen	-
Viitasaari	-
10 000–20 000 asukasta	
Akaa	-
Janakkala	-
Laukaa	-
Loviisa / Lapinjärvi	Tiiviimpi yhteydenpito nuoriin, tiiviimpi yhteydenpito muihin toimijoihin jälkihuollossa olevan nuoren asioissa
Perusturvaliikelaitos Saarikka	Ei tavata nuorta riittävästi, erityisesti vältteleviä nuoria pitäisi pystyä etsimään paremmin, tukimuotovalikkoa pitäisi laajentaa
Sipoo	Sosiaalityöntekijällä ei ole mahdollisuus vaikuttaa kaikkiin niihin tukimuotoihin, joita jälkihuoltonuori tarvitsisi, esim. asuntojen saamiseen.
20 000–50 000 asukasta	
Hamina	Perhetukikeskus: Jälkihuoltoa tekevillä (ohjaajilla) ei ole riittävästi käytettävissä aikaa. Avun ja tuen tarve vaihtelee paljonkin asiakkaasta riippuen. Ohjaajan on priorisoitava ja laitostyö on ensisijainen. Lastensuojelu: Resursointi, sitouttaminen lapsi/nuori/vanhemmat, saattaen vaihtaminen.
Heinola	Jalkautuvaa, arjessa mukana olevaa ohjausta ja tukemista
Jämsä	Projekti asiasta meneillään, ei vielä valmis
Peruspalvelukeskus Aava	Nuoren osallisuus suunnitelman tekoon (ei vain aikuisten tekemä suunnitelma) edellyttää nuoren tapaamista ja läheisverkoston mukaan ottamista; yhteistyö nuorten aikuisten parissa toimivien tahojen kanssa

Peruspalvelukeskus Oiva	Mallintaminen, resurssien lisäys käytännön tukemiseen ja kotiuttamistyöskentelyyn tarpeen
Porvoo	Selkeä siirtyminen lastensuojelun asiakkuudesta jälkihuoltoon
Riihimäki	Henkilöstöresurssien lisääminen, jolloin ostopalveluiden tarve vähenee
Äänekoski	Aina on. Työnjaon selkiyttäminen ja dokumentointi nyt työn alla.
Yli 50 000 asukasta	
EKSOTE	Enemmän aikaa/jälkihuollon asiakas, koulutusjärjestelmän kehittäminen
Hämeenlinna	Jälkihuollossa tällä hetkellä noin 100 nuorta + ulkokuntalaiset. Tämä on aivan liian suuri työmäärä yhdelle sosiaalityöntekijälle.
Jyväskylä	Kaupungin nykyinen malli vastaa hyvin pitkälti tavoitetilaa
Kotka	Kokonaisuuden mallintaminen
Kouvola	Kouvolan tulisi saada lisää nuorten tukiasumisen muotoja
Lahti	-

LIITE 7. Lastensuojelun edunvalvonta

Taulukko 1. Lastensuojelulain 22 §:n nojalla tehdyt edunvalvontahakemukset eri prosesseihin sekä määrätty edunvalvojat eri kokoisissa kunnissa ja kuntayhtymissä vuonna 2012 (kpl)

	Rikos- prosessissa (kpl)	Sekä lastensuo- jelu että rikos- prosessissa (kpl)	Lasten- suojaus- prosessissa (kpl)	Haettu yhteensä	Edunvalvoja määrätty	Mikäli kunnassanne ei ole haettu lastensuojelulain 22 §:n nojalla edunvalvojaa, niin mistä arvelette tämän johtuvan?
Alle 10 000 asukasta						
Askola					0	Ei ole ollut tarvetta.
Hankasalmi						Ei ole ollut tarvetta.
Hattula	1	1	Useampi	2		
Hausjärvi	2			2	2	Käräjäoikeus toivoo holhoustoimilain mukaista hakemusta.
Joutsa				0	0	Asiat on hoitunut lapsen huoltajan kanssa.
Kinnula		7		7	7	
Konnevesi			3	3	3	
Kuhmoinen			2	2		
Lapinjärvi						
Loppi	2			2	2	
Luhanka				0	-	Ei ole ollut tarvetta
Miehikkälä ja Viron- lahti				0		Ei ole ollut tarvetta, nyt haetaan kahdelle (lastensuojelu- prosessiin)
Muurame	4		1	5	5	
Petäjävesi						
Pihtipudas						
Pyhtää						Sosiaalityöntekijä tai muu taho ei ole katsonut tarpeelliseksi edunvalvonnan hakemista.
Toivakka				0	0	Meillä on vain yksi sijoitettu lapsi tällä hetkellä. Kolme on jälkihuollossa.
Urjala		1		1	1	HUOM EDUNVALVOJA HAETTU KO ASIAKKAALLE 2011
Uurainen						Ei ole ollut tarvetta.
Viitasaari			1	1	1	
10 000–20 000 asukasta						
Akaa	6			6	6	

Janakkala	2	1	3	6	
Laukaa	3	1	0	4	4
Loviisa	3		3	3	Lastensuojelussa nähdään, että sosiaalityöntekijä ajaa lapsen asiaa riittävästi.
Perusturvaliikelaitos Saarikka					
Sipoo	1		1	2	Ajan puute, melko uusi asia. Ei ole vielä vakiintunut työtapaa.
20 000–50 000 asukasta					
Hamina		2	2		
Heinola	4		4	4	
Jämsä		2	2		
Peruspalvelukeskus Aava					Poliisi on huolehtinut rikosprosessien edunvalvonnasta (hakenut edunvalvojan). Muun tyyppisiä tapauksia ei v. 2012 ole ollut. aiemmin haettu edunvalvoja huostassaolevien lasten tueksi lastensuojeluprosesseihin yht. 6 lapselle.
Peruspalvelukeskus Oiva					Vastaus koskee v.2012, jolloin Edunvalvojaa on haettu ainoastaan tilanteisiin, joissa lapsen ainoa huoltaja on kuollut. Rikosasioita joihin edunvalvoja olisi tarvittu, ei ole vuoden 2012 aikana lastensuojelussa ollut.
Porvoo	3	1	4		
Riihimäki	8		8	5	Määrätyistä edunvalvojista ei aina tietoa hakemuksen tekijälle
Äänekoski	4	1	5	5	Poliisi hakenut kaikki rikosprosessissa
Yli 50 000 asukasta					
EKSOTE	12	2	14	14	
Hämeenlinna	11	2	13	9	
Jyväskylä		10	10	10	-
Kotka	6	2	1	9	9
Kouvola	1		5	6	5
Lahti	1		1	2	4

LIITE 8. Vammaispalvelut – Henkilökohtainen apu

Taulukko 1. Henkilökohtaisen avun järjestämisessä koettuja vaikeuksia ja ratkaisuja niihin eri kunnissa ja kuntayhtymissä

Alle 10 000 asukasta	
Askola	Avustajia on vaikea rekrytoida ja avustettavat eivät ole itse aina kykeneviä tekemään rekrytointia
Hankasalmi	Avustajia on ajoittain vaikea saada
Hattula	Avustajien rekrytointi
Hausjärvi	Asiakkaiden haluttomuus toimia työnantajina. Ratkaisuyritykset selvittelyn alla.
Joutsa	Henkilökohtaisten avustajien saatavuus on huonoa
Konnevesi	Sopivan avustajan löytäminen vie joskus aikaa
Kuhmoinen	Työnantajan velvoitteista ja lakisääteisistä tehtävistä suoriutuminen. Työnjohdolliset ongelmat. Palkanmaksuun liittyvät epäselvyydet. Rekrytointivaikeudet. Avustajien vaihtuvuus. Miespuolisten avustajien puute. Avun saanti oikeaan aikaan. 1.1.2013 alk. Jämsän kaupunki toimii ns. sijaismaksajana. Henk.koht.avustajan työnantaja on valtakirjalla antanut kaupungille (palkkahallinto) oikeuden laskea ja maksaa palkat suoraan avustajalle, tilittää verot ja sotut. Kehitetty omaa palveluohjausta toukokuussa 2012 aloittaneen uuden palveluohjaajan myötä: neuvontaa, tukea ja ohjausta työnantajalle, avustaa tarvittaessa rekrytoinnissa, haastatte- luissa. Valmisteltu omia oppaita ja ohjeita työnantajille (hyödynnetty jo olemassa olevia).
Loppi	Avustajan löytäminen haastavaa. Viime kädessä ostopalveluna.
Muurame	Sijaisten rekrytointi ollut ajoittain hankalaa (Havukeskuksen toiminnan päätyttyä). Sijaisten saamiseksi käytetty kaikki verkostot, joilla haetaan tilapäistyövoimaa, ostopalvelun käyttö, kotihoito ym.
Petäjävesi	Välillä avustajan löytymisessä
Pihtipudas	II-III: Avustajien saanti helpottanut Cityworkin palveluiden myötä. Citywork on ostopalveluja ja hoitaa työnantajalle kuuluvat lakisääteiset velvoitteet vaikeavam- maisen puolesta kunnan kanssa tehdyn puitesopimuksen mukaisesti työnjohta- juuden kuitenkin pysyessä vaikeavammaisella itsellään. Cityworkin myötä asioihin tullut mm. selkeyttä ja yhdenmukaisuutta, avustajilla parempi palkka, saavat pe- rehdytystä. Nyt vaikeuksia jonkin verran löytää pieniin satunnaisiin tuntimääriin, vapaa-ajan apuun sopivia avustajia. Näissä käytetty myös ostopalvelua, erilaisia paikallisia yrityksiä/yhdistyksiä
Toivakka	Sopivaa henkilöä on jouduttu välillä etsimään.
Viitasaari	II-III: Ennen Cityworkia vaikeuksia oli huomattavasti enemmän, esim. sopivien avustajien löytäminen ja sijaisten saaminen, Cityworkin myötä helpottunut huo- mattavasti. Nyt ehkä vaikeuksia löytää pieniin tuntimääriin sopivia avustajia. Tosin kaikki vapaa-aikaan hakeneet eivät ole jostain syystä halunneetkaan käyttää hk- apua. Valvonta (työnkuva, toteutuneet tunnit yms.) on vaikeampi työnantajamallil- la. Cityworkin kautta asioihin tullut enemmän "rotia".
10 000-20 000 asukasta	
Loviisa	Työnantajamallissa palkanmaksun hoitaminen liian vaikea monelle vammaiselle. Asia on ratkaistu niin, että Loviisan kaupunki hoitaa palkanmaksun
Saarikka perus- turvaliike-laitos	Henkilökohtaisen avustajan löytäminen
Sipoo	Työsuhdeasioihin liittyvät ongelmat sekä se, että henkilökohtaisia avustajia on ollut vaikea löytää.
20 000-50 000 asukasta	
Jämsä	Työnantajan velvoitteista ja lakisääteisistä tehtävistä suoriutuminen. Työnjohdolliset ongelmat. Palkanmaksuun liittyvät epäselvyydet. Rekrytointivaikeudet. Avusta- jien vaihtuvuus. Miespuolisten avustajien puute. Avun saanti oikeaan aikaan.

1.1.2013 alk. Jämsän kaupunki toimii ns. sijaismaksajana. Henk.koht.avustajan työnantaja on valtakirjalla antanut kaupungille (palkkahallinto) oikeuden laskea ja maksaa palkat suoraan avustajalle, tilittää verot ja sotut. Kehitetty omaa palveluohjausta toukokuussa 2012 aloittaneen uuden palveluohjaajan myötä: neuvontaa, tukea ja ohjausta työnantajalle, avustaa tarvittaessa rekrytoinnissa, haastatte- luissa. Valmisteltu omia oppaita ja ohjeita työnantajille (hyödynnetty jo olemassa olevia).

Peruspalvelu- keskus Aava	Työnantajamalli on monelle asiakkaalle liian vaativa.
Peruspalvelu- keskus Oiva	Vammaisten henkilöiden on vaikea saada avustajia; ainakaan pienille tuntimääril- le.
Porvoo	Rekrytointivaikeuksia, henkilöstön pysyvyys, työnantajavelvoitteet
Riihimäki	Palvelemme vaativia asiakkaita liian hyvin; tehdään tarkat ohjeet
Äänekoski	Avustajien saatavuus on ajoittain vaikeaa. Oma toimintamallia on kehitetty, avus- tetaan rekrytoinnissa (palveluohjaaja avustaa)
Yli 50 000 asukasta	
EKSOTE	Avustajia ajoittain vaikea saada, varsinkin pieniin tuntimääriin, palveluseteliyrittäjiä ei yhtä helppo saada haja-asutusalueelle kuin kuntayhtymiin. Pieniin tuntimääriin on tullut avuksi palveluseteli, joka auttaa osittain. Henkilökohtaisen avun keskus pystynyt järjestämään yksittäisissä tapauksissa avustajan niin, että saa kokopäi- vällisen työn useamman työnantajan kautta. Tämä vaatii kuitenkin sen, että työnan- tajat lähekkäin ja tarve osuu ajallisesti lomittain.
Lahti	Vaikeuksia on ollut saada työnantajalle mieluisia ja koulutettuja avustajia. Ongel- ma on siinä, miten saamme avustajia välitykseen? Miten poistamme avustajien vaihtuvuuden?

Taulukko 2. Kehittämistarpeet henkilökohtaisen avun järjestämisessä eri kunnis- sa

Alle 10 000 asukasta

Askola	Keskitetty järjestelmä tietyksi helpottaisi henkilökohtaisen avun järjestämistä. Askola käyttää palkkojen maksamisessa Porvoon työttömien yhdistystä, jolle maksamme tästä palvelusta.
Hattula	Sijaisjärjestelyt haastavia
Kuhmoinen	Työterveyshuollon varmistaminen avustajille (edelleenkin osa työnantajista on jättänyt tekemättä sopimukset työterveyshuollosta). Lakisääteisen tapaturmava- kuutuksen ottamisen varmistaminen.
Muurame	Palkkahallinto on järjestetty ostopalveluna. Sijaisrekisterin ylläpito ja sijaisten rekrytointi on kehittämiskohde.
Pihtipudas	Kehittämistarpeena olisi saada luotua palvelusetelimalli vammaispalveluihin nimenomaan noita pieniä tuntimääriä varten. Vanhuspuolen malli ei sellaisenaan toimi vamm.palveluissa, koska vamm.palvelun tulee olla asiakkaalle täysin mak- sutonta joten esim. setelin arvon määrittäminen kunnalle haasteellista.
Viitasaari	Kehittämistarpeena ja tavoitteena kilpailuttaa hoiva-alan yrityksiä vapaa-ajan apuun.

10 000-20 000 asukasta

Saarikka perus- turvaliikelaitos	Palkanlaskennan yhtenäistäminen(nyt käytössä monta tilitoimistoa)
-------------------------------------	---

20 000-50 000 asukasta

Jämsä	Työterveyshuollon varmistaminen avustajille (edelleenkin osa työnantajista on jättänyt tekemättä sopimukset työterveyshuollosta). Lakisääteisen tapaturmava- kuutuksen ottamisen varmistaminen.
Peruspalvelu- keskus Aava	1) henkilökohtaisen avun keskuksen Apurin (seudullinen yksikkö Lahden organi- saatiossa) toiminnan kehittäminen mm. avustajien ja avustajien sijaisten rekry- toinnin parantamiseksi sekä työnantaja velvoitteita/juridiikkaa koskevan neuvon- nan parantaminen 2) muiden henkilökohtaisen avun mallien kuin työnantajamal-

	lin kehittäminen 3) palkkahallinnon keskittäminen usealta tilitoimistolta yhdelle tilitoimistolle tai omaan organisaatioon 4) työterveyshuollon palvelujen kehittäminen
Peruspalvelukeskus Oiva	Päijät-Hämeen henkilökohtaisen avun keskus Apuri ei ole kovin hyvin palvellut Oivan vammaisia henkilöitä ja sitä tulisi kehittää. Yksi työntekijä ei millään pysty kaikkeen ja palvelu keskittyy pitkälti Lahteen. Toki vammaiset henkilöt itsekin voisivat aktivoitua enemmän keskuksen käyttöön; siitä kyllä informoidaan heitä. - palveluseteli on varmaankin tulevaisuuden kehittämisen kohde
Porvoo	Porvoon kaupungilla on sopimus palveluntuottajan kanssa työnantajavelvoitteiden ja palkkahallinnon hoitamisesta. Se on saanut hyvää asiakaspalautetta helpottaen työnantajien roolia.
Äänekoski	Koulutuksen tarjoaminen alueen työnantajille ja avustajille. Lomitusjärjestelyt.
Yli 50 000 asukasta	
EKSOTE	Tällä hetkellä ostopalveluna toteutettavan henkilökohtaisen avun kilpailutus. Laadunvalvontaa kehitetty, mutta kaipa edelleen kehittämistä ja järjestelmällisyyttä.
Hämeenlinna	Jonkin tyyppinen henkilökohtaisen avun keskus (seutukunnallinen) tarvittaisiin. Pitäisi sisällään sijaisvälityksen, palkanlaskennan yms. Keskus voisi olla esim. vammaisten muodostaman osuuskunnan ylläpitämä.
Jyväskylä	Palvelusetelin käyttöönotto, avustajaportin laajempi hyödyntäminen, työnantajien ohjauksen tehostaminen, sähköisen asiainnin kehittäminen
Kouvola	Kouvolan vammaispalveluissa ei ole koettu henkilökohtaisen avun järjestämisessä erityisiä ongelmia vuoden 2012 aikana. Henkilökohtaisen avun keskus Henkka on aloittanut toimintansa vuonna 2009, palkkahallinto on keskitetty tilitoimistolle vuonna 2011 ja henkilökohtaisen avun palveluseteli on otettu käyttöön vuonna 2012.
Lahti	Työnantajilla ja kunnan työntekijöillä on juridisen puolen osaamisen ongelmia käytännön työssä. Työsuojelupiirin vastaukset ovat epämääräisiä. Osaamista pitäisi olla kuntaorganisaation sisällä. Sekä henkilökohtaisen avun keskuksen että vammaispalveluhenkilöstön tulisi saada konsultointiapua. Lain soveltaminen ei ole jäsennehtyä ja puuttuu vielä linjaukset esim. kuka on vaikeavammaisen henkilökohtaisen avun suhteen? Ongelmana on avustajien työterveyshuollon tekninen sopiminen seutukunnallisesti. Henkilökohtaisella avustajalla voi olla kolmenlaista tes:ä käytössä, jos hän on kolmella eri työnantajalla töissä, jotka ovat järjestäytyneet erilailla. Raporttien kanssa saa olla joten tarkkana. Vammaispalvelun henkilöstön työaikaa menee paljon avustajien työaikaraporttien tuntien laskemiseen. Miten saisimme palkanlaskentapalvelut?

Taulukko 3. Henkilökohtaisen avun kokonaismenot vuosina 2011 ja 2012 sekä vuodelle 2013 varatut määrärahat henkilökohtaiseen apuun eri kunnissa ja kuntayhtymissä

Alle 10 000 asukasta	Menot 2011	Menot 2012	Budjetoitu
Hankasalmi	329 607,00 €	372 909,00 €	369 740,00 €
Hattula	213 578,99 €	200 916,78 €	-
Hausjärvi	117 273,00 €	123 515,00 €	136 000,00 €
Joutsa	81 000,00 €	85 200,00 €	78 000,00 €
Kinnula	-	-	11 530,00 €
Konnevesi	67 200,00 €	76 375,00 €	79 000,00 €
Kuhmoinen	141 000,00 €	147 000,00 €	160 000,00 €
Loppi	9 036,02 €	13 821,30 €	50 000,00 €
Luhanka	32 499,00 €	37 947,00 €	51 610,00 €

Muurame	201 610,00 €	223 000,00 €	228 000,00 €
Petäjävesi	200 000,00 €	210 000,00 €	225 000,00 €
Pihtipudas	274 590,00 €	212 970,00 €	230 000,00 €
Pyhtää	103 000,00 €	102 600,00 €	110 000,00 €
Toivakka	1 000,00 €	5 426,38 €	6 000,00 €
Uurainen	5 164,00 €	4 716,00 €	6 000,00 €
Viitasaari	224 500,00 €	383 000,00 €	360 000,00 €
10 000-20 000 asukasta	Menot 2011	Menot 2012	Budjetoitu
Akaa	248 310,00 €	284 664,00 €	250 000,00 €
Laukaa	847 929,00 €	1 022 956,00 €	829 000,00 €
Loviisa	188 752,00 €	147 202,00 €	139 150,00 €
Saarikka perusturvaliikelaitos	484 304,00 €	636 521,00 €	647 020,00 €
Sipoo	237 034,00 €	327 349,00 €	276 950,00 €
20 000-50 000 asukasta	Menot 2011	Menot 2012	Budjetoitu
Hamina	478 729,90 €	478 067,70 €	440 000,00 €
Heinola	441 245,25 €	419 357,60 €	331 350,00 €
Jämsä	652 239,00 €	786 520,00 €	750 000,00 €
Peruspalvelukeskus Aava	1 007 501,00 €	1 221 938,00 €	1 183 770,00 €
Peruspalvelukeskus Oiva	784 495,00 €	966 041,00 €	1 000 000,00 €
Porvoo	852 563,00 €	1 101 147,00 €	854 000,00 €
Riihimäki	-	627 200,00 €	557 200,00 €
Äänekoski	360 000,00 €	614 142,50 €	796 000,00 €
Yli 50 000 asukasta	Menot 2011	Menot 2012	Budjetoitu
EKSOTE	2 862 885,00 €	3 730 904,00 €	3 459 000,00 €
Hämeenlinna	951 532,00 €	803 259,00 €	-
Jyväskylä	4 259 704,00 €	4 847 631,00 €	5 366 100,00 €
Kotka	2 081 280,00 €	2 342 816,00 €	2 200 000,00 €
Kouvola	2 583 250,00 €	3 449 179,00 €	2 963 000,00 €
Lahti	3 129 402,00 €	3 907 904,00 €	3 830 200,00 €

LIITE 9. Omaishoidon tuki

Taulukko 1. omaishoidon tuen hakijat ja saajat vuosina 2011 ja 2012 (hlöä) sekä vapaita käyttäneet vuonna 2012 (hlöä, % saaneista) erikokoisissa kunnissa ja kuntayhtymissä

Alle 10 000	2011		2012		omaishoidon vapaita käyt- täneet	vapaita käyt- täneiden osuus tuen saajista
	hakeneet	saaneet	hakeneet	saaneet		
Askola	11	31	14	37	9	24 %
Hankasalmi		91	27	79	36	46 %
Hattula	23	20	30	25	12	48 %
Hausjärvi			44	37	29	78 %
Joutsa	48	46	43	39	12	31 %
Kinnula	noin 20	noin 20	noin 20	noin 20	alle 5	noin 25 %
Konnevesi	25	25	31	29	5	17 %
Kuhmoinen	2	2	0	2	1	50 %
Lapinjärvi	4	4	5	4	5	125 %
Loppi	16	49	26	47	21	45 %
Luhanka	2	12	8	14	3	21 %
Miehikkälä ja Vironlahti	24	54	8	57	15	26 %
Muurame	18	34	7	30	10	33 %
Petäjävesi		46		36	10	28 %
Pihtipudas	35	30	19	17	12	71 %
Pyhtää	45	45	49	47		0 %
Toivakka	6	19	10	25	4	16 %
Urkala*						
Uurainen	3	8	5	7	3	43 %
Viitasaari	48	28	33	20	14	70 %
Yhteensä	330	564	379	572	206	36 %
* Sisältyy Akaan tietoihin						
10 000–20 000	2011		2012		omaishoidon vapaita käyt- täneet	vapaita käyt- täneiden osuus tuen saajista
	hakeneet	saaneet	hakeneet	saaneet		
Akaa / Urjala	35	151	39	152	45	30 %
Janakkala	4	36	3	34	12	35 %
Laukaa	50	39	50	43	72	167 %
Loviisa	43	97	37	109	40	37 %
Saarikka perustur- valiikelaitos	77	85	67	27	75	278 %
Sipoo	38	166	39	166	20	12 %
Yhteensä	247	574	235	531	264	50 %
20 000–50 000	2011		2012		omaishoidon vapaita käyt- täneet	vapaita käyt- täneiden osuus tuen
	hakeneet	saaneet	hakeneet	saaneet		

						saajista
Hamina	80	66	14	11	70	636 %
Heinola	36	27	46	47	58	123 %
Jämsä	10	29	16	32	14	44 %
Peruspalvelukeskus Aava*	34	112	26	106	43	41 %
Peruspalvelukeskus Oiva	51	243	47	212	117	55 %
Porvoo	106	219	104	243	62	26 %
Riihimäki	13	48	12	54	12	22 %
Äänekoski	61		83		108	
Yhteensä	391	744	348	705	484	69 %
* vain alle 65-vuotiaat						
Yli 50 000	2011		2012			
					omaishoidon vapaita käyt- täneet	vapaita käyt- täneiden osuus tuen saajista
	hakeneet	saaneet	hakeneet	saaneet		
EKSOTE						
Hämeenlinna*	29	161	32	470*	115	68 %
Jyväskylä	287	1002	171	951	652	69 %
Kotka	153	569	169	558	208	37 %
Kouvola	320	897	316	943	501	53 %
Lahti	187	477	219	528	269	51 %
Yhteensä	976	3106	907	3450	1745	51 %
*Saaneet 2012 sisältää ikäihmiset, muuten vammaispalvelun tiedot. Vapaita käyttäneiden osuus laskettu pelkästään vammaispalvelun tiedoista.						

Taulukko 2. Omaishoidon tuen tukiluokat ja euromäärät vuonna 2013 kunnittain

Alle 10 000 asukasta	Tukiluokka 1 (€/kk)	Tukiluokka 2 (€/kk)	Tukiluokka 3 (€/kk)	Tukiluokka 4 (€/kk)	Tukiluokka 5 (€/kk)
Askola	364,35 €	634,17 €	728,69 €		
Hankasalmi	374,51 €	444,30 €	729,01 €	955,51 €	
Hattula	374,51 €	537,98 €	652,34 €	1 180,59 €	
Hausjärvi	374,51 €	552,85 €	749,01 €		
Joutsa	413,90 €	647,36 €	929,40 €		
Kinnula	454,33 €	604,40 €	750,36 €		
Konnevesi	375,00 €	750,00 €			
Kuhmoinen	304,00 €*	375,00 €	630,00 €	1 122,00 €	*ns. naapuripuluokka
Lapinjärvi	399,28 €	555,99 €	946,77 € - 1 410,63€*	*keskiarvolaskussa käytetty lukujen keskiarvoa 1 178,80 €	
Loppi	347,51 €	552,28 €	749,01 €		
Luhanka	374,51 €	545,48 €	873,72 €		
Miehikkälä ja Vironlahti	249,73 €	375,23 €	574,29 €	749,13 €	1 680,51 €
Muurame	369,18 €	429,28 €	644,21 €	749,01 €	
Petäjävesi	374,51 €	542,84 €	749,01 €		
Pihtipudas	417,33 €	613,74 €	749,00 €		
Pyhtää	249,73 €	375,23 €	573,29 €	749,13 €	1 680,51 €
Toivakka	374,51 €	523,05 €	667,95 €		

Urjala	391,00 €	501,00 €	625,00 €	777,00 €	
Uurainen					
Viitasaari	417,33 €	613,74 €	749,00 €		
KESKIMÄÄRIN	368,41 €	535,47 €	739,01 €	897,48 €	1 680,51 €
10 000–20 000 asukasta	1.	2.	3.	4.	5.
Akaa	391,00 €	501,00 €	625,00 €	777,00 €	
Janakkala	374,51 €	499,33 €	749,03 €	1 299,64 €	
Laukaa	375,00 €	570,00 €	750,00 €	1 005,00 €	
Loviisa	374,51 €	571,34 €	996,00 €		
Perusturvaliikelaitos Saarikka	411,16 €	561,75 €	749,01 €		
Sipoo	306,03 €	556,32 €	1 174,39 €		
KESKIMÄÄRIN	372,04 €	543,29 €	840,57 €	1 027,21 €	
20 000–50 000 asukasta	1.	2.	3.	4.	5.
Hamina	249,73 €	375,23 €	574,29 €	749,13 €	
Heinola	467,57 €	749,03 €	1 062,57 €		
Jämsä	304,00 €* *ns. naapurialue	375,00 €	630,00 €	1 122,00 €	*ns. naapurialue
Peruspalvelukeskus Aava	374,51 €	749,01 €	1 085,71 €		
Peruspalvelukeskus Oiva	374,51 €	512,44 €	791,28 €	1 085,71 €	
Porvoo	447,00 €	724,00 €	847,00 €		
Riihimäki	474,36 €	599,19 €	1 113,26 €		
Äänekoski	374,51 €	500,00 €	650,00 €	749,01 €	
KESKIMÄÄRIN	383,27 €	572,99 €	844,26 €	926,46 €	
Yli 50 000 asukasta	1.	2.	3.	4.	5.
EKSOTE					
Hämeenlinna	374,52 €	451,68 €	626,32 €	1 550,17 €	
Jyväskylä	374,51 €	450,00 €	650,00 €	749,01 €	
Kotka	249,73 €	375,23 €	574,29 €	749,13 €	1 680,51 €
Kouvola	374,51 €	561,74 €	749,01 €	1 653,08 €	
Lahti	374,51 €	749,01 €	1 123,48 €		
KESKIMÄÄRIN	349,56 €	517,53 €	744,62 €	1 175,35 €	1 680,51 €

Taulukko 3. Omaishoidon tukeen vuosina 2011 ja 2012 varatut ja käytetyt määrärahat sekä vuodelle 2013 varatut määrärahat yhteensä eri kunnissa ja kuntayhtymissä (€/vuosi)

	2011		2012		2013
	varattu (€)	käytetty (€)	varattu (€)	käytetty (€)	varattu (€)
Askola	178 112,00 €	165 929,00 €	152 411,00 €	182 700,00 €	225 659,00 €
Hankasalmi	331 700,00 €	338 766,00 €	288 750,00 €	322 724,00 €	310 500,00 €
Hattula	160 000,00 €	111 589,54 €	160 000,00 €	111 396,57 €	120 000,00 €
Hausjärvi	209 000,00 €	174 750,00 €	210 000,00 €	183 113,00 €	239 900,00 €
Joutsa	161 000,00 €	194 097,00 €	225 200,00 €	206 842,00 €	261 315,00 €
Kinnula	113 757,00 €	104 338,00 €	108 825,00 €	108 679,00 €	144 500,00 €
Konnevesi	106 340,00 €	86 264,00 €	111 570,00 €	112 610,00 €	116 700,00 €
Kuhmoinen*		4 604,00 €	16 400,00 €	7 516,00 €	16 092,00 €
Lapinjärvi	75 000,00 €	77 679,00 €	80 000,00 €	87 021,00 €	145 000,00 €
Loppi	264 553,00 €	260 354,00 €	273 341,00 €	253 213,00 €	299 062,00 €
Luhanka	67 600,00 €	55 451,00 €	89 955,00 €	85 024,00 €	90 100,00 €
Miehikkälä ja Vironlahti	170 000,00 €	168 020,06 €	199 000,00 €	193 748,87 €	199 000,00 €
Muurame	109 000,00 €	111 103,00 €	109 000,00 €	116 942,00 €	159 980,00 €
Petäjävesi	177 000,00 €	175 000,00 €	186 000,00 €	180 000,00 €	171 000,00 €

Pihtipudas	286 277,00 €	312 893,00 €	323 570,00 €	256 524,00 €	352 550,00 €
Pyhtää	132 300,00 €	162 587,00 €	152 000,00 €	174 851,00 €	152 000,00 €
Toivakka	71 680,00 €	71 741,00 €	76 883,00 €	82 337,00 €	98 860,00 €
Urkala: sisältyy Akaan lukuihin					
Uurainen	42 000,00 €	42 000,00 €	42 000,00 €	36 000,00 €	43 000,00 €
Viitasaari	369 740,00 €	463 565,00 €	403 575,00 €	440 962,00 €	435 460,00 €
Yhteensä	3 025 059,00 €	3 080 730,60 €	3 208 480,00 €	3 142 203,44 €	3 580 678,00 €
* Vain alle 65-vuotiaiden tiedot					
	2011		2012		2013
	varattu (€)	käytetty (€)	varattu (€)	käytetty (€)	varattu (€)
Akaa / Urjala	564 000,00 €	555 700,00 €	592 000,00 €	554 400,00 €	620 000,00 €
Janakkala*	490 000,00 €	172 710,00 €	640 000,00 €	175 773,00 €	400 000,00 €
Laukaa	606 154,00 €	587 374,00 €	702 388,00 €	677 702,00 €	621 620,00 €
Loviisa	472 400,00 €	505 704,00 €	646 036,00 €	542 844,00 €	599 400,00 €
Perusturvliikelaitos Saarikka	965 050,00 €	1 016 433,00 €	1 079 860,00 €	1 099 386,00 €	1 161 500,00 €
Sipoo	653 390,00 €	701 516,00 €	738 080,00 €	747 845,00 €	791 500,00 €
Yhteensä	3 750 994,00 €	3 539 437,00 €	4 398 364,00 €	3 797 950,00 €	4 194 020,00 €
* "Käytetty 2011–2012" sisältävät vain vammaispalvelun					
	2011		2012		2013
	varattu (€)	käytetty (€)	varattu (€)	käytetty (€)	varattu (€)
Hamina	699 600,00 €	791 856,06 €	728 500,00 €	936 135,99 €	746 900,00 €
Heinola	545 000,00 €	620 256,00 €	638 670,00 €	616 995,00 €	750 000,00 €
Jämsä*	146 300,00 €	140 834,00 €	173 500,00 €	152 071,00 €	212 245,00 €
Peruspalvelukeskus Aava*	703 790,00 €	538 440,00 €	723 770,00 €	530 407,00 €	641 500,00 €
Peruspalvelukeskus Oiva	1 111 500,00 €	1 071 400,00 €	1 153 200,00 €	1 175 522,00 €	1 196 200,00 €
Porvoo	1 167 500,00 €	1 076 681,00 €	1 226 000,00 €	1 136 545,00 €	1 244 800,00 €
Riihimäki	304 714,00 €	265 633,00 €	392 500,00 €	338 400,00 €	401 600,00 €
Äänekoski**	916 300,00 €	891 694,00 €	940 400,00 €	948 676,00 €	847 000,00 €
Yhteensä	5 594 704,00 €	5 396 794,06 €	5 976 540,00 €	5 834 751,99 €	6 040 245,00 €
* Vain alle 65-vuotiaiden tiedot					
**Bruttomenot					
	2011		2012		2013
	varattu (€)	käytetty (€)	varattu (€)	käytetty (€)	varattu (€)
EKSOTE					
Hämeenlinna*	700 000,00 €	683 371,00 €	716 100,00 €	2 585 092,00 €	675 000,00 €
Jyväskylä	5 418 700,00 €	5 812 600,00 €	5 348 800,00 €	5 889 200,00 €	5 624 000,00 €
Kotka	2 442 000,00 €	2 347 343,00 €	2 382 000,00 €	2 415 050,00 €	2 400 000,00 €
Kouvola**	3 745 503,00 €	3 745 503,00 €	3 953 000,00 €	3 902 719,00 €	3 898 700,00 €
Lahti		1 637 000,00 €	1 699 700,00 €	1 851 000,00 €	1 942 200,00 €
Yhteensä	12 306 203 €	14 225 817 €	14 099 600 €	16 643 061 €	14 539 900 €
*Vain vammaispalvelu, paitsi "käytetty 2012" sisältää myös ikäihmiset					
** "Varattu 2011" sisältää myös sijaisten palkkiot, "varattu 2012" sisältää myös sijaisten palkkiot ja perhehoidon					